

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

*3–4 klasių mokinių
skaitymo gebėjimų*
UGDYMAS

Metodinė priemonė

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTERIJA

*3–4 klasių mokinių
skaitymo gebėjimų*
UGDYMAS

Metodinė priemonė

J
E
A

UGDYMO PLĖTOTĖS CENTRAS
2016

Rengė

Violeta Jonynienė

Nomeda Kasperavičienė

Elena Marcelionienė

Nadia Venskuvienė

Recenzavo

Marija Bareikienė

Ramunė Matonienė

Dizainas

UAB MANIFESTUS

Maketavo

UAB MANIFESTUS

ISBN 978-609-95660-9-2

© Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministerija

© Ugdymo plėtotės centras

Turinys

IVADAS	7
I SKYRIUS	9
VAIKAS SKAITYDAMAS AUGA (SKAITYMO GEBĖJIMŲ SVARBA ASMENYBĖS AUGIMUI)	9
II SKYRIUS	12
KAŲ SVARBU ŽINOTI MOKYTOJUI APIE MOKINIŲ SKAITYMO GEBĖJIMUS IR JŲ UGDYMĄ/SI (TEORINIS SKAITYMO GEBĖJIMŲ UGDYMO/SI PAGRINDIMAS)	12
1. Šiuolaikinė skaitymo samprata	12
2. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų gebėjimai suprasti tekstą ir jų ugdymosi sunkumai	13
2.1. Kas lemia vaiko gebėjimą suprasti tekstą	13
2.1. Teksto supratimo trikdžiai	14
3. Mokinio skaitymo gebėjimai ir jų ugdymo(si) strategijos	16
3.1. Skaitymo gebėjimų ugdymo/si principai	16
3.2. Skaitymo mokymo/si (teksto suvokimo) strategijų apžvalga	18
3.3. Grožinių tekstų skaitymo gebėjimų ugdymas/is	21
3.4. Negrožinių (informacinių, dalykinių) tekstų skaitymo gebėjimų ugdymas/is	31
III SKYRIUS	40
UŽDUOČIŲ PAVYZDŽIAI IR PAAIŠKINIMAI MOKYTOJUI, KAIP REIKĖTŲ DIRBTI	40
I pavyzdys. Grožinis tekstas	40
II pavyzdys. Eilėraštis	52
III pavyzdys. Grožinis tekstas	60
IV pavyzdys. Grožinis tekstas	74
V pavyzdys. Publicistinis tekstas	92
VI pavyzdys. Negrožinis tekstas	110
LITERATŪRA	121

Įvadas

Rašto ženklai ir simboliai mus supa visur, todėl skaitymas – vienas pagrindinių gebėjimų, būtinų beveik kiekvienoje gyvenimo srityje. Įvairūs skaitymo gebėjimai (ir darbo su skaitmeninėmis priemonėmis) yra itin reikšmingi asmeninei ir socialinei žmogaus raidai, kad jis galėtų aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime ir naudotis visomis teikiamomis galimybėmis. Be to, šie gebėjimai yra gyvybiškai svarbūs norint daryti sėkmingą profesinę karjerą. Tinkamų skaitymo gebėjimų neįgijusių žmonių gyvenimo perspektyvos šiuolaikinėje visuomenėje yra labai ribotos. Žmogus privalo gebėti gerai skaityti, kad galėtų atliepti visus nūdienos iššūkius.

Kam skirta metodinė priemonė

Metodinė priemonė „3–4 klasių mokinių skaitymo gebėjimų ugdymas“ yra skirta padėti pradinį klasių mokytojams sėkmingiau ugdyti mokinių **skaitymo gebėjimus**. Ji parengta atsižvelgiant į naujausią teorinę literatūrą ir tarptautinių skaitymo gebėjimų tyrimų (PIRLS, PISA ir kt.) išvadas bei rekomendacijas, vadovaujantis Bendrosiose pradinio ugdymo programose numatytais lietuvių kalbos ugdymo reikalavimais.

Šia priemone siekiama padėti pradinį klasių mokytojams suprasti, **kokių** skaitymo gebėjimų labiausiai trūksta jų vaikams ir **kodėl**, bei pateikti įrankius, padėsiančius siekti geresnių skaitymo rezultatų jų klasėse. Metodinėje priemonėje pateiktas skaitymo ugdymo užduočių paketas su metodiniais patarimais mokytojui, kaip, taikant šias užduotis, veiksmingai ir tikslingai ugdyti mokinių grožinio ir negrožinio teksto suvokimo, supratimo, apibendrinimo, išvadų darymo, interpretacijos, apmąstymo bei vertinimo ir kt. gebėjimus. Pateikiamos užduotys padės ugdyti ne tik kalbinius (skaitymo technikos, teksto suvokimo, interpretacijos ir kt.) gebėjimus, bet ir pažinimo, kūrybiškumo, asmeninę, socialinę kompetencijas.

Rengiant metodinę medžiagą, atsižvelgta į jaunesniojo mokyklinio amžiaus tarpsnio psicho-

loginius ypatumus, turinčius lemiamos įtakos šio amžiaus vaikų kalbinių kompetencijų plėtrai. Siekta, kad tekstai, praktinės užduotys būtų įdomios, patrauklios vaikams, atliepančios pradinukų socialinius, kultūrinius, pažintinius ir kt. interesus. Stengtasi, kad pateikiamos užduotys būtų susietos su pradinio ugdymo Bendrosiose programose nužymėtais ugdymo/si tikslais ir pasiekimais, o mokytojams būtų pateikti užduočių vertinimo kriterijai ir patarimai, kaip juos taikyti.

Metodinėje priemonėje „3–4 klasių mokinių skaitymo gebėjimų ugdymas“ mokytojais ras:

- nuodugnai išnagrinėtą skaitymo gebėjimų svarbą asmenybės augimui;
- teorinį skaitymo gebėjimų ugdymo metodologinį pagrindimą;
- praktines skaitymo gebėjimų ugdymo užduotis;
- paaiškinimus mokytojui, kaip sėkmingai ugdyti skaitymo gebėjimus;
- literatūrą, padėsiančią giliau suprasti skaitymo gebėjimų ugdymo ypatybes.

Kaip naudotis metodine priemone

Priemonėje „3–4 klasių mokinių skaitymo gebėjimų ugdymas“ pateikti 3 užduočių rinkiniai su grožiniais tekstais ir 3 su informaciniais tekstais. Parinkti įvairių žanrų tekstai – pasaka, apsakymas, eilėraštis, interviu, straipsnis ir kita. Kai kuriuose tekstuose informacija pateikiama kaip instrukcija, tema ar kitaip. Teikiami tekstai nevienodi turinio, sudėtingumo, struktūros požiūriu.

Pateikiamos **užduotys**, ugdančios šiuos skaitymo gebėjimus:

- sutelkti dėmesį ir rasti tiesiogiai pateiktą informaciją;
- daryti tiesiogines išvadas;
- susieti idėjas ir interpretuoti informaciją;
- apmąstyti ir įvertinti skaitomo teksto turinį, kalbą bei teksto elementus.

Didesnis dėmesys leidinyje skiriamas užduotims ir klausimams, apimančioms 3 ir 4 skaitymo gebėjimų punktus, tai yra ugdančioms **aukštesniuosis mąstymo gebėjimus**.

Prie kiekvienos užduoties yra pateikti metodiniai paaiškinimai ir nurodymai, kaip dirbti su tekstu.

Šioje metodinėje priemonėje pateiktus skaitymo gebėjimų ugdymo pavyzdžius su metodiniais nurodymais mokytojas ne tik galės pritaikyti kryptingai ir tikslingai ugdydamas skaitymo gebėjimus, bet ir, remdamasis pateiktais metodiniais paaiškini-

mais bei patarimais, kurti ir teikti mokiniams savo sugalvotas užduotis ar organizuoti veiklas, kurios labiausiai atlieptų jo klasės mokinių skaitymo gebėjimų lygį ir pobūdį, mokymosi galimybes, interesus ir poreikius.

Tikimės, kad ši metodinė priemonė padės mokytojui ne tik geriau perprasti skaitymo gebėjimų (ypač „aukštesniųjų“ - teksto apibendrinimo, interpretacijos, refleksijos ir kt.) plėtojimo ypatumus, bet ir efektyviau juos ugdyti.

I skyrius

VAIKAS SKAITYDAMAS AUGA (SKAITYMO GEBĖJIMŲ SVARBA ASMENYBĖS AUGIMUI)

Angeliki Varella

Knygų šviesa

Brolis ir sesuo mėgo žaisti gaubliu. Sukdavo jį, sukdavo, o tada užmerktomis akimis besdavo pirštu į vieną tašką. Ir jeigu tas taškas būdavo Pekinas, Madagaskaras ar Meksikas, ieškodavo bibliotekose knygų, pasakojančių apie tą vietovę.

Skaityti jiems patiko. Tai buvo smagu. Jie rado būdą, kaip sklaidant puslapius tapti jūrininkais ir tyrėjais. Knygų šviesa padėjo broliui ir seseriai užkariauti Žemę, pažinti įvairias kultūras ir epochas, žavėtis jų margumu. Trumpai tariant, jie ištrūko iš savo mažo kambarėlio ir gyveno plačiajame pasaulyje. Visur skraidė, visur keliavo ir svajojo.

Ir, aišku, pamiršdavo užgesinti šviesą!

– Vaikai, kada pagaliau eisite miegoti? – šaukdavo tėvai. – Jau vėlu. Gesinkite šviesą!

– Negalime, – atsakydavo šie juokdamiesi. – Knygų šviesa niekada negęsta.

Šis žymios graikų vaikų rašytojos ir vertėjos Angeliki Varella pasakojimas [23, 2] atskleidžia mums skaitymo džiaugsmą ir naudą. Neįmanoma pervertinti skaitymo reikšmės vaiko ugdymuisi. Manytume, kad pagrindinis skaitymo svarbą pagrindžiantis ir apibendrinantis argumentas būtų – be skaitymo negalima vaiko saviugda, kuri yra „esminė jo paties tapsmo, jo kelio į brandą dalis“ [11, 332]. Skaitymo svarbą vaiko asmenybės augimui pabrėžia daugelis psichologų (G. Butkienė, A. Gučas, A. Kepalaitė, R. Žukauskienė, D. R. Olson, L. Vygotskis ir kt.). Jie atskleidžia skaitymo reikšmę vaiko mąstymui, pasaulio suvokimui, tvirtina, kad

gebėjimas skaityti suteikia vaikui galimybę perimti žmonijos rašytinės kultūros lobius. Žinoma, XXI a., kai žmogų daugelio sričių, tarp jų ir meno, informacija pasiekia ne vien rašytiniu pavidalu (pavyzdžiui, kino filmai, įvairūs internetiniai žaidimai), mokytojai gerai žino, kad daugelis vaikų (ir jų tėvų) pirmenybę teikia televizijai, minėtiems žaidimams, o ne knygai. Deja, ši tendencija nuolat didėja. Čia taip norisi pacituoti rašytojos V.Žilinskaitės, ne kartą vainikuotos Knygų Karaliaus karūna, žodžius: „...dar niekada mūsų vaikų nesupo tiek tamsių pagundų, kurioms, žiūrėk, net ir jų tėvai kartais neatsispiria. Čia ir turėtų padėti knyga – sumaniai parinkta ir laiku įduota, kol

jos neužgožė menkaverčiai pakaitalai iš virtualiosios virtuvės, nes kuo labiau stulbinantys ir viliojantys technikos laimėjimai, tuo lauko gėlėlė tampa nuostabesnė, paslaptingesnė ir širdžiai mielesnė – kaip ir gėrį teigianti knyga“ [26, 1]. O vaikų literatūros tyrinėtojas K. Urba pastebi: „Suprantama, mūsų laikais literatūra nėra vienintelis įrankis pasaulio įvairovei pažinti. Paprasčiau, patogiau įsijungti televizorių ir grožėtis egzotiškais vaizdais, tačiau jausenos, psichologijos, pasaulėžiūrų įvairovės niekas geriau neperteiks kaip knyga“ [22, 1].

Kalbant apie technologijų tobulėjimą, tarsi ir susilpninantį skaitymo reikšmę, negalima pamiršti ir kitos pusės – jomis naudojantis taip pat reikia tam tikrų skaitymo gebėjimų. Esama dar vieno labai reikšmingo skaitymo svarbą iliustruojančio šiandieninės visuomenės gyvenimo fakto, į kurį atkreipia dėmesį kai kurie užsienio skaitymo specialistai ir kuris, manytume, būtų visai įdomus mūsų pradinėjų klasių

mokiniam. Vakarų mokslininkų atlikti suaugusiųjų veiklos stebėjimai atskleidė, kad išsivysčiusiose industrinėse šalyse 90 procentų visų darbo vietų reikalauja gebėjimo dirbti su rašytine medžiaga [9, 5]. Manytume, kad šis procentas nepaliaujamai auga – vis daugiau darbininkų ir žemės ūkio profesijų reikalauja aukšto išsilavinimo lygio.

Nebūtinai laiku turėtume keliauti į šiandieninių pradinėjų ateitį. Imkime ir su mokiniais vieną kartą paskaičiuokime, kiek minučių, valandų per visų dalykų pamokas, užklasinėje veikloje, namie jie naudojami tuo nuostabiuoju „įrankiu“ – skaitymo gebėjimu, kurio, jeigu turi, niekas jau neatims. Tai būtų naudingas ir vaikams įdomus tyrimas.

Įvairių susitikimų metu esame klausę mokytojų, kaip jie apibūdintų skaitymo reikšmę pradinėjų klasių mokiniui. Atsakymus pateikiame atsitiktine tvarka, visiškai vienodų nekartojame (1 lentelė).

1 lentelė. Mokytojų mintys apie skaitymo reikšmę

Skaitymas – geriausias žinių gavimo būdas.	Skaitymas mėgstantiems skaityti teikia džiaugsmą.
Skaitymas gimdo naujas idėjas, skatina mąstyti, fantazuoti.	Skaitantis mokinys yra kūrybiškas.
Skaitymas lavina protą, moko.	Skaitydamas vaikas geriau pažįsta jį supantį pasaulį.

Mūsų pradinėjų klasių mokytojai išvardijo daug skaitymo naudų, kurios labai panašiai įvardijamos ir kituose metodiniuose darbuose, skirtuose skaitymo problemoms. Net keli mūsų mokytojai paminėjo, kad „skaitymas teikia vaikui džiaugsmą“, kas, su-

prantama, pradinėse klasėse yra labai svarbi, gal net svarbiausia, skaitymo paskata.

Pamėginome suskirstyti ir apibendrinti mokytojų mintis apie skaitymo naudą vaikui – jomis verta remtis ugdant mokinių skaitymo gebėjimus (1 pav.).

1 pav. Skaitymo naudos vaikui

Visas šias vertes vaikas patirs, jeigu išsiugdys gerus skaitymo gebėjimus, kurie apima ne tik skaitymo techniką (ji antrame pradinio ugdymo konkurre jau turi būti kokybiška), bet svarbiausią dalyką – gilų, įvairiaprasmį skaitomo teksto supratimą. „Kad skaitymas teiktų naujų žinių, supratimą, skatintų kūrybinį mąstymą, paveiktų kiekvieną skaitytoją asmeniškai, jo turi būti mokoma,“ – rašo knygos „Mokinių kūrybiškumo ugdymo lietuvių (gimtosios) kalbos pamokose metodika“ autoriai [13, 32].

Vaikas, pradinukas, privalo gebėti gerai skaityti, kad augdamas galėtų siekti asmeninių tikslų. Puikūs skaitymo įgūdžiai yra visos mokinio mokyklinės „karjeros“ pagrindas; jų neišsiugdžius neįmanoma pasiekti gerų mokymosi rezultatų aukštesnėse klasėse, įgyti gerą profesinį išsilavinimą, šviestis ir skleisti kaip kultūringai asmenybei. Todėl itin svarbu dar vaikystėje susiformuoti gerus skaitymo įgūdžius.

II skyrius

KĄ SVARBU ŽINOTI MOKYTOJUI APIE MOKINIŲ SKAITYMO GEBĖJIMUS IR JŲ UGDYMĄ/SI (TEORINIS SKAITYMO GEBĖJIMŲ UGDYMO/SI PAGRINDIMAS)

1. Šiuolaikinė skaitymo samprata

Pradinių klasių mokytojai puikiai supranta ir skiria sąvokos *skaitymas* dvi prasmes: siaurąją ir plačiąją. Siaurąja prasme skaitymas apibūdinamas kaip tam tikrų ženklų (raidžių) iškodavimas ir iš jų sudarytų prasmingų kalbos atkarpų supratimas. Šį procesą – iškodavimą ir supratimą – nagrinėja psichologijos mokslas. Juo remiantis skaitymo procesas aptariamas, galima sakyti, visose 1–4 klasių skaitymo metodikose; aiškinama, kaip nuo paskirų elementų (raidžių, skiemenų ar žodžių) atpažinimo pereiti prie automatizuoto skaitymo, kada jau nereikia dėti pastangų nei tiems elementams atpažinti, nei jiems sujungti į rišlius prasminius vienetus. Lietuvių kalbos metodininkai (M. Vasiliauskas, P. Naujokaitis) skaitymą siaurąja prasme vadino pradinio skaitymu. Paskutiniaisiais dešimtmečiais jį žiūrima kaip į neatskiriamą skaitymo proceso grandį ir keliamas tikslas nuo pat pirmųjų metų mokykloje (ar darželyje) ugdyti gerą skaitytoją, o juo mokinyms gali tapti tik įvaldęs skaitymo techniką, t. y. išmokęs sklandžiai ir sąmoningai skaityti. Lietuvių kalbos pradinio ugdymo bendrojoje programoje (2016) numatyta, kad baigdamas 2 klasę mokinyms jau „skaito balsu ir tyliai sakiniais, sąmoningai“ [10, 5]. Gebėjimas iškoduoti raštą ir elementari skaitymo technika įgyjami jau pir-

mame pradinio ugdymo koncentre. Būtina pabrėžti, kad, siekiant aukštesnių skaitymo rezultatų antroje pradinio ugdymo pakopoje (3–4 klasėje), labai svarbu 1–2 klasėje įgyti gerą skaitymo techniką, t. y. išsiugdyti sklandaus, raiškaus, tinkamo tempo skaitymo įgūdžius ir kartu elementarius teksto suvokimo gebėjimus. Be to, svarbu išlavinti ir garsųjį, ir tylųjį skaitymą. Kyla klausimas, ar nereikėtų kiekvienam mokytojui gerai apmąstyti skaitymo mokymo ir mokymosi metodus savo klasėje (pavyzdžiui, patyrinti, kiek minučių mokiniai skaito, o kiek piešia, karpą, lipdo per skaitymo pamoką, ar žaidimas nėra tik dėl žaidimo ir kt.). Nors kiekvienas vaikas skaitytojo keliu eina individualiai, tačiau siektina, kad 1–2 klasėje kiek galima daugiau mokinių susidarytų gerus skaitymo siaurąja prasme įgūdžius ir, žinoma, kartu būtų pradėję formuotis kaip skaitytojai. Antroji šio tikslo dalis jau susijusi su skaitymu plačiąja prasme. Apie jį toliau ir kalbėsime.

Šiandieninė skaitymo samprata labai plati. Trumpai ją galima apibūdinti kaip skaitomų tekstų (ar jų atitikmenų, pvz., schemų, žemėlapių ir kt.) supratimas ir naudojimas (ir materialia, ir dvasine prasme). Pavyzdžiui, M. Clay taip apibrėžia skaity-

mą: „Skaitymas – tai prasmės kūrimo ir problemų sprendimo veikla, kuri yra juo našesnė ir lankstesnė, juo dažniau yra taikoma.“ [cit. iš 4, 35]. „Skaitytojas ne tik atkuria puslapyje surašytus žodžius, bet ir iš teksto konstruoja reikšmę. Reikšmė yra tai, kas aktyviai kuriama, o ne kas pasyviai gaunama,“ – taip apibendrina naujausius skaitymo psichologijos tyrimus D. Buehla [3, 11]. Tarptautiniuose PIRLS dokumentuose skaitymas apibūdinamas „kaip gebėjimas suprasti ir naudoti tas rašytinės kalbos

formas, kurios reikalingos gyvenant visuomenėje ir / arba vertingos individui [18, 5]. Taigi šioje sampratoje skaitymo gebėjimas išskleistas daug plačiau negu skaitymo apibūdinime, vyravusiame XX a., kai skaityti reišė gebėti perskaityti parašytą tekstą ir jį suprasti, t. y. atsakyti į teksto klausimus.

Tokia plati šiuolaikinė skaitymo samprata skaitymo mokymui ir mokymuisi kelia naujus tikslus, o skaitymo didaktikai – didelius iššūkius.

2. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų gebėjimai suprasti tekstą ir jų ugdymosi sunkumai

2.1. Kas lemia vaiko gebėjimą suprasti tekstą

Daugelis literatūros tyrėjų, didaktų pažymi, kad teksto analizės pakopos – perskaityti, suprasti, apmąstyti (reflektuoti), vertinti tekstą, juo naudotis – grindžiami keletu dalykų: a) skaitymo technika (sklandumas, sąmoningumas), b) kalbos sistemos pažinimu (kaip mokinys suvokia žodžių ryšius sakinyje, žodžių darybos, leksikos ypatumus ir kt.), c) mokinio suvokimo galimybėmis – ne tik psichinėmis, bet ir literatūrine bei gyvenimiškąja patirtimi, kurias lemia įvairūs veiksniai: šeimos nuostatos, ištekliai, mokykla, draugai, vaiko sveikata ir kita, d) skaitomo teksto pobūdžiu, e) j skaitymo tikslais [5; 22; 1; 3; 4]. D. Buehla pateikia skaitymo proceso tyrėjo D. Cooko interaktyvaus teksto supratimo modelį. Pasak jo, skaitomo teksto supratimą „lemia keturi tarpusavyje sąveikaujantys veiksniai: 1) ką skaitytojas atsineša į skaitymo situaciją; 2) rašytinio teksto ypatybės; 3) mokymosi kontekstas, kuris apibrėžia skaitytojo tikslą ir uždavinius; 4) strategijos, kurias skaitytojas sąmoningai taiko siekdamas suprasti. [3, 11].

Suprantama, kad „**ką skaitytojas atsineša į skaitymo situaciją**“ kiekvieną kartą išsiaiškina ir geriausiai žino mokytojas. Apie tai neišvengiamai tenka mąstyti pedagogui ir numatant užduotis prieš teksto skaitymą, ir individualizuojant mokinių darbą su tekstu. Puiku, jeigu į trečią klasę ateina vai-

kai, gerai įvaldę skaitymo techniką, t. y. skaitantys sklandžiai, tokiu tempu, kurio reikalauja skaitymo situacija ir teksto pobūdis, tačiau kiekvienoje klasėje būna vaikų, kurie dėl kokių nors sveikatos ar kitų problemų turi skaitymo sunkumų. Mokytojas su tokiais mokiniais dažniausiai dirba individualiai, numato specialias skaitymo užduotis, tariasi su tėvais, psichologu, defektologu. Kiekvienas vaikas „atsineša“ ir individualius kalbos gebėjimus. Gimtąja kalba besimokantys mokiniai skaitydami tekstą dažniausiai neturi didelių problemų dėl kalbos dalykų – jie supranta vartojamas žodžių formas, jų ryšius sakinyje ir kita. Jiems neaiški gali būti tik kai kurių retesnių žodžių reikšmė ar specialūs terminai (žodyninis darbas visada yra viena teksto skaitymo grandžių). Klasėje gali būti mokinių, kurių gimtoji kalba nelietuvių, todėl šiems mokiniams dėl nepakankamo lietuvių kalbos sandaros supratimo gali kilti sunkumų suvokiant tekstą. Mokytojas turi atkreipti į juos dėmesį, jeigu reikia, suteikti jiems pagalbą.

Antrasis veiksnys – **rašytinio teksto ypatybės** – svarbus metodiniu požiūriu. Kaip jau įsitikiname, šiuolaikinė skaitymo samprata apima visą rašytinę kultūrą, t. y. visus rašytinius tekstus, ir kelia ugdymui labai didelius uždavinius. Reikia pastebėti,

kad toks supratimas gana abstraktus, deklaratyvus, metodinėje plotmėje jį būtina sukonkretinti [8, 320]. Be galo plati sąvoka *rašytinis tekstas* pradinių klasių kalbos ugdymo programose susiaurinama iki tam tikrų literatūros rūšių ir žanrų bei teksto tipų, skaitymo mokymo procese dar labiau sukonkretinama: mokome skaityti ne šiaip tekstą (toks ir neegzistuoja), o **konkretų** kurio nors rašytojo, informacinio leidinio ar kito šaltinio rengėjo tekstą. Kaip žinome, tekstų įvairovė begalinė, ją stengiasi aprėpti stilistikos, semiotikos, teksto lingvistikos, literatūrologijos ir kiti mokslai. Mokyklinėje skaitymo didaktikoje analizuojami tie tekstai, kuriuos skaito atitinkamo amžiaus vaikai. Žinoma, negalima griežtai apibrėžti vaiko skaitomos literatūros tekstų rūšių, tipų, žanrų, tačiau bendriausios tendencijos ryškios. Jos kinta ne tik su vaiko amžiumi, bet ir su visuomenės būkle – socialinėmis, ekonominėmis, politinėmis sąlygomis. Pavyzdžiui, XX a. pradžioje lietuvių vaikų literatūroje vyravo didaktinė proza, beletrizuoti dalykiniai tekstai, XX a. antrosios pusės literatūra pažymėta ryškiu sovietinės ideologijos antspaudu, XXI a. didaktiškumas vaikų literatūroje traktuojamas kaip jos silpnumas, iškeliamas filosofinis pradai (kalbama apie filosofijos elementus vaikų literatūroje). Pažintinėje literatūroje, skirtoje vaikams, šiandien nevengiama mokslinių terminų, schemų, instrukcijų, netgi formulių. Be vaikų literatūros gausos ir įvairovės, dar reikia pastebėti vieną svarbų vaiko lektūros bruožą – labai sparčią jos kaitą, su kuria privalo suspėti ir mokytojas. Šiuolaikinio vaiko lektūros pažinimas, jos atranka, būdingiausių skaitomų tekstų požymių supratimas yra labai svarbus teksto skaitymo didaktikos elementas. Jis kuriamas remiantis stilistikos, literatūros teorijos, teksto lingvistikos ir kitais mokslais ir perkoduojamas į vaikui suprantamą kalbą. Reikia pabrėžti, kad supaprastintas teksto požymių pateikimas vaikui nereiškia šių mokslų nepaisymo, suprimityvinimo, neleidžia daryti dalykinių klaidų, kad ateityje nereiktų paneigti tai, kas mokytasi, ir permokyti. Trečiasis teksto supratimo veiksnys – **mokymosi kontekstas**, lemiantis skaitymo tikslą, atsiskleidžia paties mokinio pasirinktoje arba kitų jam pasiūlytoje

skaitymo situacijoje. Galima numanyti, kad laisvalaikio skaitydamas savo malonumui mokinys ne tik pasirenka jam tinkamą skaitymo aplinką, bet ir (intuityviai arba sąmoningai) kelia sau svarbius skaitymo tikslus, tačiau atlikdamas skaitymo užduotis klasėje ne visuomet gali juos pasirinkti, o tai veikia ir jo teksto supratimą. Šiandieninėje humanistinėje ugdymo paradigmoje ypač pabrėžiami nedirektyvus prasmingo mokymosi principai: natūralios galimybės mokytis; mokomosios medžiagos siejimas su mokinio asmeniniais tikslais; veiklos prasmingumas, mokinio įsipareigojimas ir atsakingumas ir kt. [2, 23]. Reikia pridurti, kad tarp teksto ypatybių ir skaitytojo tikslo yra neatsiejamas ryšys, pavyzdžiui, turėdamas tikslą rasti reikalingą informaciją mokinys skaitys enciklopedijos, žinyno ar vadovėlio tekstą, o norėdamas pasijuokti ar pralinksinti draugus pasirinks anekdotą, humoreską ir kita.

Ketvirtasis veiksnys – **teksto supratimo strategijos** – susiškaukia su daugybe įvairiai skirstomų bei apibūdinamų, netgi nevienodai įvardijamų skaitymo mokymo/si metodų. Mūsų manymu, tikslingiausia skaitymo strategijas aptarti kuo konkrečiau, t. y. kalbant apie skirtingų tekstų skaitymo gebėjimų ugdymąsi. Tam skirtas kitas šio metodinio darbo skyrius.

2.1. Teksto supratimo trikdžiai

Aptarėme teksto supratimą lemiančius veiksnius, tačiau reikia nepamiršti, kad tai pažinimo procesas. Į įvairių reiškinių supratimą besigilinau psichologai atskleidžia sudėtingo psichinio proceso trikdžius, kurie atsiranda ir dėl vaiko amžiaus ypatumų, ir dėl jo asmeninių savybių, ir dėl netinkamos mokymosi aplinkos, metodikos ir kita. Be to, psichologai kalba apie skirtingus mokymosi stilius. Pastabus mokytojas taip pat gali daug pasakyti apie savo mokinių tekstų supratimo sunkumus. Nors, kaip pastebi psichologai, jaunesniajame mokykliniame amžiuje labai tobulėja vaiko mąstymas, vaizduotė, dėmesys, atmintis, kalba [28, 223]. Mokytojas turėtų žinoti, kad vaiko suvokimas skiriasi nuo suaugusiojo.

Jis, anot J. Piaget, vyksta „naudojantis visumos schemomis“, kurios „išstumia paskirų detalių suvokimą“. Toks suvokimas vadinamas sinkretiniu. „**Kalboje, kaip ir suvokimo procese, mąstymas eina nuo visumos prie atskirų dalių, nuo sinkretiškumo prie analizės, o ne atvirkščiai**“ [15, 203–205]. Į šią mokinių mąstymo ypatybę svarbu atsižvelgti pasirenkant teksto skaitymo strategiją (visų pirma tekstas turi būti perskaitomas visas, kad vaikas suvoktų jo visumą, o tik paskui einama prie detalių) ir aiškinantis nesuprantamus žodžius – jų aptarimas be teksto ir konteksto gali neduoti rezultatų.

Mokytojui visada svarbu žinoti ugdytinių skaitymo (teksto supratimo) mokymosi ypatumus ir pastebėti sunkumus. Mūsų nuomone, tiksliausia kalbėti apie skaitomų tekstų supratimo skirtumus atsižvelgiant į jų rūšį, žanrą, tipą. Tai bus aptarta kalbant apie konkrečiuosius teksto suvokimo gebėjimus, o dabar apibendrinsime ir išvardysime pačius ryškiausius mokinių teksto supratimo trikdžius arba problemas:

- 1. Prasta skaitymo technika.** Neįgudęs skaitytojas daug jėgų atiduoda žodžiui perskaityti, t. y. skaitymo technikai, o ne sakiniui, kuris yra labai svarbus skaitymo vienetas, prasmės supratimui. Tokį skaitytoją, skaitantį balsu, garsiai, išduoda žodžių skiemonavimas, netikslis (vieno tono) sakinio intonacija ir ilgesnė pauzė sakinio gale. Tyliai skaitantį tokį skaitytoją mokytojui vertinti sunkiau, tačiau paprastai galima pastebėti besikartojančius jo lūpų judesius, piršto ar pieštuko, lazdelės stabtelėjimą ties žodžiu. Paklaustas, apie ką perskaitytas sakiny, dažniausiai toks skaitytojas neatsako. Dar sunkiau jam atsakyti į bendresnius, visą tekstą apimančius klausimus.
- 2. Nedidelė vaiko gyvenimiška patirtis** kurioje nors srityje. Kiekvienas tekstas yra tam tikra prasmė, savotiška pasaulio vaizdo (tikroviško, nelabai tikroviško ar visiškai fantastiško) iškarpa, kurią skaitytojas turi atkurti savo vaizduotėje, mintyse. Kuo geriau jis pažįsta tą pasaulį, tuo skaitant jo sukuriamas vaizdas bus autentiškesnis, t. y. jis geriau supras tekstą. Jeigu vaikui trūksta žinių, jis nepažįsta tos srities, todėl bus sunku suprasti
- skaitinį: jis ne tik nesupras daugelio sąvokų, bet ir negalės susikurti vaizdinių arba jie bus klaidingi. Galima sakyti, kad per menka vaiko gyvenimiška patirtis gali būti teksto nesupratimo priežastis.
- 3. Su antrąja priežastimi susijusi ir ši, trečioji – skurdus vaiko žodynas.** Nesusidaręs įgūdis būti atidžiam kiekvienam žodžiui taip pat gali trukdyti suprasti skaitomą tekstą, nors jo tema labai artima vaikui, todėl reikia išmokyti vaiką klausti ar pačiam savarankiškai išsiaiškinti (žodyne, iš konteksto ar kitaip) kiekvieno nežinomo žodžio reikšmę. Ypač svarbus žodžio reikšmės supratimas skaitant grožinį tekstą, nes reikia suprasti ne tik tiesioginę, bet ir perkeltinę reikšmę pavartotus žodžius, sinonimus, antonimus, palyginimus ir kitas menines priemones. Skaitant negrožinius tekstus kyla specialiųjų terminų supratimo problema.
- 4. Vaiko kalbos spragos,** pavyzdžiui, netaisyklinas garsų tarimas, netikslios sakinio konstrukcijos, žodžių derinimo sakinyje klaidos, intonavimo trūkumai taip pat gali atsiliiepti skaitomo teksto supratimui. Žinoma, tai dažniausiai būdinga mokiniams, atėjusiems iš nelietuviškų šeimų arba turintiems raidos sutrikimų.
- 5. Teksto struktūros nepažinimas.** „Struktūra, panašiai kaip rėmai, leidžia suvokti sandarą, apibrėžia ribas ir nužymi kontūrus,“ – rašo D. Buehler. Jis pateikia šešias teksto struktūras: priežasties ir padarinio, sąvokos ir apibrėžimo, tikslo, veiksmo ir rezultato, problemos ir sprendimo, teiginio ir patvirtinimo, palyginimo ir supriešinimo [3, 19]. Pradinėse klasėse supratimas apie kai kurias iš jų gali būti naudingas mokytojui kaip tam tikras teorinis pamatas skaitymo strategijai numatyti. Mokiniais visa tai pateikiama kur kas paprasčiau: pradinukai ugdosi gebėjimą suvokti grožinio ir negrožinio teksto skirtumus, suprasti pasakojimo, aprašymo, samprotavimo sandarą, atpažinti teksto elementus arba detales (veikėjus, jų aprašymus, dialogus, įvykius, teksto teiginius, įrodymus, juos patvirtinančius pavyzdžius ir kt.). Trečiokams ir ketvirtokams jau būtina turėti bent elementarių žinių apie teksto

sandarą, jo elementus, kad sąmoningiau skaitytų tekstą: autentiškiau jį suprastų, giliau apmąstytų, gebėtų juo naudotis.

6. Menka mokinio, kaip skaitytojo, patirtis.

Daug skaitantis vaikas iš pradžių intuityviai, vėliau jau sąmoningai pradeda atpažinti skaitomų tekstų pobūdį, supranta, ko galima tikėtis iš skaitymo (malonių emocijų, įdomių nuotykių, žinių, tikrų faktų ir kita). Jis tarsi užmezga ryšį su autoriaus mintimis, idėjomis, atradimais ir kita. Patyręs skaitytojas nutiesia „tiltą“ tarp įvairių panašios tematikos, žanrų, paskirties tekstų, juos lygina, geba pasirinkti vertingiausius. Tokio skaitytojo estetiškas skonis, smalsumas išlavėjęs, turtingos emocijos ir vaizduotė. Turintis menką skaitymo patirtį viso to nepatiria: jam sunku orientuotis ir pačiame tekste, ir tekstų įvairovėje, jis gali nesuprasti rašytojo išmonės, kūrinio sąlygiškumo, perkeltinės žodžių reikšmės ir kita. Dalykinių tekstų skaitymą jam sunkina negebėjimas skirti esminius ir ne taip svarbius faktus, nežinomos sąvokos. Toks mokinys neįaučia skaitymo malonumo, nesupranta skaitymo naudos ir todėl neturi skaitymo motyvacijos.

7. **Nepakankamai išlavėjusi vaizduotė.** Skaitytojas savo mintyse, vaizduotėje visada kuria naują, savitą prasmę ir vaizdą. Ypač svarbu gebėti įsivaizduoti skaitant grožinį tekstą – vizualizuoti žodinę išraišką. Pradinuko vaizduotė gali būti dar nepakankamai išlavėjusi dėl menkos gyvenimiškos patirties, įspūdžių trūkumo, blogos atminties. Be to, šiandieninis vaikas gali būti ne-

linkęs įsivaizduoti, nes nuo mažens įpratęs žiūrėti paveikslėlių knygas, filmus, o juose pateikiamas gatavas vaizdas, „išvaduojantis“ nuo vaizduotės „darbo“. Jau ne kartą yra pastebėta, kad vaikas, pamatęs filmą, sukurtą pagal kurį nors kūrinį, vėliau jį analizuoja remdamasis ne autentišku autoriaus tekstu, o matyto filmo vaizdais.

8. **Nepakankamai rišli mokinio kalba.** Mokinys gali labai giliai pajauti grožiniame kūrinyje vaizduojamus jausmus, patirti įvairiausių įspūdžių, bet negeba to perteikti žodžiais. Dažnai tai būdinga vadinamiesiems „tikslukams“.

9. Skaitymo intereso, motyvacijos nebuvimas.

Mokytojas puikiai supranta, kad yra skirtumas tarp skaitymo savo noru ir iš pareigos. Vaiko netraukia neįdomi, jam neaktuali tema, nors yra teigiančių, kad jį galima sudominti ir iš pirmo žvilgsnio jam neįdomiais dalykais [6]. Jeigu mokykloje ar namie nepaaiškinama, kodėl reikia perskaityti vieną ar kitą tekstą, kuo jis gali būti naudingas, kodėl skaityti smagu, įdomu ir pan., vaikas skaitys nenoriai, nesistengs giliau suprasti skaitinio, neįjungs savo vaizduotės, emocijų, todėl itin svarbi pradinukui siūlomų tekstų atranka. Be to, kai kuriems mokiniams suprasti tekstą gali sutrukdyti įtampa, baimė, nepasitikėjimas savimi, nepilnavertiškumo jausmas, kai jiems reikia atlikti įvairius testus.

Mokytojui labai svarbu žinoti, kurie iš šių sunkumų trukdo jo ugdytiniui ar ugdytiniams adekvačiai suprasti skaitomą tekstą.

3. Mokinio skaitymo gebėjimai ir jų ugdymo(si) strategijos

3.1. Skaitymo gebėjimų ugdymo/si principai

Kiekvienas mokytojas, vadovaudamasis bendraisiais ugdymo ir gimtosios kalbos didaktikos principais, yra susidaręs ir savus mokymo principus, pritaikytus savo mokiniams ir savo darbo stiliui. Šiuolaikinėje didaktinėje literatūroje, skirtoje teksto skaitymo problemoms, galima rasti specifinių prin-

cipų, kuriais mokytojui rekomenduojama vadovautis ugdant mokinių skaitymo gebėjimus ir teksto supratimą. Juos formuluodami vieni metodininkai daugiau dėmesio skiria teksto ypatumams, kiti – ugdymo procesui.

Pavyzdžiui, prie pirmosios grupės priskirtini šie principai:

- 1. Kryptingumo principas** – kūrinio skaitymas ir jo analizė turi būti tikslingi, kreipiantys mokinių į teksto turinio, autoriaus idėjos supratimą, formuojantys mokinio kalbinius ir literatūrinius gebėjimus. Laikantis šio principo turi būti pasirinkti tinkami skaitymo ir analizės būdai. Mokytojas žino, kokias jau turimas žinias apie tekstą panaudos mokinys, kokius gebėjimus formuos. Dažnai daroma klaida – nukrypimas nuo skaitomo teksto, pavyzdžiui, ilgi įvadiniai pokalbiai, dalykinių faktų gausa analizuojant grožinį kūrinį ir kita.
- 2. Atidumas tekstui**, t. y. pagarba autoriaus kūrybai. Šis principas daugiau taikomas grožinių tekstų analizei ir reiškia, kad negalima keisti autoriaus minties, kalbos, kad reikia gerai įsiskaityti, tekstu naudotis formuluojant atsakymus, o ne tuščiažodžiauti reiškiant tik savo emocijas. Deklaruojantieji šį principą pasisako prieš kūrinio trumpinimą, keitimą (prie tokių kūrinų rašoma „pagal...“).
- 3. Kūrinio formos ir turinio vieningumo principas.** Turi būti analizuojama ne gyvenimiškoji situacija, pavaizduota kūrinyje, o šios situacijos vaizdavimas, tačiau pradinukas, turėdamas dar ribotą literatūrinį išprusimą, nesuvokia kūrinio sąlygiškumo, todėl mokytojas turi labai kruopščiai formuluoti klausimus.
- 4. Atrankos principas** taikomas aptariant ilgesnius kūrinius – atsirenkama tik tai, kas tikslinga aptarti, atsižvelgiant į mokymo/si tikslus. Pavyzdžiui, herojaus būdo bruožų analizė mokantis suprasti kūrinio veikėją, gamtos vaizdų analizė mokantis aprašymo ir kita. Šis principas gana dažnai taikomas skaitant dalykinius tekstus – atsirenkama tik reikalinga informacija.

Turi būti skaitomi įvairių tipų, žanrų, stilių, lygių tekstai, nes mokiniai su jais susidurs ir mokykloje, ir gyvenime.

Daug plačiau pedagoginėje literatūroje aptariamai su ugdymo procesu susiję principai:

- 1. Konstruktyvizmo principas.** Mokslininkai pabrėžia, kad taikant šį principą mokymasis yra aktyvus konstravimo procesas: skaitomo teksto supratimas vyksta naują informaciją susiejant (integruojant) su tuo, kas jau žinoma, atsižvelgiant į skaitymo kontekstą, aplinkybes. Todėl kuo skaitytojai daugiau žino tam tikra tema ir turi to dalyko patirties, tuo lengviau jiems suprasti tekstą. Kadangi kiekvieno mokinio (ir skaitytojo) patirtis yra skirtinga, taikomi individualūs mokymo ir mokymosi metodai (susisieja su individualizavimo principu). Nuolatinis jau turimų žinių, gebėjimų siejimas su naujai įgyjamais ir aukštesnio lygio skaitomo teksto supratimo formavimasis (naujo konstrukto atsiradimas) galimas tik aktyviai mąstant: lyginant, apibendrinant, darant išvadas ir kita. Tai skatina mokinių bendradarbiavimą, diskusijas, savarankiškumą. Toks mokymasis yra interaktyvus.
- 2. Mokinio vaidmens, savarankiškumo didinimas.** Mokiniai bus geri skaitytojai, kai turės aiškų skaitymo tikslą, gebės stebėti savo pačių skaitymą, panaudoti žinias apie teksto struktūrą ir kita. Skaitydami jie „įsigyvena“ į teksto prasmę. t. y. pasiekia interpretacinį teksto suvokimo lygmenį, o susidūrę su sunkumais žino, kaip juos įveikti (pakartotinai skaito tekstą, aiškinasi nežinomus žodžius ir kt.). Šį principą tiksliau galima būtų apibūdinti kaip diferencijuotą požiūrį į skaitytojus: mokytojas visada žino, kad klasėje yra ir puikių, ir silpnų skaitytojų, todėl taiko skirtingas skaitymo strategijas, „išnaudoja“ pirmuosius kaip pagalbininkus silpnesniesiems.
- 3. Motyvacijos principas** (susijęs su antruoju): reikia skatinti vaiko norą gilintis į tekstą (pavyzdžiui, atrasti, įminti, pastebėti ir t.t.). Tai motyvuos skaityti, o motyvacija yra labai svarbi teksto suvokimui.
- 4. Mokytojas turi būti aktyvus skaitymo proceso dalyvis.** Pensilvanijos universiteto profesorius

M. McLaughlinas apibendrina ir pateikė šiuos įtakingo mokytojo darbo bruožus:

- mokytojas **tiki**, kad visi vaikai gali mokytis ir išmolti (pridurtume – neturintys didelių psichinės sveikatos problemų);
- **diferenciuoja** užduotis, klausimus ir žino, kad skaitymo motyvacija ir įvairios tekstų rūšys yra gebėjimo suprasti tekstą sėkmingo formavimosi pagrindas;
- **supranta**, kad skaitymas yra pagrįstas vaiko gyvenimiškąja patirtimi ir jam reikia tinkamų sąlygų;
- moko **aplinkoje**, kurioje gausu spausdintos medžiagos (knygų, žurnalų, įvairių plakatų, vaikų rašto darbų ir kt.);
- jaučia glaudų **ryšį** tarp vaiko kalbėjimo, klausymo, rašymo ir skaitymo, pats siekia tuos ryšius megzti, optimaliai panaudoti kitas kalbinės veiklos sritis skaitymui tobulinti;
- sudaro daug **galimybių** mokiniams skaityti, rašyti ir diskutuoti;
- siekdamas, kad vaikai suprastų tekstą, naudojami tikslų, strategijų, medžiagų įvairovė, **atsižvelgia** į kiekvieno mokinio galimybes ir individualų mokymosi stilių;
- išmano apie gerų skaitytojų skaitymo **strategijas** ir jas perteikia savo mokiniams;
- **stebi ir vertina** mokinių mokymąsi, naudoja informaciją, gautą formuojamojo vertinimo metu, kad paaiškintų mokiniui, ką jis jau geba, ką dar reikia tobulinti ar išmolti, ir tikslingai planuoja tolesnį mokymąsi [12, 433–434].

Aktyvus mokytojas yra daug skaitantis. Kaip rašo ispanų rašytojas, vertėjas ir televizijos laidų vedėjas E. Teixidoras, ypač domėjęsis skaitymo skatinimu, svarbiausia yra pavyzdys: „Jei mažiau jaudinsimės dėl kitų skaitymo, o labiausiai susirūpinsime savuoju, iš mūsų, be abejonės, liesis įkarštis, o mūsų artimieji pastebės šią knygų teikiamą pilnatvę ir, galbūt, kai kurie, gėrėdamiesi iš mūsų laužo lekiančia maža kibirkštimi, pabandys įžiebtį savo aistrą“ [19, 11]. Ši gražiai išreikšta mintis taikoma ir mokytojui, ir mokinio tėvams.

5. Turi būti naudojamos kuo įvairesnės **skaitymo strategijos**: jos skatina mokinių mąstymą, gerina supratimą, moko savarankiškumo.
6. Mokinio žodyno plėtimas. Taikant šį principą svarbu skaityti kuo daugiau ir įvairesnių tekstų. Žodyno plėtimą skatina:
 - žodinga aplinka: turtingas mokytojo, vaiko šeimos narių žodynas, geros televizijos, radijo laidos, aukšto meninio lygio grožinė literatūra, tinkami, taisyklingos kalbos dalykiniai tekstai;
 - mokinio smalsumas, domėjimasis žodžio kilme, reikšme;
 - supratimas apie žodžio sandarą ir žodžių darybą, lietuvių kalbai būdingus žodžių darybos ypatumus;
 - gimtosios kalbos ir kitų dalykų mokymasis, nuolat integruojantis ir mokinio žodyno plėtimą;
 - mokymasis naudotis įvairiais žodynais ir žodžio reikšmės atradimas kontekste;
 - kai mokytojai prisipažįsta mokiniams dažnai ieškantys žodžių paaiškinimo, kai jie pateikia ugdytiniams užduočių pavartoti naujai išmoktus žodžius, žaisti žodžiais.
7. Mokinių **pasiekimų vertinimo būdų** įvairovė: kaip suprastas skaitytas tekstas, gali būti ne tik pasakojama, atsakoma į klausimus, rašoma, bet ir piešiama, vaidinama, dainuojama, kuriami projektai ir kita.
8. Kasdien naudoti **formuojamąjį vertinimą**: pasakyti mokiniui, kas pasisekė, o ką reikia tobulinti, kad būtų nuolat gerinami teksto suvokimo gebėjimai.
9. Mūsų manymu, daugelis šių principų žinomi pradinėse klasių mokytojams kaip bendresni ugdymo principai, tačiau čia juos sukonkretiname taikdami skaitymo gebėjimų ugdymo/si procesui.

3.2. Skaitymo mokymo/si (teksto suvokimo) strategijų apžvalga

Žodis *strategija* šiandien nepaprastai dažnai vartojamas įvairiose žmogaus veiklos srityse, taip pat ir kalbos ugdymo metodikoje. Mums aktualus skaitymo strategijos supratimas. Skirtingi autoriai

jį pateikia nevienodai. Kaip teigia B. C. Charlton savo knygoje „Neformaliojo vertinimo strategijos“, įgudę skaitytojai „supranta, kad menka nauda iš teksto rinkti informacijos nuotrupas ir mėginti jas prisiminti – tiesiog per daug žinių. Jie verčiau pasirenka **sąveiką** su tekstu. Tokia sąveika – tai įvairių kognityvinių (pažinimo) ir emocinių procesų visumos rezultatas. Šie procesai, dažnai vadinami suvokimo strategijomis, pasitelkiami prieš kokios nors informacijos gavimą, jos gaunant ir jau gavus (pavyzdžiui, prieš skaitymą, skaitant ir perskaičius). Pasitelkti šiuos procesus – vadinasi, **naudotis jau įgytomis žiniomis, užduoti klausimų, numatyti, patvirtinti, nustatyti, kas svarbu, sukurti asociacijų, sieti, daryti išvadas ir jungti informaciją**. Teksto suvokimo strategijos yra naudingos, ir jos turi būti taikomos, jų turi būti mokoma mokant kiekvieno dalyko“ [4, 67]. Jau ne kartą mūsų minėtas autorius D. Buehler vartoja žodį *strategija* jo neapibrėždamas, bet aišku, kad *strategija* autorius apibendrintai vadina visas teksto skaitymo pakopas ir pateikia kiekvienos strategijos rodyklę, kurią sudaro trys dalys: *pažintiniai procesai, teksto struktūros, mokinio veikla* [3, 29]. Vokiečių kalbos didaktė S. H. Becker aprašo vaikų knygų skaitymo 99 tipus, kuriuos taip pat galima pavadinti strategijomis [1]. Vokiečių pedagogas ir vertėjas, daugelio metodinių knygų mokytojams autorius M. Kammeris kalba apie panašius teksto skaitymo būdus kaip D. Buehlo strategijos, bet juos vadina metodais. Labai taiklus jo knygos, skirtos skaitymo procesui, pavadinimas – „Kelias į tekstą“ [8]. Mūsų manymu, **strategija ir yra mokytojo numatytas ar mokinio pasirinktas, suplanuotas mokymo ar mokymosi kelias tekstui suvokti**. Jis apima ir mokinio patirtį, ir žinias, ir gebėjimus, ir nuostatas.

Analizuojant kitų šalių patirtį, vertinant Lietuvos situaciją, kyla būtinybė atidžiau ir plačiau pažvelgti į skaitymo mokymo/si strategijas. Daugelis mūsų pradinių klasių mokytojų tikrai stengiasi naudoti, jų manymu, naujus, pažangesius darbo būdus, pastebėta, kad ne vienas, aprašydamas savo patirtį, kalba apie D. Buehlo ir kitų užsienio autorių pasiūlytas aktyviojo mokymosi strategijas. Bet pats D. Buehler

akcentuoja, kad realiame gyvenime tas strategijas pritaikyti nelengva. Jis siūlo prisiminti tris taisykles. „Pirma, **svarbiau yra tai, ko mokiniai mokosi, o ne kokia strategija taikoma**. <...> Vieniems tikslams ir vienokiai medžiagai tinkama mokymo strategija gali visai nederėti kitiems tikslams ir kitokiai medžiagai. <...> Antra, **svarbu ne konkreti mokymo strategija, o mokinio mąstymas**. <...> Turime būti budrūs, kad mokiniai, užuot mąstę, neimtų tik „atlikti“. <...> Trečia, tai, ką darote, **pritaikykite savo mokinių reikmėms**. <...> Venkite akiai taikyti formules, kad neišleistumėte iš akių mokymosi“ [3, 13].

Šiuolaikinė humanistinė interpretacinė sąveikos paradigma, kurią itin plačiai ir išsamiai yra aptarusi Lietuvos švietimo reformos tyrėja R. Bruzgelevičienė savo studijoje „Ugdymo paradigma – didaktikos idėjų pamatas“ [2], apsprendžia ir skaitymo gebėjimų ugdymo/si kelius arba strategijas. „Kai mokytojas vadovaujasi sąveikos paradigma, jo pamokose atsiranda aktyvus mokymas, prasmingai derinami mokymo bei mokymosi metodai. Mokymosi paradigmoje kiekvieno mokytojo uždavinys – surasti kuo efektyvesnius būdus, metodus ir formas, kad mokiniai bendradarbiautų, išmoktų kritiškai ir kūrybiškai mąstyti“ [17, 116–117]. Tai pasakytina ir apie skaitymo strategijų pasirinkimą.

Šiandien Lietuvos pradinių klasių mokytojai turi daug galimybių susipažinti su naujausiomis mokymo/si idėjomis. Pastaraisiais metais Lietuvoje išleista daug vertingų knygų, kuriose įvairiais aspektais analizuojamas šiuolaikinis ugdymo ir ugdymosi procesas, aprašomos sėkmingo mokymosi strategijos, aktyvaus mokymosi metodai (R. I. Arends, B. C. Charlton, N. M. Grendstad, A. Helmke, E. Jensen, G. Petty, A. Pollard, P. Weeden ir kt.). Sekant pažangiausiomis ugdymo/si nuostatomis, mokant ir mokantis suprasti skaitomą tekstą turėtų vyruoti šiuolaikinės strategijos, skatinančios mokinio mąstymą, kūrybiškumą ir bendradarbiavimą. Jų, kaip jau atskleidėme šio skyriaus pradžioje aptardami strategijos sampratą, labai daug ir nėra vieningo skirstymo.

Mums rūpi strategijos, mokymosi būdai, skatinantys teksto suvokimo procesą, kuris apima visus skaitymo etapus: *pasirengimą skaityti, skaitymą ir veiklą po skaitymą*.

- 1. Pasirengimo skaityti** etape ypač svarbus vaiko sudominimas tekstu, skaitymo tikslo, prasmės supratimas, skaitymo džiaugsmo ir malonumo pajauta, t. y. **skaitymo motyvacijos žadinimas ir stiprinimas**. Čia tinka ir naudojamos įvairios strategijos: **išankstinis temos apmąstymas, anksesnės informacijos prisiminimas, skaitymo tikslų numatymas**. Klasėje gali būti **naudojami diskusiniai, „minčių lietaus“** ir kitokie metodai.
- 2. Teksto skaitymas** reikalauja dar aktyvesnės vaiko veiklos – protinių, fizinių, emocinių galių išsiskleidimo. Šį etapą galima išskirti į dvi dalis: a) pirminį teksto skaitymą ir jo turinio supratimą, b) pakartotinį teksto skaitymą (pastovų grįžimą į tekstą) turint tikslą kuo giliau suprasti tekstą, jį interpretuoti. Skaitant pirmą kartą dažnai naudojamos strategijos, susijusios su skaitymo raiška, audiopriemonių naudojimu, tyliuoju skaitymu ir kita. Toliau, siekiant gilaus teksto supratimo, pasitelkiama:
 - **savęs klausinėjimas**, arba klausimų kėlimas (dar labai retai pradinėse klasėse naudojamas būdas);
 - **sąsajų su sava patirtimi, su kitais tektais radimas**;
 - **ryšių tarp atskirų teksto dalių nustatymas**;
 - vadinamasis **vizualizavimas** – vaizdų kūrimas skaitant;
 - žodžių **prasmės ir ryšių tekste aiškinimasis** (naudojant žodynus, internetą, kontekstą);
 - tekste aprašytų dalykų **prasmės supratimas**;
 - teksto **idėjų apibendrinimas**, pavyzdžiui, pagrindinės minties formulavimas.

Trečioje ir ketvirtoje klasėje visiškai atmestinas vis dar gajus labai siauras supratimas, kad geras skaitymas – tai greitas skaitymo tempas ir teisingi atsakymai į teksto turinio klausimus. To pasekmė – pamokoje dažnai tenkinamasi skaitymu „grandinėle“, vengiama gilesnės teksto analizės klausimų, motyvuojant „mokiniam per sunku“.

- 3. Veikla po skaitymo**. Ji gali būti nepaprastai įvairi, įdomi, ugdanti ne tik teksto skaitymo gebėjimus, bet ir mokinio kūrybiškumą, savikūrą, gebėjimą komunikuoti ir kita. Po skaitymo naudojamos strategijos, susijusios su vertinimu – mokinio nuomonės apie autoriaus sukurtą tekstą išsakyimas ją pagrindžiant sava gyvenimiška ir skaitytojo patirtimi bei teksto medžiaga.

Teksto suvokimo strategijų, būdų mokinius reikia mokyti (žinoma, pradinėse klasėse jos turi atitikti mokinio galimybes). Šiame kelyje mūsų minėtas autorius M. McLaughlinas išskiria penkias pakopas: **aiškinimą, rodymą** (demonstravimą), **vadovavimą, praktikavimąsi ir reflektavimą**. Pavyzdžiui, mokydamas apibendrinimo strategijos mokytojas gali pradėti nuo paaiškinimo, kas yra apibendrinimas, kokia tai strategija, viską pademonstruoti pavyzdžiu – sakoma „mąstyti balsu“, toliau pateikti mokiniams panašaus lygio apibendrinimo užduotį ir laiptelis po laiptelio vesti į jį (vadovauti), toliau skirti naujas užduotis (pavyzdžiui, grupėms) ir leisti mokiniams jas atlikti savarankiškai (praktikavimasis), po to pasiūlyti jas apmąstyti ir įsivertinti (reflektavimas). Kol pradinukai išmoksta vieną ar kitą strategiją, reikia daug kartų jiems parodyti, dažnai padėti. Bet šis darbas atsiperka – mokiniai tampa vis savarankiškesni [12, 434–435].

Teksto skaitymo etapuose naudojamų visų darbo būdų aprašyti neįmanoma, nes kiekvienas tekstas diktuoja savitą jo skaitymo strategiją. Su konkrečiomis teksto suvokimo strategijomis mokytojai galės daugiau susipažinti šioje metodinėje priemonėje pateiktose grožinio ir negrožinio teksto suvokimo gebėjimų lentelėse ir užduočių pavyzdžiuose, kuriais siekiama paskatinti mokytoją susikurti strategijas, tinkamas jo klasės mokiniams, konkrečiai skaitymo aplinkai ir situacijai bei pasirinktam tekstui.

Nuspręsti, ar buvo pasirinkta tinkama teksto skaitymo strategija, galima įvertinus mokinio skaityto teksto supratimo lygį, tačiau daugelis skaitymo tyrėjų pastebi, kad teksto supratimo vertinimas yra problema. Visų pirma todėl, kad teksto suvokimas yra individualus (apie tai jau užsiminta) ir kad tai yra

procesas, kuris skaitant skirtingus tekstus vyksta labai skirtingai ir gali būti ir labai fragmentiškas, ir labai gilus, visa apimantis. „Kas gali leisti sau pasakyti, kada tekstas tikrai teisingai suprastas?“ – klausia M. Kammeris [8, 5].

3.3. Grožinių tekstų skaitymo gebėjimų ugdymas/is

Metodiniais tikslais patogiausia atskirai aptarti grožinių ir negrožinių tekstų skaitymo gebėjimų ugdymą/si.

Grožinių tekstų rūšių ir žanrų gausa tokia didelė, kad čia neįmanoma aprėpti visų šių tekstų skaitymo konkretybių. Jau pradinukai mokosi skirtingai suvokti prozą, poeziją, dramą, mįslę, pasaką, apsakymą, vaikų romaną, dainą, skaičiuotę, lyrinį eilėraštį, poemą, eiliuotą pasaką, pjesę ir kita. Pirmiausia pateikiame tik bendriausius grožinio teksto suvokimo ypatumus, o vėliau – konkrečius meniniam pasakojimui suvokti reikalingus gebėjimus, nes meninis pasakojimas (pasaka, apsakymas, apysakos, romano ištrauka) labiausiai vaikų skaitomi ir dažniausiai analizuojami tekstai pradinėse klasėse. Ir neatsitiktinai, nes tai lemia pati pasakojimo prigimtis. Žymus norvegų rašytojas J. Gaarderis rašo: „Žmonių sąmonėje užkoduota nuodugni epinė, arba pasakojamoji, struktūra. Ji tiesiog taip suformuota ir visuomet tokia buvo nuo pat pirmojo mito ar medžioklės nuotykių laikų. Smegenys, ko gero, sukurtos pasakojimui, o ne skaitmeninei ar enciklopedinei informacijai. <...> Pasakojimas pranašesnis už dokumentiką, enciklopediją ir kompiuterinį žaidimą. Pasakojimas gyvuoja mumyse, gyvuoja su mumis. Jis mus užkrečia“ [7, 4].

Literatūra lietuvių kalba apie grožinių tekstų skaitymo gebėjimų ugdymą išsibarsčiusi po metodinius, mokslinius žurnalus („Žvirblių takas“, „Pedagogika“, „Tiltai“), po internetą; literatūros teorijos ir metodikos pradinio ugdymo tarpsniui yra prie kai kurių vadovėlių komplektų išleistose mokytojo knygoje (pavyzdžiui, prie 3 klasės „Šaltinio“), tačiau išsamios, plačios, šiuolaikiškos metodikos nėra. Net ir verstinėje labai populiarioje D. Buehlo knygoje „Interaktyviojo mokymosi strategijos“ [3] daugiausia rašoma apie informacinių tekstų skaitymą ir remia-

masi informacinių (politinių, istorinių, geografinių ir kt.) tekstų pavyzdžiais. Be to, kiekvienos tautos literatūra, kaip jos nacionalinės kultūros dalis, turi ir specifinių bruožų, todėl akiai taikyti užsienio „receptų“ tikrai negalima. Yra dar viena problema: pagrindinė grožinės literatūros, kaip meno rūšies, funkcija – estetinė. Grožinė literatūra visų pirma veikia skaitytojo jausmus, vaizduotę, jos „skaitymas visada yra subjektyvus aktas, kuriam įtakos turi ir jausmas, ir fantazija, ir asmeniška patirtis“, – rašo R. Tutlytė [22, 35]. Nustatant mokinių grožinio teksto supratimo lygmenį daugiausia orientuojamasi į loginius teksto ryšius ir loginį supratimą, o ne į vaiko emocijas, jausmus. Toks kūrinio supratimas labiau artimas pragmatiškam dalykinio teksto supratimui, o ne meno kūrinio pajautai, sakytumė, materialiajai, bet ne dvasinei žmogaus gyvenimo sričiai. Nors ir kaip svarbūs būtų mūsų mokyklai įvairūs skaitymo gebėjimų tyrimai (tarptautiniai, nacionaliniai, mokyklos lygiu), jokių būdu negalima į antrą planą nustumti vaiko dvasingumo, estetiškos nuovokos, kūrybinės vaizduotės, fantazijos, jausmų, išgyvenimų ir kitų testais nepamatuojamų vertybių ugdymo.

Glaustai aptarsime pagrindines grožinio teksto suvokimo proceso dalis. Paprastai išskiriamos šios grožinės literatūros kūrinio suvokimo proceso sudedamosios dalys: a) skaitymas siaurąja prasme – rašto iškodavimas į sąvokas ir vaizdinius; b) psichinių procesų įjungimas – regimųjų, girdimųjų, uoslės, lytėjimo įspūdžių, atminties; c) emocinių reakcijų ir sudėtingesnių psichinių procesų įjungimas: užuojauta, džiaugsmas, simpatija ir antipatija, baimė ir kitokie jausmai, nuojauta, laukimas, pateisinimas, intuicija, spėjimas, žodinių paveikslų vizualizacija ir kt.; d) mąstymo įjungimas – turinio ir meninės formos vienovės supratimas [1; 8]. **Vaikui suvokiant meno kūrinį dalyvauja jo jausmai, vaizduotė, mąstymas.** Kaip giliai meno kūrinys paveikia šias vaiko psichikos sritis, priklauso nuo daugelio dalykų: nuo jo gyvenimiškos patirties, emocinės ir protinės brandos, aplinkos sąlygų ir kita. Pavyzdžiui, mokinys skaitydamas K. Sajos ištrauką apie gaisrą iš knygos „Ei, slėpkitės!“, giliau pajaus kūrinio veikėjo Giedriaus būseną, jeigu pats bus matęs gaisrą, pajutęs jo karštį. Tremtinių atsiminimuose aprašomos

baisios gyvenimo sąlygos sunkiai suvokiamos daugeliui pradinukų, nes jie niekada nėra matę panašių vaizdų. Tremtinės vaikaitis, kaip pasakojo viena mokytoja, jautriai ir giliai komentavo tos tematikos tekstą, kadangi jo šeimoje buvo daug kalbama apie tremtį, jis buvo matęs ne vieną tremties nuotrauką. Kiekvienas mokytojas galėtų pateikti pavyzdžių, kai vaikai, neturėdami kokios nors srities gyvenimiškos patirties, neautentiškai supranta perskaitytą tekstą.

Kai kurie šiuolaikiniai sociologai ir psichologai kalba apie kartų Z (dabartiniai vaikai) ir Y (jų tėvai, mokytojai) didžiulius skirtumus, kurie susiklostė veikiant elektroninei erdvei, jos padiktuotam bendravimo būdui (internetas, trumposios žinutės, vizualinės informacijos gausa ir kt.) [26]. Galima daryti išvadą, kad šiuolaikiniai vaikai visai kitaip supras ir meninį tekstą, negu jų tėvai. Ir vis tik manytume, kad meno kūrinio supratimas visais laikais turėjo bendrų bruožų ir kad pedagogų sukaupta patirtis pravers ir šiandien.

Literatūros kūrinio supratimas – sudėtingas psichinis procesas, ypatinga veiklos rūšis, kuri „aprepią daugelį psichinės veiklos pusių, reikalauja iš skaitančiojo didelio emocijų, vaizduotės, proto aktyvumo, atitinkamo „bendradarbiavimo“ su rašytoju“ [16, 150].

Kaip teigia ir literatūros tyrėjai, ir jos didaktai, grožinio kūrinio supratimas yra itin individualus, netelpantis į kokius nors rėmus. Šis supratimas priklauso ir nuo skaitančiojo galimybių, ir nuo kūrinio tinkamumo skaitytojui [5, 132; 3, 11]. Negali būti vienintelio požiūrio į kurį nors eilėraščių, apsakymą ar kitą meninį tekstą. Grožinio kūrinio supratimo vertinimas yra nepaprastai atsakingas dalykas. Kiekvienas vaikas savaip pajaus vieną ar kitą kūrinį. Nors jo išgyvenimai gali būti labai gilūs, bet jis negebės jų perteikti žodžiais. Kyla klausimas – kas svarbiau: ar teisingai atsakyti į įvairius mokytojo arba tyrėjo klausimus, ar norėti skaityti, vėl ir vėl pajauti skaitymo malonumą.

Kaip rašo literatūrologas G. Viliūnas, „*Natūralaus skaitymo* situacijoje suvokėjas savo tikslus ir skaitymo kryptį renkasi *intuityviai*: jis nori atsipa-
laiduoti, užsimiršti ir praleisti laiką, patirti estetinį

malonumą, išgyventi vienokius ar kitokius jausmus, sužinoti apie tolimus kraštus, laikus, apie teksto kūrėją ir taip toliau. *Atidus skaitymas* paprastai yra tikslingas, *sąmoningai kontroliuojamas*.” [25, 19]. Tokio atidaus skaitymo ir pradedama mokyti mokykloje (nėra abejonės, kad šis mokymas turi įtakos ir natūralaus skaitymo kokybei).

Mokantis giliai suvokti prozos kūrinį (apsakymą, romano, apysakos ištrauką – pavadinkime juos meniniu pasakojimu) vaikui reikia gebėti: perskaityti ir suprasti jo turinį, atpažinti, rasti grožinio teksto elementus (veikėjus, jų mintis, aprašymus, įvykius, jų vyksmo vietą, laiką, pasakotojo idėjas ir kt.), visa tai apmąstyti ir interpretuoti – susikurti savo, naują, prasmę, įvertinti skaitinį. Tarptautiniuose skaitymo gebėjimų tyrimuose ypač pabrėžiamas gebėjimas interpretuoti ir integruoti idėjas bei informaciją [18].

Sąlygiškai galima išskirti **esminius** ir juos sudarančius **konkrečiuosius** skaitymo gebėjimus. Pagal naujausius skaitymo tyrimus išskyrėme keturis esminius teksto suvokimo gebėjimus, kiekvienas jų parodo vis aukštesnį grožinio teksto suvokimo lygmenį (2 lentelė):

- 1) gebėti **perskaityti** tekstą ir **suprasti** jo turinį;
- 2) gebėti tikslingai **rasti** ir paaiškinti grožinio **teksto elementus** ir **daryti tiesiogines išvadas**;
- 3) gebėti **interpretuoti** skaitomą tekstą – aiškinti jį, daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais;
- 4) gebėti įvertinti kūrinį – pasakyti savo nuomonę.

Numatydami konkrečiuosius gebėjimus atsižvelgėme ir į skaitymo tikslą bei skaitymo motyvus, ir į teksto sandaros supratimą, ir į vertinimą. Šių gebėjimų pateikimo seka nereiškia, kad tokiu nuoseklumu ir privaloma analizuoti pasakojimą, be to, ne visada kiekvienam iš jų turi būti skiriama vienodai dėmesio.

Aptariant grožinio teksto suvokimo gebėjimus pateikiama ir konkrečių metodinių patarimų: siūloma skaitymo strategijų pavyzdžių, būdų, priemonių (2 lentelė).

2 lentelė. Grožinio teksto (prozos) suvokimo gebėjimai

Gebėjimų blokai (esminiai gebėjimai)	
1. GEBĖTI PERSKAITYTI TEKSTĄ IR SUPRASTI JO TURINĮ	
Konkreieji teksto skaitymo gebėjimai	Metodiniai patarimai
<p>1.1. Sklandžiai, tinkamu tempu skaito tyliai. Sklandžiai, tinkama intonacija (tempas, tonas, pauzės, loginiai kirčiai) skaito garsiai. Supranta, ką perskaitė.</p>	<p>1.1.1. Skaitymo kokybė turi didelės įtakos skaitomo teksto sampratai. Viena grožinio teksto skaitymo strategijų gali būti raiškūs skaitymas (skirkime jį nuo meninio skaitymo) arba skaitymas balsu, t. y. kuo tikslesnis kiekvieno sakinio, kiekvienos pastraipos ir viso teksto perskaitymas atsižvelgiant į skyrybos ženklus, teksto komponavimą ir į teksto turinį.</p>
<p>1.2. Skiria grožinį tekstą nuo negrožinio, atpažįsta prozos, eiliuotą ir dramos tekstą ir pagal tai tikslingai pasirenka skaitymo strategiją.</p>	<p>1.2.1. Literatūros rūšių, žanrų skirtumus mokiniai geriau supranta pasitelkę palyginimą ir supriešinimą, pavyzdžiui, sudarydami tos pačios temos, bet skirtingo žanro kūrinių palyginimo schemą, lentelę (pvz., lyginama pasaka apie vilką ir enciklopedijos straipsnis apie šį žvėrį, fantastinis rašytojo pasakojimas ir astronomo straipsnis apie kurią nors planetą ir kt.). Taip pat naudingi įvairūs „tiriamieji“ darbai, susiję su biblioteka, vaikų žurnalais, tekstų rinkiniais, pavyzdžiui, reikia surūšiuoti knygas, atrinkti tekstus ir kita.</p>
<p>1.3. Supranta ir paaiškina grožinio teksto skaitymo motyvus: pasigrožėti, jausti malonumą skaitant, išgyventi, stebėtis, susidomėti, patirti nepatirta ir kita. Paaiškina, kas pirmiausia sudomino ir paskatino perskaityti tekstą (pavadinimas, iliustracijos, pradžia ir kt.).</p>	<p>1.3.1. Mokinys, žinodamas skaitymo motyvus, tikslingiau pasirenka skaitinį, auga kaip skaitytojas, ugdomi estetiniai skonį. Vis daugiau skaitydamas susiformuoja individualią knygos skaitymo strategiją. Perskaityti knygą gali motyvuoti ir draugo pasakojimas apie ją, plakatas, knygos reklama, atsiliepimų apie knygą „siena“, knygų medis, o labiausiai susitikimai su rašytojais ir kita. Vėl populiarėja skaitymo dienoraščiai, kurių formą pasirenka patys mokiniai.</p>
<p>1.4. Mato ir supranta teksto grafinio pavidalo ypatumus (šrifto, eilučių išdėstymo) ir paaiškina jų paskirtį (pvz., remarkų paskirtį dramos kūrinyje). Supranta iliustracijų paskirtį.</p>	<p>1.4.1. Šiuolaikinis grožinės knygos dizainas veikia skaitytoją ne tik estetiškai, bet ir padeda giliau suprasti teksto turinį, todėl būtina su mokiniais aptarti prie teksto pateiktas iliustracijas, šrifto ypatumus. Šiam tikslui tinka teksto ir iliustracijų sugretinimas, išankstinių lūkesčių išsakymas (ko tikimasi iš taip iliustruoto teksto). Suprasti, kokia svarbi yra grožinio teksto iliustracija, padeda savų iliustracijų kūrimas, žaidimas „dailininko dirbtuvės“, apsilankymas tikrose dailininko dirbtuvėse, klasės ar mokinio knygos maketavimas kompiuteriu.</p>
<p>1.5. Pagal pavadinimą supranta ir gali nusakyti kūrinio temą. Geba naujai skaitomą tekstą pagal temą susieti su jau skaitytais teksta panašia tema.</p>	<p>1.5.1. Pavadinimas gali padėti mokiniui susidaryti pradinę nuovoką apie tekstą: pavadinimas vaikų literatūroje dažniausiai išreiškia: a) temą; b) pagrindinę mintį; c) temą ir pagrindinę mintį. Pavadinimas gali būti neparašytas (pvz., eilėraštis be pavadinimo, kūrinio ištrauka), bet visada yra galimybė jam būti. Reikia skatinti mokinį numanyti teksto turinį žinant tik pavadinimą, o paskui patikrinti savo numanymą knygos pabaigoje arba pradžioje pateikiamoje anotacijoje ir perskaičius visą kūrinį. Susidomėti kūrinio pavadinimu, patiems išmokti sugalvoti tinkamą savo rašiniui antraštę gali padėti įvairūs „tiriamieji“ darbai: sudaryti skirtingų autorių knygose pasikartojančių pavadinimų rodyklę, pasakų katalogą, rasti ilgiausią ir trumpiausią kūrinio pavadinimą ir kita.</p>

1.6. Įgyja pirminį, bendriausią supratimą apie kūrinio turinį: apie ką jis, t. y. kokie veikėjai, įvykiai, kaip vaizduojami.

1.6.1. Kūrinio turinio samprata literatūros moksle nevienareikšmė. Mokyklinėje didaktikoje prozos teksto turinys dažnai tapatinamas su siužetu – papasakotu įvykiu. Pirmą kartą skaitydamas tekstą mokinys jau turi suprasti jo turinį: kas veikia ir kas vyksta, kitaip skaitymas nebus sąmoningas ir neturės prasmės. Skaitinio turinio supratimas gali būti labai paviršutiniškas (kai pakanka tik susipažinti, apie ką kūrinys, o kitų tikslų nekeliama), gilesnis (kai norima nuosekliai suprasti papasakotą istoriją – tai gali būti skaitymo savo malonumui tikslas) ir labai gilus (kai įsigilinama į visas pasakojimo detales – tai aukštesnis skaitymo gebėjimų lygmuo, kurį pasiekia tik patyręs skaitytojas). Pradinių klasių mokinį reikia to mokyti – rasti, atpažinti grožinio teksto elementus ir suprasti jų reikšmę.

Grožinio teksto (prozos) suvokimo esminiai gebėjimai

2. GEBĖTI TIKSLINGAI RASTI IR PAAIŠKINTI GROŽINIO TEKSTO ELEMENTUS IR DARYTI TIESIOGINES IŠVADAS

Konkretieji teksto skaitymo gebėjimai	Metodiniai patarimai
2.1. Atpažįsta žodžius, pasakymus, tiesiogiai nurodančius teksto ar jo dalies temą, juos vartodami ją suformuluoja.	2.1.1. Jau nuo pirmos klasės mokiniai aptaria, apie ką rašoma kūrinyje, t. y. temą. Trečioje klasėje susipažįsta ir su pačia <i>temos sąvoka</i> . Gana dažnai vaikų literatūroje tema pasakoma pavadinimu, tačiau glaustai ir tiksliai suformuluoti temą mokiniui gana sunku – reikia pastebėti, apie ką tekste daugiausia kalbama. Jeigu teksto tema tiesiogiai nesuformuluota, reikia padėti mokiniui atkreipti dėmesį į tekste pasikartojančius žodžius, kuriais kas nors įvardijama, pavyzdžiui, veikėjas ar veikėjai, ir žodžius ar pasakymus, kurie nurodo tų veikėjų veiksmus, ir padaryti tiesioginę išvadą. Dažniausiai ji ir bus teksto tema, pavyzdžiui, V. Žilinskaitės apsakyme „Susidūrimas erdvėje“ kalbama apie mažą berniuką Aurimą ir jo įspūdžius skrendant lėktuvu, todėl viena iš <i>temos formuluočių</i> gali būti <i>Aurimo skrydis lėktuvu</i> .
2.2. Randa pagrindinę mintį, jeigu ji aiškiai išreikšta (pavadinimu, teksto sakiniu).	2.2.1. Pagrindinė mintis gali būti išreikšta jau teksto pavadinime, pavyzdžiui: „Godus šuo“ – pasakėčios, „Idomiau nebūna“ – V. Žilinskaitės pasakos, „Velniškai karštos atostogos“ – G. Morkūno knygos pavadinimas. Taip pat pagrindinė mintis gali būti suformuluota kūrinio sakiniu, pavyzdžiui: M. Valančiaus apsakyme „Guvus Vencė“: <i>...atsiranda kartais ir soduose mažiukai su apvalia galva, kaip tai pamatysim, V. Krėvės „Antanuko ryte“: Antanukas labiausiai myli savo senelę. <...> Joje Antanukas randa tik meilę, ji didžiausia ir uoliausia jo užtarytoja ir apgynėja</i> . Pagrindinės minties tiesioginis reiškinys (tarsi išvada kūrinio pabaigoje) būdingas pasakėčioms, pasakoms, didaktinei prozai. Taip išreikšta pagrindinė mintis reikalauja iš pradinuko tik teksto prasmės supratimo ir atidumo atitinkamoms autorius mintims.

2.3. Išvardija grožinio teksto veikėjus. Randa veikėjų išorės, būdo aprašymus, dialogus, supranta jų reikšmę grožiniame tekste.

2.4. Išvardija pasakojimo įvykius, supranta jų nuoseklumą: veiksmo užuomazgą (įvykio pradžią), veiksmo vystymąsi (raidą), aukščiausią įtampos tašką (kulminaciją), atomazgą (pabaigą). Pavyzdžiui, sudaro įvykius reiškiančių veiksmožodžių grandinę, parašo pasakojimo planą, randa paveikslėlį, iliustruojantį atitinkamą kūrinio dalį ir kita.

2.5. Randa veiksmo vietos aprašymą arba aprašymo detales.

2.6. Randa tekste tiesiogines nuorodas į vaizduojamą laiką (paaiškina, kokiomis kalbinėmis priemonėmis vaizduojamas laikas, pavyzdžiui, veiksmožodžiais,rieveiksmiais).

2.3.1. Veikėjas – kas kūrinyje veikia, mąsto, jaučia. Kadangi prozos, dramos kūrinyje veikėjas arba veikėjai gali būti ir gyvos būtybės (žmonės, gyvūnai), ir daiktai, reiškiniai (sūris, stalas, debesis, vėjas ir kt.), mokiniai veikėjams kartais priskiria ir veiksmo aplinkos daiktus. Esminis skirtumas – jie neveikia, jais tik naudojamosi. Grožiniame kūrinyje labai svarbūs veikėjų aprašymai (išorės, būdo bruožų) arba tik aprašymų detalės (jos reikšmingos), veikėjų tarpusavio santykiai, dialogai, mintys, kalba. Šių dalykų mokiniai dažnai nepastebi, bet visą dėmesį sutelkia įvykiams. Teksto supratimas bus negalutinis, jeigu neišsiaiškinsime veikėjų vaidmens vaizduojamoje istorijoje, todėl taikytinos įvairios veikėjų stebėjimo strategijos: sudaromi veikėjų sąrašai, lentelės, piešiami jų paveikslai, pasiskirsčius vaidmenimis skaitomi jų dialogai, vaidinama ir kita.

2.4.1. Prozos, dramos tekste, poemoje yra įvykis arba įvykiai, kurie, anot literatūrologų, negali vykti be veikėjų. Kita vertus, per veikėjų veiksmus, santykius, dalyvavimą vaizduojamuose įvykiuose arba reagavimą į juos geriausiai atsiskleidžia veikėjo vidiniai bruožai. Be to, analizuojant vaizduojamus įvykius reikia pastebėti su įvykiais susijusias, juos lemiančias svarbias aplinkybes, detales. Pradinukai susipažįsta su pasakojimo sandara: veiksmo užuomazga, veiksmo vystymasis, arba raida ir aukščiausias įtampos taškas, arba kulminacija, veiksmo atomazga. Prozos kūrinyje vaizduojamiems įvykiams suprasti siūloma taikyti pasakojimo plano strategiją (D. Buehla), kuri nuo įprasto teksto plano sudarymo skiriasi gilesne kūrinio struktūros analize, t. y. analizuojami veiksmo raidos etapai, veikėjai, veiksmo vieta, laikas. Kūrinio įvykius sekti padeda veikėjų nueito kelio braižymas (ypač tinka pasakos analizei), veiksmožodžių grandinės sudarymas, filmo scenarijaus kūrimas ir kita.

2.5.1. Kūrinio įvykiai, jų seka mokiniui bus aiškesnė, jeigu su juo aptarsime veiksmo aplinkybes. Dažniausiai tekste aprašoma arba paminima, kur vyko veiksmas. Reikia paskatinti mokinius rasti tuos aprašymus ar frazes, nes vaikai linkę sekti tik kūrinio įvykius. Be to, labai svarbu išmokti pastebėti, kaip keičiasi tų įvykių aplinkybės, pavyzdžiui, stebuklinėse pasakose veiksmas dažnai prasideda karaliaus rūmuose, po to persikelia į neįžengiamą girią, į burtininko trobelę ar už devynių marių, devynių kalnų... Rašytojų sukurti veiksmo vietos aprašymai dažnai būna labai vaizdingi, todėl mokins, juos skaitydamas, ugdomi ir savo kalbą.

2.6.1. Veiksmo laikas – kada vyko, vyksta ar vyks vaizduojamas įvykis. Trečioje ir ketvirtoje klasėje mokiniai susipažįsta su pasakojimo laiku (integruota su veiksmožodžio mokymusi), todėl nesunkiai supranta, ar aprašomi įvykiai vyko praeityje, vyksta dabar ar dar tik vyks – analizuojant tereikia atkreipti mokinių akis į vartojamų veiksmožodžių laiką. Be to, jie jau pradeda suprasti, kodėl esamu laiku gali būti pasakytas ir praeityje vykęs veiksmas (stilistinė priemonė). Pradinukai lengvai randa teksto detales, nurodančias metų, paros laiką, neapibrėžtą pasakos laiką („seniai seniai“, „žiloje senovėje“ ir kt.).

2.7. Randa ir geba išsiaiškinti nežinomus žodžius. Paaiškina kalbos stilistinių priemonių (vaizdingų žodžių, sinonimų, antonimų, palyginimų ir kt.) vartojimą grožiniame tekste.

2.7.1. Pradinėse klasėse jau siekiama atkreipti mokinių akis į skirtingas literatūros kūrinių formas, pastebėti ryškiausias rašytojų kalbos ypatybes, rasti tekste vaizdingus žodžius, pasakymus, sinonimus, antonimus, palyginimus, perkeltine reikšme vartojamus žodžius (paprasciausias metaforas). Mokiniai sudaro vaizdingų žodžių, pasakymų žodynėlį (būtų puiku, jeigu tokią medžiagą kauptų visose klasėse), tikslingai vartoja sukauptus žodžius savo kūryboje, pagal analogiją sudaro naujus žodžius ir pan. Mokinius itin domina žodžio kilmė, žaidimai žodžiais, pavyzdžiui, sudaryti kuo daugiau giminių žodžių ir kita.

Grožinio teksto (prozos) suvokimo esminiai gebėjimai

3. GEBĖTI INTERPRETUOTI SKAITOMĄ TEKSTĄ – AIŠKINTI JĮ, DARYTI APIBENDRINANČIAS IŠVADAS, TEKSTO IDĖJAS SUSIETI SU TURIMA PATIRTIMI, EMOCIJOMIS, IŠGYVENIMAIS

Konkretieji teksto skaitymo gebėjimai	Metodiniai patarimai
<p>3.1. Geba apmąstyti autoriaus pateiktą kūrinio pavadinimą: a) interpretuoti jį – pasakyti, kaip supranta tokią pavadinimo formuluotę, ar sutinka su ja (vertinimo momentas); b) teksto pavadinimo tinkamumą pagrįsti kūrinio medžiaga; c) susieti ir palyginti dviejų kūrinių panašia tema pavadinimus arba visai skirtingų tekstų panašius pavadinimus ir kita.</p>	<p>3.1.1. Verta klasėje diskutuoti apie kūrinio pavadinimą, nes jis svarbus kūrinio supratimui (žinoma, ne kiekvienas pavadinimas reikalingas atidesnės analizės – aptariamai įdomesni, originalesni). Pavyzdžiui, rašytojas A. Pocius apsakymą apie du besivaidijančius berniukus pavadino „Du gaidžiai“. Tame kūrinyje visai nekalbama apie gaidžius. Tad kodėl, mokinių manymu, autorius sugalvojo tokį kūrinio pavadinimą, ką juo norėjo išreikšti, kurios teksto detalės patvirtina to pavadinimo tinkamumą, taiklumą? Vieno V. Žilinskaitės apsakymo pavadinimas gali labai nustebinti ir sudominti skaitytoją – „Smauglio nugalėtoja“. Kaip jį interpretuoti apsakymo dar neskaitęs mokinys? Kaip pasikeistų ta interpretacija perskaičius tekstą? Lietuvių tautosakoje yra daug pasakų apie našlaitę, tačiau kokie skirtingi jų pavadinimai (pvz., galima paanalizuoti rinkinio „Kas miške, kas šile“ pavadinimus).</p>
<p>3.2. Geba apmąstyti kūrinio temą: a) susieti ir apibendrinti ilgesnio teksto atskirų dalių (pastraipų) temas ir suformuluoti bendrą temą; b) paaiškinti, kodėl įdomi (neįdomi) perskaityto kūrinio tema; c) palyginti dviejų ar daugiau kūrinių temas.</p>	<p>3.2.1. Trečiokai, o labiausiai ketvirtokai skaito ilgesnius tekstus, kurie gali būti suskirstyti į dalis. Aptariant kiekvieną dalį išskiriama svarbiausia mintis, svarbiausias faktas, o apmąstant visą tekstą jau reikia išskirti pačią svarbiausią, visas dalis jungiančią mintį, t. y. nusakyti bendrą temą. Pavyzdžiui, rašytojo S. Zobarsko apsakyme „Paukščio likimas“ gvildinama keletas temų (veikėjų gyvūnų susipažinimo, draugystės, išdavystės ir kt.), tačiau apibendrinant visas galima suformuluoti pačią bendriausią, svarbiausią temą – paukščio (ančiuko) gyvenimas ir likimas. Reikia siekti, kad skaitydamas kūrinių mokinys apmąstytų temos aktualumą, svarbą jam pačiam, jos išskirtinumą, susietų ir palygintų kelis kūrinius ta pačia tema, panaudotų tą temą kūrybiniuose darbuose. Kūrinių temas interpretacijai bene tinkamiausi diskusiniai, kūrybiniai metodai, pavyzdžiui, diskusijų tinklo, požiūrio nagrinėjimo gairių strategijos (D. Buehler), rašinys ir kita.</p>

3.3. Apmąstęs ir susiejęs visus teksto elementus mokinys geba: **a)** interpretuoti autoriaus sukurtą prasmę – suformuluoti pagrindinę kūrinio mintį (kai ji tekste tiesiogiai nepasakyta); **b)** įvardyti kūrinyje keliamą problemą, jeigu ji nėra labai užslėpta; **c)** pasakyti savo nuomonę (kelti hipotezę), kaip galima kitaip išspręsti aptartą problemą.

3.4. Gilinasi į rašytojo sukurtus veikėjų paveikslus: **a)** remdamasis veikėjo aprašymu ar tik atskiromis aprašymo detalėmis, veikėjo elgesiu, kalba, mintimis, jausmais daro išvadas apie veikėjo ypatybes (išorines, vidines), susidaro savo nuomonę apie jį ir moka ją išreikšti (pasakoja, aprašo, gali suvaidinti, nupiešti); **b)** lygindamas veikėjų atliekamus veiksmus, jų aktyvumą (pavyzdžiui, kuris veikėjas dalyvauja pasakojimo įvykiuose nuo pradžios iki pabaigos) skiria pagrindinį veikėją (pagrindinius veikėjus) nuo antraeilio (antraeilijų), paaiškina ryšius tarp šių veikėjų, savo išvadas pagrindžia teksto medžiaga; **c)** analizuodamas su veikėju susijusią informaciją supranta pasakotojo (kartu ir autoriaus) požiūrį į veikėją, šį požiūrį palygina su savuoju; **d)** geba įsivaizduoti kūrinio veikėjus kitomis aplinkybėmis, suteikti jiems kitokių ypatybių, keisti jų elgesį ar likimus.

3.3.1. Kai kūrinio autorius tiesiogiai nesuformuluoja pagrindinės minties, kiekvienas mokinys ją gali suprasti šiek tiek skirtingai, tačiau kiekvienu atveju mokiniui reikės gebėti skaityti „tarp eilučių“, t. y. suprasti gilesnę kūrinio prasmę. Dažnai mokytojas klausia mokinio: *Ką svarbaus supratai skaitydamas kūrinį? Ko pasimokei?* Aišku, kad atsakymas priklausys nuo mokinio gyvenimiškos patirties, moralinių nuostatų. Dar sunkiau pradinukui suformuluoti kūrinyje keliamą problemą (galima to ir nereikalauti), tačiau reikia skatinti mokinį pasakyti savo nuomonę vienu ar kitu kūrinyje gvildinamu klausimu.

3.4.1. Šis gebėjimas reikalauja ne tik rasti, išvardyti kūrinio veikėjus, bet ir susieti visą autoriaus apie juos pateiktą medžiagą (išorės, būdo aprašymą, veiksmus, mintis, jausmus, svajones ir kt.) ir apibendrinti: koks šis veikėjas (patrauklus, atstumiantis, juokingas...) ir kodėl taip galima apie jį sakyti (įrodoma autoriaus žodžiais), kaip jį įsivaizduoja, ar galėtų į jį įsikūnyti (jį suvaidinti). Pradinukai nesunkiai atpažįsta pagrindinius pasakų veikėjus ir jų pagalbininkus, pagal jų darbus, elgesį, skirsto juos į teigiamus ir neigiamus (jau išmano apie tautosakos personažus). Žinoma, mokiniams sunkiau įvertinti rašytojų sukurtus sudėtingesnius veikėjus, todėl perskaičius tekstą būtina dar ne kartą grįžti ir pasirinkti (pasibraukti, išsirašyti ar kitaip pasižymėti) su veikėjais susijusias citatas, frazes. Veikėjų stebėjimo strategija apima: **a)** jų veiksmus, elgesį aplinkoje ir su kitais veikėjais; **b)** kalbą, mintis, jausmus; **c)** kitų veikėjų pasakymus (nuomonę) apie juos ir elgesį su jais; **d)** aiškinimąsi, koks jų vaidmuo kūrinyje (jie svarbūs, dalyvauja svarbiausiuose įvykiuose nuo pradžios iki pabaigos, lemia jų baigtį ar tik pasirodo trumpai ir kitaip); **e)** kaip keičiasi veikėjai, kodėl įvyksta (ar neįvyksta) tie pokyčiai. Kūrinio pasakotojas dažnai apibūdina veikėjus, tačiau mokinys nebūtinai turi sutikti su pateikta nuomone – reikia skatinti mokinį susidaryti ir pasakyti savo požiūrį, savaip interpretuoti veikėjo elgesį, reikšti savo jausmus. Gebėjimą savitai interpretuoti kūrinio veikėjus labai ugdo diskusijos su klasės draugais, mokytoju, kūrybiniai darbai, pavyzdžiui, laiškai veikėjams, recenzijos, kūrinio inscenizavimas. Įdomūs kūrinio veikėjai (kartu su įvykiais) yra ne tik pagrindinis grožinės literatūros skaitymo motyvas, bet ir gali būti geras stimulas mokinio kūrybai. Juk mokiniui įdomu patikusį veikėją įsivaizduoti dar sudėtingesnėmis aplinkybėmis, suteikti jam dar daugiau galių, patrauklumo ar tiesiog „atsivesti“ į klasę, su juo „bendrauti“.

3.5. Gilinasi į kūrinyje pavaizduotus įvykius: **a)** supranta ir, remdamasis savo patirtimi, gali paaiškinti vieno ar kito įvykio priežastis, net jeigu kūrinyje jos neįvardytos; **b)** susieja vieną įvykį su kitu ir gali paaiškinti, kaip vienas įvykis veikė kitą; **c)** supranta ir paaiškina įvykio (įvykių) svarbą veikėjo elgesiui ir likimui; **d)** remdamasis kuria nors įvykio grandimi (grandimis) kelia hipotezę apie galimą įvykių baigtį, geba pagrįsti savo hipotezę teksto medžiaga; **e)** geba įsivaizduoti, kaip galėtų pasikeisti įvykiai, jeigu pasikeistų aplinkybės, veikėjų elgesys ar atsirastų nauji veikėjai.

3.6. Remdamasis realiai egzistuojančio pasaulio arba sukurtu knygoje, filmuose pažinimu geba įsivaizduoti skaitomame tekste sukurtą erdvę: **a)** regi aprašytą įvykių vietą, gali ją apibūdinti savais žodžiais; **b)** geba atskiras veiksmo aplinkybių detales susieti į vientisą vaizdą, supranta ir paaiškina, kodėl autorius panaudojo vieną ar kitą detalę; **c)** supranta, kad veiksmo vietos aprašymas suteikia grožiniam tekstui tam tikrų nuotaikos atspalvių, geba paaiškinti kokių ir tai pagrįsti teksto medžiaga.

3.7. Remdamasis realaus laiko samprata ir kalbine patirtimi, supranta kūrinyje pavaizduotą laiką: **a)** įvertindamas veikėjo gyvenimo momentus, veiksmo aplinkybes suvokia ir pasako pasakojimo laiką, net jeigu jis tiesiogiai nepasakytas; **b)** susiedamas atskiras pasakojimo dalis, geba nuskaidyti įvykių trukmę, kaitą laike; **c)** supranta, ar tekste vaizduojamas laikas yra realus ar fantastinis, savo samprotavimus pagrindžia teksto medžiaga.

3.5.1. Gebėjimas suvokti pasakojimo įvykius, jų nuoseklumą – pirmasis žingsnis į kūrinio supratimą. Skaitant grožinį tekstą (meninį pasakojimą) labai svarbu mokiniui įsigyventi į vaizduojamus įvykius – tik tuomet jis patirs daugybę emocijų, o kartu – skaitymo malonumą. Pasiiekti tokį skaitymo lygmenį pradinukui gali padėti ne tik kryptingi mokytojo klausimai *kodėl...?*, bet ir žaidimas, pavyzdžiui, „esu detektyvas ir tyrinėju pavaizduotus įvykius“. O „detektyvui“ kyla labai daug užduočių: suprasti vieno ar kito įvykio priežastis (pavyzdžiui, lėmė susiklosčiusios aplinkybės, veikėjo savybės, elgesys ar kita), kodėl įvykiai pasisuko tokia linkme, ar buvo galima to tikėtis, numatyti įvykių baigtį, jeigu autorius palieka tai pačiam skaitytojui arba skaitoma kūrinio ištrauka ir nėra pabaigos. Toks meninio pasakojimo apmąstymas, galima sakyti, tyrimas, skiriasi nuo paprasčiausio spėjimo ir fantazavimo, prie kurio įpratę pradinukai, tuo, kad mokiniui reikia įrodyti savo teiginius ir remiantis teksto detalėmis, ir savo gyvenimiška bei skaitytojo patirtimi. Pavyzdžiui, pradinukams gerai pažįstami rašytojo V. Račicko veikėjai Mikė ir Juozapėlis, „prikelti“ iš kelioms kartoms gerai žinomo P. Cvirkos apsakymo. Mokiniai nesunkiai gali paaiškinti vieną ar kitą Mikės arba Juozapėlio elgesio motyvą remdamiesi jų būdo savybėmis.

3.6.1. Veiksmo vieta (erdvė) – kur vyksta vaizduojami įvykiai; veiksmo vietos aprašymas (ar tik jo detalės), kaip jau buvo minėta, labai svarbios ne tik aprašomiems įvykiams įsivaizduoti, bet ir veikėjo būsenai suprasti, pavyzdžiui, saulėtas peizažas padeda atskleisti veikėjo džiaugsmą. Tokie aprašymai nuspalvina kūrinio nuotaiką šviesiomis arba tamsiomis spalvomis. Radęs tekste veiksmo vietos aprašymą, kiekvienas skaitytojas vaizduotėje susikuria savitą aprašomą erdvę: vienas panašesnę į autoriaus pavaizduotąją, kitas tolimesnę – nelygų, kokia skaitytojo patirtis (gali padėti ir kūrinio iliustracijos). Klasės draugų pasakojimai, ką jie įsivaizduoja skaitydami vieną ar kitą aprašymą, ką jiems sako viena ar kita to aprašymo detalė, gali paskatinti ir tuos mokinius, kurie kūrinių skaito paskubomis. Mokytojui labai svarbu pasirinkti tokią skaitymo strategiją, kad kiekvienas vaikas išmokytų „nepraeiti“ pro rašytojo meniškai sukurtus vaizdus, suprastų jų reikšmę kūrinyje. Tam tikslui naudojami įvairūs būdai: tekste pažymimi aprašymai, labai vaizdingi netgi gali būti nurašomi, jų mokomasi atmintinai, piešiamos iliustracijos. Tinka ir atmetimo būdas: kaip keičiasi pasakojimas, kai praleidžiame veiksmo aplinkos aprašymą, ko netenka pasakojimas.

3.7.1. Mokant pradinukus giliau suvokti grožiniame tekste vaizduojamą laiką, reikia su mokiniais aptarti, kad kūrinyje gali būti vaizduojama ir labai trumpa laiko atkarpa, ir labai ilga (pvz., įvykio minutės, visas žmogaus gyvenimas) – kiekvieno kūrinio laikas vis kitoks. Rasti aiškiai pasakytą laiką mokiniui nesunku, tačiau dažnai pasakojime pateikiamos tik detalės, todėl reikia gebėti ne tik pastebėti tokias detales, bet ir jas interpretuoti bei susieti su vaizduojamais įvykiais. Tam tikslui tinka kūrybinė užduotis – įsivaizduoti ir papasakoti. Pavyzdžiui, kaip mokiniai laiko požiūriu interpretuotų šią rašytojos R. Šerelytės „Krakatučių pievelės“ detalę: *Nuo eglių šakų kapsi šalti lietaus lašai, netoliese slampinėja peršalęs vaiduoklis ir čiaudo?* Galima ginčytis: vieni sakys, kad veiksmas vyksta rudenį, kai dažnai lyja, drėgna, kiti – kad tai gali būti ir žiema, nes ir žiemą būna atodrekių ir lietaus, tretis – kad ir lietingą vasarą galima peršalti. Ir visi jie bus teisūs. Pradinukai jau supranta fantastiniame kūrinyje, stebuklą pasakose aiškiai neapibrėžtą, tik numanomą laiką.

3.8. Apibūdina kūrinio nuotaiką: **a)** susiedamas veikėjų veiksmus, mintis ir jausmus, pasakotojo požiūrį į juos, nusako kūrinio nuotaiką; **b)** geba išsakyti savo patirtus jausmus (džiaugsmą, liūdesį, pasipiktinimą, susižavėjimą ir kt.) skaitant kūrinį, paaiškinti viso to priežastis.

3.9. Geba skaitytą tekstą panaudoti kūrybiniam darbui: **a)** perkurti tekstą – sukurti savitą pabaigą, pakeisti veikėjų elgesį, perkelti juos į kitą laiką, situaciją ir kita; **b)** geba teksto motyvą panaudoti naujam pasakojimui sukurti; **c)** įsivaizduoja ir papasakoja, kaip iliustruotą skaitomą tekstą, arba nupiešia iliustraciją.

3.8.1. Gebėti interpretuoti kūrinio nuotaiką mokinys jau gali išklauses raiškiai skaitomo kūrinio, nes skaitovo balso tembras ją išduoda. Be to, skaitytojas kūrinio nuotaiką pajaučia intuityviai, tačiau gilesnei interpretacijai reikalingi įrodymai. Dažniausiai pradinukai netinkamus veikėjų veiksmus, blogus įvykius tapatina su liūdna kūrinio nuotaika, o sėkmę su linksma, tačiau mokytojas, radęs tinkamą tekstą, turėtų parodyti mokiniams, kad pasakojimo nuotaika atskleidžiama ir per veikėjų mintis, jausmus, aplinkos aprašymą, smulkias detales. Ryškus pavyzdys – P. Cvirkos apsakymas „Rainiukai“: kūrinyje daug kartų kaitaliojasi pasakojimo nuotaika, o ją rašytojas sukuria meistriškai parinktomis detalėmis. Pavyzdžiui, liūdną pasakojamos rainiukų istorijos tarpsnį išduoda tokia detalė: *po tų žodžių Jurgiuko apatinė lūpa pradeda timpčioti, o jaudinančią, giedrą, pakilią nuotaiką tokia: Mama su ašaromis Jurgiuką glostė, o aš įsirėmęs vaikščiojau kaip burtininkas.*

Atsakydami į klausimą, kokius jausmus sukėlė kūrinys, mokiniai dažnai tenkinasi vienu dviem žodžiais, tačiau reikia prašyti jų pagrįsti savo atsakymą. Reikia mokyti samprotauti: teiginį patvirtinti pavyzdžiu, faktu, kuris ir sukėlė tuos jausmus. Pavyzdžiui, geras, garbingas veikėjo poelgis, laiminga pasakojimo pabaiga sukėlė džiaugsmą, o bloga baigtis – liūdesį.

3.9.1. Kūrybiniai teksto darbai gali būti nepaprastai įvairūs ir visi jie reikalauja iš mokinio aukštesnių teksto suvokimo gebėjimų, nes kurti – tai ne atpasakoti skaitinį. Pradinukai geba sukurti naują pasakojimo pabaigą (ypač mėgsta nelaimingą pakeisti laiminga), fantazuoti apie veikėją, į pasakojimą įvesti naują veikėją ir kita. Fantazuoti linkusius mokinius reikia tik nukreipti tinkama linkme, dažniausiai išmokyti suprasti temos ribas (kad be reikalo nesiblaškytų, nenukryptų). Tiems, kuriems sunkiau sekasi tokio pobūdžio darbai, reikia padėti: pateikti pavyzdžių, naujų situacijų, kuriose gali atsirasti veikėjas, pasiūlyti užuominų, pavyzdžiui, nebaigtų sakinių ir kita. Kartais verta skaityto teksto motyvą panaudoti naujam pasakojimui sukurti (tokių pavyzdžių yra ir vaikų literatūroje, pavyzdžiui, mūsų jau minėtas V. Račicko kūrinys). Taip klasėje gali atsirasti serija pasakojimų apie kurį nors pamėgtą skaitytą kūrinį veikėją.

Skiriant kūrybinius darbus skaityto kūrinio tema reikia su mokiniais aptarti ir autorystės klausimą. Autoriaus teksto perkūrimą priimame kaip žaidimą, daugelis autorių vaikams tai leistų, tačiau niekada negalima nurašyti kūrinio ar jo ištraukos ir skelbti kaip savo – tai jau vagystė.

Grožinio teksto (prozos) suvokimo esminiai gebėjimai

4. GEBĖTI ĮVERTINTI KŪRINĮ – PASAKYTI SAVO NUOMONĘ

Konkretieji teksto skaitymo gebėjimai	Metodiniai patarimai
<p>4.1. Remdamasis gyvenimiška ir skaitytojo patirtimi pasako savo nuomonę apie perskaitytą kūrinį, ją pagrindžia teksto medžiaga.</p>	<p>4.1.1. Pradinių klasių mokiniai, vertindami perskaitytą kūrinį, dažniausiai tenkinasi žodžiais „patiko“, „nepatiko“, „gražu“, „negražu“, ir tokį vertinimą retas kuris pagrindžia. Paaiškinti išsakytą nuomonę gali paskatinti mokytojo, draugų klausimai Kodėl taip manai? Kodėl patiko (nepatiko)? Kas patiko (nepatiko)?, klasės diskusija, savotiškas provokavimas (pavyzdžiui, mokytojas iš pradžių pasako kritišką nuomonę apie kūrinį ir siūlo vaikams ją paneigti, nes žino, kad tas kūrinys jiems tikrai patinka). Vaiko nuomonę apie perskaitytą kūrinį lems jo estetinė nuovoka, kuri išsiugdoma skaitant ir lyginant įvairius kūrinius, ypač vertingus meniniu požiūriu. Be to, svarbus ir emocinis nusiteikimas, su kuriuo vaikas skaitė kūrinį: žinojo (girdėjo), kad jis įdomus ar buvo kieno nors priverstas skaityti, ieškojo pasitenkinimo, džiaugsmo ar nusiramino kaip priešpriešos jo gyvenimo situacijai ir kita.</p>
<p>4.2. Supranta ir paaiškina, kuo perskaitytas tekstas išsiskiria iš anksčiau skaitytų panašaus pobūdžio kūrinių (pavyzdžiui, įdomiais veikėjais, netikėtais įvykiais, vaizdinga kalba ir t. t.).</p>	<p>4.2.1. Vertinant skaitytojui svarbu turėti elementarių žinių apie skaitomą kūrinį ar jo ištrauką. Pirma, suprasti temą, atpažinti veikėjus, gebėti suvokti įvykių seką ir kt. Antra, žinoti apie skaitinio kontekstą (jeigu mažojo žanro kūrinys, iš kokio jis rinkinio, jeigu ištrauka, viso kūrinio žinojimas, parašymo laikas, aplinkybės, rašytojo asmenybės ir gyvenimo ypatumai, turėję įtakos kūrinui, ir kt.). Tik tuomet vaikas galės paaiškinti kūrinio išskirtinumą, kurį lėmė vaizduojamas metas (pavyzdžiui, S. Zobarsko apsakymuose kaimo vaikų gyvenimas), kūrinyje keliamos problemos (V. Žilinskaitės apsakymo „Antras gurdėnis“ geriančių tėvų apleisto vaiko likimas) ar kalbos ypatybės (Žemaitės vartojamos svetimybės) ir kita.</p>
<p>4.3. Paaiškina, kuo, jo manymu, šis autorius išsiskiria iš kitų (pavyzdžiui, daug rašo apie gamtą arba kūrinių veikėjai – pajūrio vaikai, moka pašmaikštauti ir t. t.).</p>	<p>4.3.1. Šį gebėjimą savarankiškai išsiugdo daug skaitantys vaikai, tačiau mokytojas turėtų padėti jį išsiugdyti visiems pradinukams. Jeigu prieš skaitydami naują kūrinį trečiokai ar ketvirtokai prisimena, ką šio autoriaus jau yra skaitę, ir, naudodami išankstinių orientyrų arba išankstinių įspūdžių strategijas, aptaria savo lūkesčius, vaikai greitai suvoks rašytojo savitumą (pavyzdžiui, poetas M. Vainilaitis išsiskiria eiliuotomis mitologinėmis pasakomis, prozininkas R. Černiauskas – neįprastais veikėjais ir t. t.).</p>
<p>4.4. Pasirinktu aspektu lygina du tekstus ir daro išvadas – vertina juos pateikdamas savo argumentus, pagrįstus tekstų medžiaga ir skaitytojo bei gyvenimiška patirtimi.</p>	<p>4.4.1. Šis aukščiausio lygmens gebėjimas reikalauja iš vaiko suvokti, kodėl ir koku pagrindu jis nori lyginti du (gal ir daugiau) skaitytus kūrinius (pavyzdžiui, įdomu palyginti lietuvių pasakos „Devyniabrolė“ ir A. Liobytės to paties pavadinimo scenos pasakos veikėjus ir įvykius kalbą; V. V. Landsbergio fantastiniame pasakojime „Dominykas Neptūne“ ir enciklopedijos straipsnyje „Neptūnas“ pateiktus šios planetos aprašymus ir kt.) ir daryti argumentuotą išvadą. Kad vaikas gebėtų taip lyginti skaitomus tekstus ir savo lyginimą pagrįsti, jis turi įgyti nemažą skaitytojo patirtį, kuri sujungtų visus grožinio teksto supratimo elementus ir kuri jaunesniajame mokykliniame amžiuje labiausiai priklauso nuo skaitymo kokybės (gebėjimo suprasti, apmąstyti skaitinį, jį išgyventi/interiorizuoti) ir kiekybės (kuo daugiau vaikas skaito, tuo daugiau įgyja skaitytojo patirties).</p>

Kai kurie prozos teksto skaitymo konkretieji gebėjimai gali būti taikomi ir skaitant eilėraščių, pavyzdžiui: gebėjimas suprasti kūrinio temą, laiką, erdvę, nuotaiką, interpretuoti, vertinti tekstą, tačiau skaitant lyrinį eilėraščių neteks ieškoti veikėjų, įvykių, nes poezija yra ypatinga kūrybos sritis, kurioje viešpatauja jausmai, emocijos, išgyvenimai. Ar galima

apibūdinti su jais susijusius gebėjimus?

Manytume, kad mokytojui labiau pravertys lyrinio eilėraščių skaitymo planas (3 lentelė) ir pavyzdys (54 psl.). Eilėraščių skaitymo planas sudarytas remiantis jau mokytojams pažįstamos literatūros tyrėjos R. Tūtlytės idėjomis [20], bet jis skirtas pradinukui.

3 lentelė. Eilėraščių skaitymo planas

- I. **Ką pajautei** perskaitęs ar išgirdęs eilėraščių? Nebijok pasakyti, jeigu ir labai keistai jautėsi arba nieko nejautėsi.
- II. **Ar girdėjai** daugiau šio poeto/poetės eilėraščių? Gal žinai eilėraščių panašią temą? Išsiaiškink, iš kokio rinkinio šis eilėraščių.
- III. Įsivaizduok, kad šis eilėraščių turi duris, atverk jas ir įdėmiai žvalgykis, klausykis, uosk, jausk...
 1. **Ką matai?**
 - a) kokius daiktus, reiškinius? (mišką, lauką, miesto gatvę, jūrą, vaikus, paukščius, gėles, bites, žaibą, audrą, rytą, pavasarį, rudenį, žiemą,...);
 - b) kokias spalvas? (šviesias, tamsias, žalią, rausvą, geltoną, auksinę, purviną, ...);
 - c) kokias formas, dydžius? (apvalus, didelis, trupinėlis, ...).
 2. **Ką girdi?** (vėją, bangų šniokštimą, paukščių balsus, vaiko juoką, miesto triukšmą, lietu, muziką, ...)
 3. **Ką gali užuosti?** (gėlių kvapą, medų, dūmus, ...)
 4. **Ką gali palytėti, apčiuopti?** (švelnias mamos rankas, šaltą akmenį, minkštas samanas, medžio žievę, švelnų kailiuką, ...)
 5. **Kokį skonį gali pajusti?** (saldu, sūru, kartu, ...)
 6. **Ką jauti?** (gerumą, meilę, liūdesį, pyktį, pasididžiavimą, nuobodulį, džiaugsmą, ...)
 7. **Kas kalba eilėraštyje ir į ką kreipiasi?** (vaikas, stirniukas, gėlė, medis...; į vaikus, į medį, į žolę, į ..., į nežinomą, bet jaučiamą skaitytoją)
 8. **Kaip sudėlioti eilėraščių vaizdai?** Tarsi grandinėle (vienas po kito)? Tarsi rėmas (pabaigoje pasikartoja pradžios vaizdas)?
 9. **Kas eilėraštyje yra iš tikrovės** (dabartinio gyvenimo), **iš istorijos, iš pasakos, iš mitologijos** (protėvių pasakojimų, tikėjimo), **iš Biblijos, ...?**
 10. **Kokia eilėraščių kalba?** (eilučių sąskambiai, vaizdingi žodžiai, palyginimai, ...; gal gali pasakyti, ką reiškia (simbolizuoja) perkeltinės reikšmės žodžiai?)
- IV. **Kodėl**, tavo manymu, **buvo verta šį eilėraščių skaityti?**

3.4. Negrožinių (informacinių, dalykinių) tekstų skaitymo gebėjimų ugdymas/is

Gebėti skaityti informacinius tekstus – XXI amžiaus visuomenės būtinybė. Šie gebėjimai nurodo-

mi ir Lietuvių kalbos pradinio ugdymo bendrojoje programoje [10]. Informaciniai gebėjimai ugdomi ne tik per gimtosios kalbos, bet ir per kitų dalykų (ypač pasaulio pažinimo) pamokas bei nepamokinėje veikloje.

Gilinantis į negrožinių tekstų skaitymą pirmiau-

sia reikėtų kalbėti apie jų skirtumus nuo grožinių, kadangi su pastaraisiais vaikas susipažįsta pirmiausia – dar ikimokykliniais metais. **Esminis negrožinių tekstų požymis – jų pragmatiškumas**, t. y. juose pateikta informacija pritaikoma kurioje nors žmogaus veikloje: moksle, mene, politikoje, buityje ir kitur. Šiais tekstais siekiama suteikti žinių, pamokyti, paaiškinti, paveikti, įtikinti, informuoti, pranešti ir kita. Informacinių tekstų pobūdį, arba tipą, lemia jų rašymo tikslai, paskirtis, situacija, laikas ir kita. Pavyzdžiui, visiškai skirtingi bus skelbimo, sveikinimo, instrukcijos, valgio recepto, kelionės maršruto, matematikos uždavinio, gamtos reiškinių, istorijos įvykių ir kt. aprašantys tekstai. Pradinėse klasėse ypač svarbūs mokomieji tekstai gamtos, geografijos, istorijos, kalbos temomis bei matematiniai tekstai. Kiekvienas mokytojas supranta, kad šiuos ir kitus tekstus būtina ugdytinius mokyti skaityti, t. y. mokyti mokytis.

Aptarsime pradinukams skirtų mokomųjų, arba dalykinių, tekstų ypatumus: tai mokomojo dalykinio stiliaus tekstai, skirti ne specialistams, o jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams. Stilstikoje tokie tekstai dar vadinami mokslo populiarinamieji. Kai kurie metodininkai išskiria ne tik šiuos, mokslo po-

puliarinamuosius, tekstus, bet dar ir atskirą vaikų grožinės literatūros žanrą – mokslinius grožinius kūrinius. Lietuvių vaikų literatūroje prie šio žanro galėtume priskirti daugelį gamtininko ir rašytojo S. Paltanavičiaus tekstų. Tokių „tekstų funkcija yra pateikti dalykinę informaciją, o kad ši būtų patraukli – apvelkama vaizdo ir emocijos drabužiu, t. y. siekiama ir poveikio, ir įtaigumo. Savo stiliumi tie tekstai priartėja prie publicistikos ar grožinės literatūros“ [28, 83]. Pradinukams skirtiems mokomiejiems dalykiniams tekstams metodininkai kelia šiuos reikalavimus: a) tiesos kriterijų – juose pateikiama informacija turi būti teisinga, taisyklingai vartojami terminai; b) saiko kriterijų – jo turi būti ne per daug ir ne per mažai tokio amžiaus mokinio jėgoms; c) temos kryptingumo kriterijų – tema reikalinga, tinkama, įdomi mokiniui; d) aiškumo kriterijų – tekstas turi būti parašytas aiškia, vaikui suprantama kalba.

Norint pasirinkti teisingą, tinkamą informacinio teksto skaitymo strategiją, reikia suprasti tokio teksto pobūdį – kas ir kodėl jame pateikiama, t. y. teksto intenciją arba funkciją, kurią tekstas atlieka. Pasinaudodami vokiečių metodininkų pasiūlyta negrožinių teksto skaitymo klasifikacija [19, 104], informacinius tekstus suskirstėme į keletą tipų (4 lentelė):

4 lentelė. Informacinių tekstų tipai

Informacinio teksto pobūdis (tipas)	Teksto paskirtis, tikslas (intencija)	Teksto žanras, pavyzdys
Informuojantis (mokomasis, mokslinis – skirtas informacijai perteikti)	Suteikti žinių, perteikti faktus.	Enciklopedijos, vadovėlio, žinyno, mokslo žurnalo ir kt. straipsnis.
Argumentuojantis (įrodantis, įtikinantis – skirtas įrodyti, įtikinti)	Įrodyti informacijos tikrumą, svarbą ir paveikti skaitytojo požiūrį į tą dalyką.	Recenzija, atsiliepimas, interpretacija, mokslo straipsnis ir kita.
Apeliuojantis (paveikiantis – skirtas paveikti, įtikinti)	Paveikti skaitytojo (klausytojo) nuomonę.	Reklama, politinė kalba, pamokslas ir kita.
Norminantis (nustatantis taisykles – skirtas paaiškinti)	Suteikti žinių ir paveikti skaitytojo elgesį.	Taisyklės, įsakymai, elgesio taisyklės, instrukcijos ir kita.
Išreiškiantis (jausmus)	Išreikšti jausmus, emocijas ir paveikti skaitytoją.	Dienoraštis, laiškas ir kita.

Konkretus negrožinis tekstas gali turėti ne vieno tipo požymių, pavyzdžiui, informuojančiame tekste gali būti ir argumentacijos, ir apeliacijos

elementų. Suprasti teksto intenciją – tai suprasti jo pagrindinę mintį, kitaip sakant, suprasti, ko siekiama tekstu: „suteikti žinių? įtikinti? paskatinti veikti?

sužadinti jausmus?“ [14, 41]. Išsamiau aptarsime pradinėse klasėse dažniausiai skaitomų trijų tipų tekstus: 1) tekstai, skirti informacijai perduoti; 2) tekstai, skirti įtikinti (sujungiami argumentuojantys ir apeliuojantys tekstai); 3) tekstai, skirti paaiškinti.

Pradinukams skirti informuojantys tekstai, galima sakyti, yra mokomieji arba dalykiniai. Jiems būdinga:

- tekste pateikiamos tikros žinios, faktai pavyzdžiui, apie augalus, gyvūnus, gamtos reiškinius, žmonių veiklą ir kita;
- autorius jas siekia pateikti išsamiai, aiškiai, nuosekliai, pavyzdžiui, gamtininkas išsamiai ir aiškiai aprašo kurį nors gyvūną, kelionių vadovas nuosekliai aprašo kelionės maršrutą, istorikas – faktus, įvykius ir kita;
- tokio teksto kalba tiksli, joje yra specialių terminų, minimi vietovių pavadinimai, tikrai gyvenę ar gyvenantys žmonės, datos ir kt., vengiama vaizdingų žodžių (nors kai kurių tekstų autoriai jų pavartoja kalbai pagyvinti);
- prie šių tekstų gali būti nuotraukų, brėžinių, schemų, žemėlapių ir kt., kurie papildo ar paaiškina žodžiais pateiktą informaciją.

Informuojančių tekstų tema sutampa su aprašomu daiktu, reiškiniu, veiksmu, o pagrindinė mintis – su aprašymo tikslu. Pavyzdžiui, autorius aiškina, kaip atsiranda vaivorykštė, tokio teksto tema ir bus vaivorykštė, o pagrindinė mintis – supažindinti skaitytoją, kaip atsiranda šis gamtos reiškinys. Informuojančiame tekste dažniausiai išvardijami daikto, reiškinio požymiai, konstatuojami faktai, jų atsiradimo priežastys arba jų reikšmė (funkcijos), tarpusavio ryšiai, tačiau autorius stengiasi būti objektyvus, vengia reikšti savo nuomonę. Informuojančių tekstų skaitymo tikslas – rasti reikalingą informaciją, t. y. žinių apie skaitytoją dominantą dalyką. Kad tos žinios būtų patikimesnės, skaitytojas gali jų ieškoti keliuose šaltiniuose (enciklopedijoje, internete, vadovėlyje ir kt.) ir palyginti kelių skirtingų autorių pateiktą informaciją, ją įvertinti.

Tekstuose, skirtuose įtikinti, autorius atrenka tik tuos aprašomo daikto, reiškinio požymius, kurie padeda pagrįsti jo mintį, pateikia tik jam svarbią informaciją ir ją pagrindžia savais argumentais, pavyz-

džiui, prekės reklaminiame tekste išvardijamos jos gerosios savybės žmogaus sveikatai, bet nutylimas galimas neigiamas poveikis. Mokinys, klasės draugams reklamuodamas perskaitytą knygą, pasakys teigiamą jos įvertinimą ir išvardys, kas jam patiko, tačiau rašydamas recenziją (argumentuojantį tekstą) jis jau pateiks įrodymų, pagrįstų tekstu, o ne vien savo nuomonę. Suprantama, griežtos ribos tarp apeliuojančių ir argumentuojančių tekstų gali ir nebūti. Vis tik argumentuojantys tekstai yra ilgesni, suteikia daugiau informacijos, o apeliuojantys – trumpesni, jų informacija, galima sakyti, neišsami, netgi subjektyvi.

Šie tekstai pasižymi aiškia struktūra: a) tezė, arba teiginys, kurį autorius nori įrodyti, įteigti skaitytojui; b) argumentai arba įrodymai (jų skaičius gali būti įvairus); c) argumentus (įrodymus) pagrindžiantys pavyzdžiai; d) išvada (išvados).

Paaiškinimui skirti tekstai – tai įvairios instrukcijos, pamokymai, taisyklės, kurias skaitytojas priima ir vertina atsižvelgdamas į savo nuostatas arba poreikius. Pavyzdžiui, mokyklos, klasės vidaus taisyklių mokiniai stengiasi laikytis, bet tai nereiškia, kad visoms joms kiekvienas pritaria. Naudojimosi koku nors prietaisu instrukcija turi būti labai gerai suprasta ir vykdoma, tačiau gali būti vertinamas jos aiškumas, kalba. Svarbiausi šių tekstų, labiausiai instrukcijų, požymiai – aiškumas, nuoseklumas, glaustumas. Nurodymai pateikiami aiškiai – detalės ar veiksmai įvardijami tiksliai, gana dažnai jie dar pateikiami ir kaip brėžiniai ar schemos. Veiksmų seka labai griežta, jos keisti beveik negalima, taikant praktikoje ją reikia įsidėmėti arba sekti tekste, t. y. skaityti. Instrukcijose vengiama nereikalingų žodžių, nukrypimų nuo tikslo, papildomų aiškinimų, kas apsunkintų jos supratimą. Instrukcijos tekstą gali atstoti brėžinys, schema.

Tekstas, pavyzdžiui, laiškas, išreiškiantis jausmus, emocijas, išgyvenimus, nuostatas, nuomonę, gali turėti apeliuojančio, argumentuojančio ir informuojančio ypatybių. Dažniausiai tokie tekstai jau priklauso grožinei literatūrai.

Atsižvelgiant į informacinių tekstų pobūdį galima išskirti mokiniui svarbius jų suvokimo gebėjimus ir jiems ugdyti/s taikomas strategijas, būdus (5 lentelė).

5 lentelė. Negrožinio teksto suvokimo gebėjimai

Grožinio teksto (prozos) suvokimo esminiai gebėjimai	
1. GEBĖTI PERSKAITYTI INFORMACINĮ TEKSTĄ IR SUPRASTI JO TURINĮ	
Konkreteji negrožinio teksto skaitymo gebėjimai	Metodiniai patarimai
<p>1.1. Atidžiai, apmąstydamas skaitomą tekstą, pasirenka sau tinkamą skaitymo būdą (garsiai arba tyliai), supranta, ką perskaitė.</p>	<p>1.1.1. Negrožinio teksto skaitymas reikalauja atidumo, todėl svarbu pradinių klasių mokinius skatinti neskubėti, perskaičius sakinį, pastraipą, stabelėti ir apmąstyti pateiktą informaciją. Tam tikslui tinka aktyvus klausinėjimas dirbant poroje (draugai pasitikslina, kaip suprato vieną ar kitą teiginį), konkretūs teksto turinio klausimai (jų neturi būti daug). Būtina, kad atsakymą mokinys rastų (patogu, kai gali pasibraukti ar kitaip pasižymėti) tekste, o nepasakytų iš atminties (dar kartą grįždamas į tekstą jį geriau supranta, mokosi tikslumo). Klystama manant, kad raiškiai skaityti reikia tik grožinį tekstą. Raiškusis dalykinio teksto skaitymas taip pat padeda geriau suprasti jo turinį, pavyzdžiui, pabrėžiant svarbiausią sakinio žodį, frazę, lengviau rasti, apie ką rašoma (išskirti objektą), išskaičiavimas padeda susieti lygiaverčius požymius, faktus ir kita. Gali būti, kad trečioje ar ketvirtoje klasėje mokiniai informacinius tekstus dažniau skaitys tyliai – tegul patys renkasi.</p>
<p>1.2. Skiria negrožinį tekstą nuo grožinio: supranta, kad negrožiniame tekste pateikiama tikroviška informacija.</p>	<p>1.2.1. Pagrindinė negrožinių tekstų paskirtis – informacinė, t. y. juose pateikiamos tikros žinios: kurios nors mokslo, meno, politikos srities, žmonių gyvenimo, buities ir kita. Negrožinio ir grožinio teksto skirtumus mokiniai geriau supranta lygindami ta pačia tema parašytą dalykinį ir grožinį tekstą (tokių užduočių pateikiama vadovėliuose). Tikslingai naudodamiesi enciklopedijomis, žodynais, internetu jau pradinukai supranta šių informacijos šaltinių paskirtį, jų nepainioja su grožinės literatūros knygomis. Šiandien klasėje būtina turėti tokio pobūdžio leidinių, prieigą prie interneto. Be to, kiekvienas mokytojas turėtų supažindinti mokinius su kuria nors pažintinės literatūros knygų serija, skirta vaikams, pavyzdžiui, „Lietuvos milžinai iš arti“, „Mano pirmoji gamtos enciklopedija“, „Pažinkime paukščius“ ir kita.</p>
<p>1.3. Paaiškina negrožinio teksto skaitymo tikslą: sužinoti nauja, paplėsti turimas žinias, ką nors išsiaiškinti, ko nors išmokti.</p>	<p>1.3.1. Dažniausiai skaitytojas ieško informacinio teksto ir jį skaito turėdamas konkretų tikslą. Mokinys, supratęs negrožinio teksto paskirtį, nesunkiai supras ir jo skaitymo tikslą. Mokytojas, su mokiniais aptardamas pamokos, pavyzdžiui, pasaulio pažinimo, temą bei tikslą, iš tiesų kartu aptaria ir tai temai skirtą teksto skaitymo tikslą. Mokytojas, norėdamas kad pradinukas motyvuotiau ir sąmoningiau skaitytų negrožinį tekstą, turėtų dažniau jo prašyti pasakyti, kokiu tikslu skaito, pavyzdžiui, vadovėlio straipsnį apie kalbą, žurnalo straipsnį apie kurį nors istorijos įvykį, žaidimo instrukciją ir kita.</p>

1.4. Moka naudotis vadovėliu, pratybų sąsiuvinio. Geba žinomuose informacijos šaltiniuose (enciklopedijose, žinyuose, žodynuose, internete) pats arba padedamas suaugusiųjų rasti reikalingą informaciją.

1.5. Supranta negrožiniame tekste naudojamus paryškinius ir kitokius grafinio pavidalo išskirtinumus, žinomus sutartinius ženklus (pavyzdžiui, vadovėlio, žodyno), sutrumpinimus, šalia ar po tekstu pateiktą paaiškinimą (išnašų), schemų, nuotraukų ir kt. iliustracijų paskirtį.

1.6. Pagal pavadinimą supranta ir gali nusakyti teksto temą. Geba naujai skaitomą tekstą pagal temą susieti su jau skaitytais tekstais.

1.7. Įgyja pirminį, bendriausią supratimą apie teksto turinį: koks objektas aprašomas (žmogus, gyvūnas, augalas, daiktas ir kt.), koks reiškinys analizuojamas (žmonių gyvenimo, gamtos, šalies istorijos ir kt.). Pagal pradinę nuovoką apie tekstą supranta, ar jame ras reikalingą informaciją.

1.4.1. Išmokti rasti informaciją vadovėlyje, informaciniuose šaltiniuose galima tik jais nuolat naudojantis. Supažindindamas su vadovėliu mokytojas su mokiniais aptaria jo sutartinius ženklus, medžiagos išdėstymą (maketą), moko naudotis turiniu. Tokios pratybos mokiniams įdomesnės dirbant poromis, grupėje. Mokytojas daro metodinę klaidą, kai, taupydamas pamokos laiką, 3 ar 4 klasėje pats perskaito vadovėlio, pratybų sąsiuvinio užduotis. Mokiniai turėtų jas perskaityti patys, paaiškinti, kaip suprato.

1.5.1. Vizualiai informaciniai tekstai labai įvairūs. Juos gali sudaryti įprasta tekstinė dalis ir ją papildanti, aiškinanti iliustracinė medžiaga: nuotraukos, realistiniai piešiniai, schemas, žemėlapis, lentelės, grafikai ir kita. Tekstinėje dalyje dažnai kitu šriftu išskiriami apibrėžimai, svarbi informacija ar kita. Papildoma informacija gali būti pateikta mažesniu šriftu, išnašose po tekstu ar greta teksto. Mokomuosiuose tekstuose (pvz., vadovėliuose) paraštėse gali būti pateikiami svarbūs klausimai, teksto planas, tekste vartojamų terminų paaiškinimai ir kita. Informacinio teksto iliustracinė dalis gali paaiškinti teksto informaciją, suteikti naujos, t. y. papildomos informacijos. Be to, gana dažnai iliustracinė medžiaga gali būti traktuojama kaip savarankiškas informacinis tekstas, pvz., žemėlapis, piešinio forma pateikta instrukcija, bandymas ir kita. Prie informacinio teksto esančią iliustracinę medžiagą būtina aptarti atsižvelgiant į jos paskirtį.

1.6.1. Informacinio teksto pavadinimas yra tikslus, aiškus, dažniausiai išreiškia jo temą. Pavadinimas gali padėti mokiniui susidaryti pradinę nuovoką apie tekstą, pavyzdžiui, dalykinio teksto pavadinimas „Vilkai“ informuoja, kad tekste bus rašoma apie vilkus: jų išvaizdą, elgesį ir kita. Visai kitką gali reikšti toks pat grožinio teksto pavadinimas – tikriausiai jis nusakytų pagrindinę kūrinio mintį: kartais žmonės gali elgtis kaip plėšrūs vilkai. Svarbu išmokyti pradinukus naudotis negrožinio teksto pavadinimu kaip informacijos radimo raktu. Tuo tikslu naudinga tyrinėti pažintinės knygos turinį, vartyti enciklopedijas.

1.7.1. Pirmasis informacinio teksto skaitymas gali būti žvalgomasis, kai keliamas tikslas tik susipažinti, apie ką tekstas, ir suprasti, ar galima tikėtis jame rasti ieškomą informaciją. Tam tikslui mokytojas gali pasiūlyti mokinių grupei perskaityti ir palyginti keletą tekstų, atmesti netinkamus. Informacinių tekstų tematika begalinė. Dažniausiai pradinukų skaitomų tekstų temos yra šios: gamta (gyvūnų gyvenimas, augalija, gamtos reiškiniai ir kt.), geografija (svetimi kraštai, miestai, vandenynai, upės, dykumos ir kt.), istorija (šalių, miestų, žmonių ir kt.), literatūra (įdomūs faktai apie rašytojus, jų kūrybą), žmogaus veikla, mokslo atradimai ir kita. Labai svarbu su mokiniais aptarti, iš kurios srities yra skaitomas tekstas, nes supratimas, kad informaciniai tekstai gali būti skirstomi pagal tam tikras temas, padeda mokiniui orientuotis informacijos gausoje, jos kryptingiau ieškoti.

Grožinio teksto (prozos) suvokimo esminiai gebėjimai

2. GEBĖTI RAŠTI NEGROŽINIAME TEKSTE TIESIOGIAI PATEIKTĄ INFORMACIJĄ IR DARYTI TIESIOGINES IŠVADAS

Konkreteji negrožinio teksto skaitymo gebėjimai	Metodiniai patarimai
<p>2.1. Randa tekste aiškiai pateiktą informaciją: kieno nors požymius, ypatybes, faktus, įrodymus, taisykles, nurodymus ir kt., daro išvadą, kuri informacija yra svarbi konkrečiam skaitymo tikslui, o kuri antraeilė.</p>	<p>2.1.1. Žinodamas negrožinio teksto skaitymo tikslą mokinys kryptingai ieško informacijos. Ją lengviau ras ir supras, jeigu praktiškai skirs informacinių tekstų pobūdį: ar tekste pateikiamos žinios, faktai (informacijai perduoti skirti tekstai, arba informuojantys), ar vyrauja paaiškinimai, aprašoma veiksmų seka (paaiškinimui skirti tekstai, arba paaiškinantys), ar pateikiamas teiginys, klausimas ir įrodymai, juos pagrindžiantys pavyzdžiai (įtikinimui skirti tekstai). Pradinukai su terminais nesupažindinami, teorijos nemokomi, tačiau skaitant šiuos skirtingus tekstus su jų ypatybėmis susipažįstama praktiškai. Mokantis rasti tekste faktus, kieno nors ypatybes, požymius, išskirti svarbiausius galima naudoti įvairius informacinius metodus, kaip antai, minčių žemėlapij, struktūruotus užrašus, svarbiausių žodžių santraukas ir kita. Mokant rasti paaiškinimus, įrodymus tinka įvairių schemų braižymas, teksto žymėjimas rodyklėmis ir kita.</p>
<p>2.2. Aiškindamasis informaciją, jeigu reikia, naudojasi teksto išnašomis, schemomis, lentelėmis, žemėlapiiais, nuotraukomis ir kt.</p>	<p>2.2.1. Reikia mokyti pradinukus skaitant tekstą atkreipti dėmesį į visas išnašas (pateikime joms skirtų klausimų), rasti teksto dalį atitinkančią iliustraciją, brėžinį ar schemą (skaityti tekstą ir kartu nagrinėti vaizdinę informaciją), mėginti pakartoti schemą (pavyzdžiui, patiems dar kartą nubrėžti kelio planą), su draugu rasti tekste minimas vietas žemėlapyje ir kita. Taip praktiškai vaikai išmoksta susieti informaciją, pateiktą tekste ir prie jo esančioje vaizdinėje medžiagoje.</p>
<p>2.3. Geba išsiaiškinti nežinomus žodžius, naujas sąvokas, terminus.</p>	<p>2.3.1. Kiekvienas informacinis tekstas turi tam tikrai sričiai būdingą leksiką (žodyną). Dalykiniams tekstams būdingas tikslumas, terminų vartojimas, pavyzdžiui, jų gausu kalbos teorijos, matematikos tekstuose. Populiariosios pažintinės literatūros tekstai, skirti jaunesniajam mokykliniam amžiui, dažnai turi grožiniams tekstams būdingų formos, kalbos ypatybių (pvz., gali būti veikėjų, dialogų, vaizdingų žodžių ir kt.). Trečioje ir ketvirtoje klasėje skaitant tekstus, kuriuose supažindinama su nauja sąvoka, terminu, nereikia reikalauti „iškalti“ apibrėžimus (tai formalus mokymas), o skatinti susipažinti su tą sąvoką reiškiančio žodžio kilme, jam giminiškais žodžiais, jų „lizdu“ – tada mokinys geriau suvoks sąvoką, terminą. Siūlytina pamėginti neaiškų teksto žodį suprasti iš konteksto, o tuomet pasitikrinti žodyne. Skaitant dalykinį tekstą mokiniui reikia įprasti turėti pieštuką, lapelį, kad pasižymėtų vieną ar kitą žodį.</p>
<p>2.4. Geba naudotis paprasčiausiais skaitymo ir informacijos kaupimo būdais: žymėtis tekste, užsirašyti, sudaryti planą, nesudėtingą lentelę ir kt.</p>	<p>2.4.1. Jeigu mokytojas atsimintų savo studijų metus ar atsiverstų skaitytą pažintinės literatūros knygą, jis pamatytų, kad visada pasibraukdavo pieštuku ar kitaip pasižymėdavo jam svarbią informaciją. To būtina mokyti jau pradinėse klasėse! Tiesa, šiam tikslui tinka tik pratybų sąsiuviniai, todėl būtina išnaudoti visus juose esančius dalykinius tekstus (net užduočių formuluotes). Daugkartinio naudojimo vadovėliuose galima lipinti prie teksto lipnius lapelius, bet dažniau teks rašyti sąsiuvinuose, pavyzdžiui, pildyti mokytojo pasiūlytą lentelę (ilgainiui vaikai ir patys išmoksta ją nusibraizyti), schemą (rašo prie saulutės spindulių, žvaigždės kampų ir kt.). Naudodamasis asmeninėmis knygomis vaikas turėtų išmokti kultūringai pasižymėti svarbius dalykus.</p>

Grožinio teksto (prozos) suvokimo esminiai gebėjimai

3. GEBĖTI INTERPRETUOTI GAUTĄ INFORMACIJĄ: JĄ LYGINTI, SISTEMINTI APIBENDRINTI, SUSIETI SU TURIMOMIS ŽINIOMIS, GYVENIMIŠKA PATIRTIMI

Konkretingi negrožinio teksto skaitymo gebėjimai

Metodiniai patarimai

3.1. Geba rasti pagrindinę mintį ir ją pagrįsti teksto medžiaga arba, apibendrinęs pateiktą informaciją ir remdamasis asmenine patirtimi, pagrindinę mintį suformuluoja pats.

3.1.1. Gebėti interpretuoti dalykinį tekstą – tai visų pirma reiškia suprasti jo pagrindinę mintį. Informaciniame tekste gana dažnai pateikiamos tik faktinės žinios, pavyzdžiui, reto grybo požymiai, torto receptas, kelio instrukcija ir kt., o pagrindinė mintis reiškia vertinamuoju sakiniu (pavyzdžiui: *Šis grybas retas, todėl saugotinas. Šokoladinis tortas tikrai patiks vaikams.* ir kt.). Mokant pasiekti aukštesnį (interpretacinį) informacinio teksto supratimo lygmenį, reikia, kad mokinys ne tik rastų pagrindinės minties formuluotę, bet ir gebėtų ją pagrįsti teksto medžiaga, t. y. susietų su tekste pateikta informacija, kurios gali būti net keli vienetai, pavyzdžiui, torto recepte rasti tuos produktus, kurie, remiantis mokinio gyvenimiška patirtimi, tikrai patinka daugeliui vaikų (cukrus, šokoladas, kakava ir kt.). Tekste gali būti tiesiogiai keliama svarbi problema, pavyzdžiui, kodėl reikia tausoti vandenį, sportuoti, sveikai maitintis ir kita. Šioje problemos formuluotėje jau slypi pagrindinės minties atsakymo dalis (*reikia tausoti vandenį, nes...*), tereikia pridėti, mokinio manymu, patį svarbiausią įrodymą (*... vandens išteklių Žemėje gali pasibaigti*). Daugelyje informacinių tekstų pagrindinė mintis nesuformuluota, ji aiškėja iš viso teksto turinio, t. y. apibendrinus visą informaciją, pavyzdžiui, susipažinęs su tekste išvardytais oro prognozės duomenimis, kaime gyvenantis mokinys, remdamasis savo patirtimi, gali daryti apibendrinančią išvadą apie tos dienos darbą – suformuluoti pagrindinę mintį (*diena bus tinkama ar netinkama vežti šienui*).

3.2. Geba informuojančiame tekste rasti reikalingas žinias ir jas interpretuoti: a) skirstyti pasirinktu aspektu, pavyzdžiui, išskirti gyvūno išorės požymius ir elgesio ypatumus; b) rasti žinias palyginti su jau turimomis žiniomis apie tą objektą ir padaryti išvadą apie jų naujumą (supranta, ką naujo sužinojo); c) palygina dviejų tekstų informaciją ir daro išvadą apie jos panašumus ir skirtumus; d) apibendrina turimą informaciją kuria nors tema ir vertina savo pasiekimus toje srityje.

3.2.1. Reikia mokyti pradinukus skaitant tekstą atkreipti dėmesį į visas išnašas (pateikime joms skirtų klausimų), rasti teksto dalį atitinkančią iliustraciją, brėžinį ar schemą (skaityti tekstą ir kartu nagrinėti vaizdinę informaciją), mėginti pakartoti schemą (pavyzdžiui, patiems dar kartą nubrėžti kelio planą), su draugu rasti tekste minimas vietas žemėlapyje ir kita. Taip praktiškai vaikai išmoka susieti informaciją, pateiktą tekste ir prie jo esančioje vaizdinėje medžiagoje.

3.3. Skiria įtikinimui skirtame tekste aiškiai suformuluotą teiginį arba probleminį teksto klausimą ir įrodymus (pavyzdžius, taisykles) arba pateiktus problemos sprendimo būdus, paaiškina loginius ryšius įrodymų grandinėje, gali pasiūlyti savų ar kitame tekste skaitytų problemos sprendimo būdų.

3.4. Supranta paaiškinimui skirtą tekstą ir gali papasakoti, kaip atlikti nurodytus veiksmus (pavyzdžiui, kaip pagal receptą pagaminti patiekalą), gretina ir susieja tekstą su schema, piešiniu (jeigu jį yra), paaiškina piešinyje (schemoje) pateiktą informaciją, instrukcijos nurodymus panaudoja praktinėje veikloje.

3.5. Interpretuoja pasakojimą, kuriame pateikiami tikri faktai (istorinis, biografinis ir kt. straipsnis): **a)** randa svarbiausius faktus; **b)** susieja faktus iš įvairių teksto dalių ir juos apibendrina, daro išvadą; **c)** integruoja viso teksto informaciją ir daro išvadą – paaiškina, ką svarbaus sužinojo (pagrindinės minties supratimas).

3.3.1. Aptariant šiuos tekstus dažniausiai eilės tvarka numeruojami ir surašomi įrodymai. Būtų įdomiau taikyti kūrybinius metodus, pavyzdžiui, mokinių grupei pasiūloma problema arba teiginys, kurį reikia įrodyti, ir tekstai (gali jų pasirinkti ir patys), kuriuose reikia rasti tos problemos sprendimo būdus. Mokiniai bendradarbiaudami atlieka užduotį: randa, lygina, apibendrina skaitytų tekstų informaciją, pagal savo galimybes pasirenka jos pateikimo formą (plakatą, referatą, pranešimą, rašinį ir kt.).

Šiuose tekstuose, mokantis rasti teiginio įrodymus, galima skirti tarsi dvi teksto plotmes: tai, ką reikia įrodyti, ir įrodymus, kurie, vaizdžiai sakant, lyg stulpai paremia viršutinę teksto dalį (pavadinkime ją stogu). Tuomet informacijai suprasti vaizduotėje ar popieriaus lape, lentoje tinka piešti schemą, panašią į pastatą ar „statyti“ įrodymų piramidę.

3.4.1. Be abejo, geriausiai šio pobūdžio tekstus mokinys išmoks suprasti atlikdamas tekste (recepte, instrukcijoje ir kt.) nurodytus veiksmus, pavyzdžiui, kepdamas pyragą ar darydamas paukščių lesyklėlę, tačiau ne visuomet galima sukurti tokią situaciją. Mokant teisingai suprasti kieno nors instrukciją svarbu: **a)** išmokti tekstą skaityti nuosekliai (jeigu nurodymai nesunumeruoti, pačiam sužymėti jų seką); **b)** gebėti suskirstyti instrukcijos nurodymus į stambesnius vienetus pagal veiksmų pobūdį (pavyzdžiui, pasirengimas, I etapas, II etapas, pabaiga); **c)** apmąstyti, kurie dalykai jau žinomi iš patirties (bus paprasčiau atlikti veiksmus). Jeigu prie šių tekstų yra schemos, brėžiniai, išsiaiškina, kurias instrukcijos dalis jį iliustruoja.

3.5.1. Dalykinis tekstas gali būti ir istorinis, biografinis pasakojimas, tada jam būdinga pasakojamojo teksto struktūra, jis turi grožinio teksto požymių. Pradinukai mielai skaito šiuos tekstus, nes jiems įdomūs žmogaus, šalies gyvenimo įvykiai, juos sieja su tėvų, senelių pasakojimais. Žinoma, šio amžiaus vaikai dar neskaito sudėtingų istorinių pasakojimų, tačiau jaunesniajam mokykliniam amžiui skirti tekstai būtini vaikų moralinėms nuostatoms, patriotizmui ugdytis. Į ką turėtų būti kreipiamas dėmesys skaitant šiuos tekstus? Tai priklauso nuo skaitymo tikslo. Jeigu mokiniui įdomios įvykių, žmogaus gyvenimo datos, jis ras jas, įsidėmės ar nusirašys, sudarys lentelę, lygins su šiandiena – suskaičiuos, prieš kiek metų viskas vyko. Jeigu mokinys norės geriau suprasti mūsų praeities istoriją, jis tekste išskirs svarbesnius faktus, gilinsis į jų aplinkybes, susies vienus su kitais – tuomet tiktų išsirašyti svarbius sakinius, sudaryti įvykių, pokyčių schemą, analizuoti žemėlapij ir kita. Pavyzdžiui, pradinukai, skaitydami tekstus apie knygnešius, sužino apie žmones, gabenusius ir platinusius knygas, faktus apie gabentų knygų skaičių, suėmimus ir trėmimus, analizuoja Lietuvos, Mažosios Lietuvos, Sibiro žemėlapius, ieško papildomos informacijos muziejuje, istorijos vadovėliuose, žmonių atsiminimuose ir, visa tai apibendrinę, supranta pagrindinę tokių pasakojimų mintį – kaip labai pasišventę ir atsidavę lietuvių kalbai, Lietuvai buvo šie žmonės.

Grožinio teksto (prozos) suvokimo esminiai gebėjimai

4. GEBĖTI ĮVERTINTI INFORMACINĮ TEKSTĄ – PASAKYTI SAVO NUOMONĘ APIE JAME PATEIKTOS INFORMACIJOS PATIKIMUMĄ, PRITAIKYMO GALIMYBES

Konkretrieji negrožinio teksto skaitymo gebėjimai	Metodiniai patarimai
<p>4.1. Supranta ir paaiškina, kodėl perskaitytas tekstas yra vertingas: suteikia naujų žinių, moko, jo žinios, patarimai gali būti pritaikyti gyvenime ir kt., savo aiškinimą pagrindžia teksto medžiaga.</p>	<p>4.1.1. Apibendrinant informacinio teksto analizę ir jį vertinant, galimi tokie klausimai mokiniams: <i>Ką naujo sužinojote skaitydami šį tekstą? Išvardykite. Ko išmokote? Pasakykite pavyzdžių. Kas jums buvo įdomu? Kodėl? Ką norėtumėte papasakoti draugams, artimiesiems? Kodėl? Ką pritaikėte ar manote, kad galite pritaikyti mokydami, kitoje veikloje?</i></p>
<p>4.2. Moka lyginti gautą informaciją iš dviejų/trijų šaltinių (pavyzdžiui, iš enciklopedijos ir interneto) arba su jau turima ir įvertinti jos patikimumą, savo vertinimą geba pagrįsti.</p>	<p>4.2.1. Vertindami du lyginamus tekstus pradinukai gali: a) palyginti konkrečius juose pateiktus duomenis (nebūtinai visus) – tokia užduotis labai tinka dirbant poromis arba grupėje (galima sudaryti schemą, lentelę, plakatą); b) duomenis palyginti su dar vieno informacijos šaltinio duomenimis – sudėtingesnė užduotis, tačiau labai ugdo savarankiškumą.</p>
<p>4.3. Siekdamas panaudoti gautą informaciją praktinėje veikloje, geba ją tikslingai pasirinkti ir pats geba susirasti reikalingą informaciją.</p>	<p>4.3.1. Galima sakyti, tai aukščiausias informacinio teksto skaitymo lygmuo. Kad jį pasiektų, mokiniui reikia: a) išmokti kelti teksto skaitymo tikslą; b) gebėti suprasti tekste pateiktą informaciją, skirti svarbius ir ne taip svarbius informacijos vienetus; c) daryti išvadas – vertinti tos informacijos reikšmę sau; d) žinoti, kur galima rasti reikalingą informaciją ir taikyti visus įgytus šių tekstų skaitymo gebėjimus.</p>

III skyrius

UŽDUOČIŲ PAVYZDŽIAI IR PAAIŠKINIMAI MOKYTOJUI, KAIP REIKĖTŲ DIRBTI

Šiame skyriuje teksto suvokimo gebėjimų ugdymui panaudoti keturi grožiniai (du grožinės literatūros, pasaka, eilėraštis) ir du negrožiniai (interviu, straipsnis) tekstai. Po kiekvienu tekstu pateiktos užduotys ar teksto suvokimo klausimai. Visos užduotys priskirtos esminiam ir konkrečiam grožinio arba negrožinio teksto skaitymo gebėjimams (2 lentelė, 23 psl.; 5 lentelė, 34 psl.). Prie užduočių pateikti metodiniai patarimai mokytojui, kaip dirbti su tekstu klasėje, ugdant mokinių teksto suvokimo gebėjimus. Taip pat metodiniuose patarimuose nurodyta, kokius dar mokinių skaitymo gebėjimus padeda ugdyti pateiktos užduotys.

Visi šiame skyriuje pateikti tekstai analizuojami panaudojant skaitymo strategijas. Jos reikšmingos tuo, kad padeda mokiniams aktyviai, tikslingai ir savarankiškai dirbant geriau suvokti tekstą. Skaitymo strategijų pasirinkimas priklauso nuo to, koku tikslu skaitomas tekstas, kiek skaitytojai žinomas teksto turinys, su kokiomis strategijomis skaitytojas yra susipažinęs ir įgudęs taikyti. Šiame leidinyje teksto analizei panaudotos šios strategijos: *pasakojimo planas, eilėraščio skaitymo planas, veikėjų stebėjimas, skaitymas su numatymu, žinau – noriu sužinoti – sužinojau, tinklo nėrimas, struktūruoti užrašai*.

I PAVYZDYS. GROŽINIS TEKSTAS

G. Adomaitytės „Maumedžio maumas“

Teksto aprašymas:

Panašiai skambančių žodžių žaismu pagrįsta pasaka „Maumedžio maumas“ suteikia galimybę skaitytojui mąstyti, jausti, liesti, regėti.

Pasakos siužetas nesudėtingas, artimas vaiko patirčiai, nes pagrįstas draugystės motyvu. Abu pasakos veikėjai labai skirtingi, tačiau ir panašūs. Maumas – mielas nedidelis maumukas nykštukas, apsirengęs iš lapų ir žolių austu drabužiu. Jis gyvena klampioje, pelkėtoje pakrantėje, kuri tinka tik maumams. Maumedis – aukštas, išdidus, stiprus

spygliuotis medis, augantis kitoje ežero pusėje. Juos sieja vienišumo jausmas. Abu jie apimti graudulingo ilgesio. Kiekvienas jų turi savo šviesią svajonę.

Pasakojimo kalba lakoniška, gana vaizdinga, aiški ir įtaigi. Sakiniai trumpi, taupūs. Tai autorės stiliaus išskirtinumas. Užtat kūrinyje gausu meninių vaizdų: jame daug spalvų ir kvapų, užuominų ir lūkesčių.

Pasakos įrašas: <http://lrvab.lrt.lt/archive/4821/>

Autorė – Gintarė Adomaitytė. Garso režisierė – Sonata Jadevičienė. Redaktorė – Ona Rastenytė. Režisierė – Inga Tamulevičienė. Skaito Agnė Gregorauskaitė.

Maumedžio maumas

Paseksiu Tau pasaką apie maumą ir maumedį.

Maumedžio nesidairyk miškuose. Mūsų miškuose karaliauja eglės ir pušys. Maumedžiai mėgsta būti vieni. Dar jiems patinka parkai arba tykios, nedidelės kapinaitės. Vasarą galbūt natskirsi maumedžio nuo kitų spygliuočių. Palauk, kol ateis ruduo – kol ims dažyti lapus spalvis, o lapkritis juos nukrės. Maumedis – spygliuotis, bet gels kartu su lapuočiais, o žiemop numes ir švelnias savo adatas. Kas, kad stovės nuogas... Maumedis stiprus. Ir išdidus.

Mano pažįstamas maumedis auga paežerėje. Seniai seniai ten būta dvaro. Ne vėjas sodino maumedį. Sodino gero žmogaus ranka. Ne vėjas išpustė dvaro gėrybes – išpustė karai. Godūs žmonės nusiaubė dvaro griuvėsius. Liko vien pamatai.

Gudrus valstietis kartą norėjo kirsti maumedį – ir... sudrebėjo ranka... Per stipriai tą akimirką suošė vėjas, per garsiai sušniokštė ežere vanduo, per šaižiai suklykė paukštis nebuvelis kitame krante.

Maumedis liko. Dairosi sau išdidus. Vis svajoja: o kas ten, kitame ežero krante?

Kitame krante, alksnyne, gyveno Maumas. Toks mielas nedidelis maumukas nykštukas iš lapų ir žolių austu sidabro žalumo drabužiu. Jo pakrantė – tikras maumynas. Klampu, pelkėta – tinka vien tik maumams. Gal dar bebrams... Retsykiais atlekia kaimo vaikai. Apsidairo, pasislapsto kemsyne, sušlampa kojas ir lekia atgal. Maumyne nejauku.

Maumas iš tolo matė galingą maumedį kitame krante, o maumedis nediduko maumo – ne. Tylus tas maumukas, nedrąsus. Mauminėja nuo ryto iki vakaro, renka pelkių žoles, taisosi guolį, šnekina paukščius. Gražiausia jam atrodė gulbių šeima: išdidi, laisva. Ir visada kartu. O! Kad taip paplaukiojus po ežerą, kad paskrajojus padangėmis ant gulbių sparnų!

Bet gulbinas ant stiprios nugaros plukdė tik gulbiukus. Piktai į maumuką šnairavo gulbė. Ar gali jai būti savas tas keistas padaras – toks vikrus pakrantėje, toks baikštus vandenyje?

Kartą virš ežero skrido ančių šeima. Pikti medžiotojai išbaidė jas iš Mėlynujų ežerų.

Nėra vietos Mėlynuosiuose? Tiks Rudieji – tiks maumedžio ežeras. Jis pelkėtas, todėl rudas, bet kartais, kai švysteli saulė, nusidažo violetine spalva.

Krykštaudama po naujus namus – po ežerą – plaukiojo antis ir šeši ančiukai, o septintasis, neklaužada, vis dairėsi į krantus. Maumo pusė jam atrodė įdomesnė nei maumedžio. Be reikalo... Ančiukas pasiklydo tankiose žolėse.

Jei ne laiku atskubėjęs Maumas, dar ilgai būtų antis rykavusi ežere, graudžiai čiepsėtų broliai ir sesės, dairydami jauniausiojo žolėtame ežero dugne.

Dėkinga už išgelbėtą sūnų antis Maumui siūlė ir ši, ir tą:

– Gal nori pasivaišinti varle? O gal tau patiktų paskraidyti debesyse?

Maumas norėjo tik vieno: aplankyti maumedį. Juk visada taip atrodo: tikrasis gyvenimas ne savame, o kitame, nepasiekiamame krante.

Kas ten plaukia ežeru vorele? Gal karaliaus svita?

O ne!

Tai antis gabena Maumą į viešnagę, o paskui ją plaukia klusni ančiukų šeima. Vien septintasis, tas neklaužada, tebesidairo: kas krantuose? Kas dugne?

Gal kada paežerėje užtiksi ir Tu mano pažįstamą maumedį... Nenustebk, jei pasigirs daina. Tai Maumas sūpuojasi aukštoje viršūnėje. Sūpuojasi ir dainuoja, ir glosto švelnius spyglius nedidele ranka.

Virš Maumo ir maumedžio praskrenda antys. Jos klausia:

– Gal nori, Maumai, namo? Į pelkes?

– Ne... Nė už ką!

Adomaitytė G. Karuselė. Vilnius: „Gimtasis žodis“, 2007, p. 35–36.

Skaitymo strategijos pasirinkimas (aprašymas)

Literatūrinės pasakos „Maumedžio maumas“ kūrinio analizei buvo pasirinkta pasakojimo plano strategija. Ši strategija labiausiai tinka pasakojamojo pobūdžio tekstams, nes kūrinys analizuojamas remiantis **pasakojimo struktūros žiniomis**. Mokiniai grafiškai vaizduoja pagrindinius pasakojimo elementus, kurie padeda jiems lengviau išnagrinėti tekstą ir jį suprasti.

Patarimai mokytojui

Pirmiausia analizuojamas **kūrinio pavadinimas**, nes jis yra **pasakojimo struktūros dalis**. Taip pat jis padeda skaitytojui susidaryti pradinę nuovoką apie kūrinį, nes jame atsispindi pasakojimo tema arba pagrindinė mintis.

Šio pasakojimo pavadinimas – „Maumedžio maumas“. Jame atsispindi pasakojimo tema. Prieš pradėdami skaityti kūrinį, mokiniai remdamiesi pavadinimu gali numatyti būsimus pasakojimo veikėjus ar įvykius. Perskaitę kūrinį galėtų grįžti ir pasitikrinti buvusius numatymus.

Užduotis

Kaip manote, apie ką bus pasakojimas?

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas.

Konkrečiai skaitymo gebėjimai

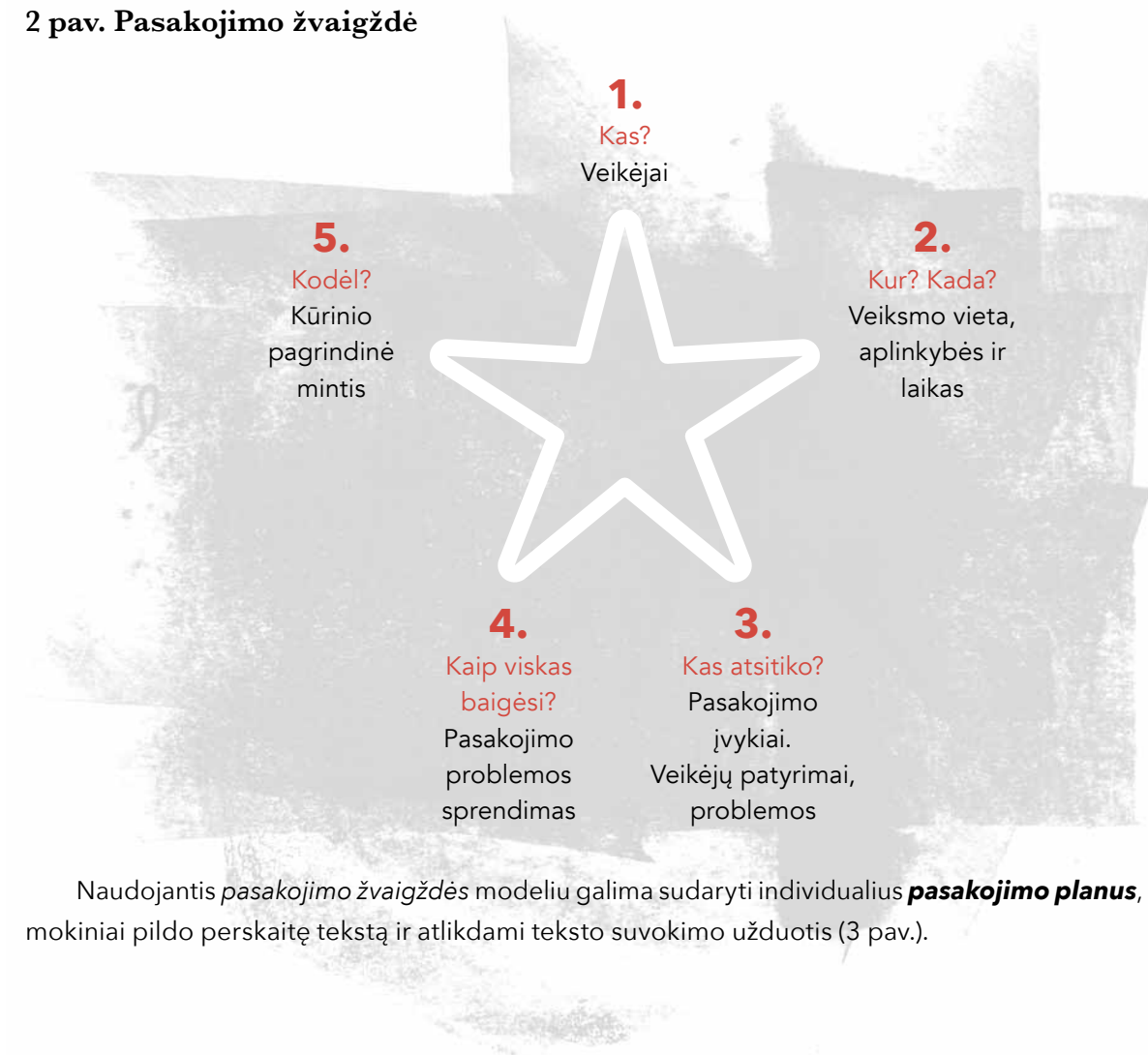
Geba apmąstyti autoriaus pateiktą kūrinio pavadinimą: **a)** interpretuoti jį – pasakyti, kaip supranta tokią pavadinimo formuluotę; **b)** nusakyti kūrinio temą, pasakyti savo lūkesčius – ko tikisi iš teksto.

Patarimai mokytojui

Kadangi tekstas analizuojamas remiantis **pasakojimo plano strategija**, toliau aptariami kiti **pasakojimo struktūros elementai**. Mokiniais išaiškinama, kad būtent pasakojimo struktūrinės žinios padės suprasti perskaitytą tekstą.

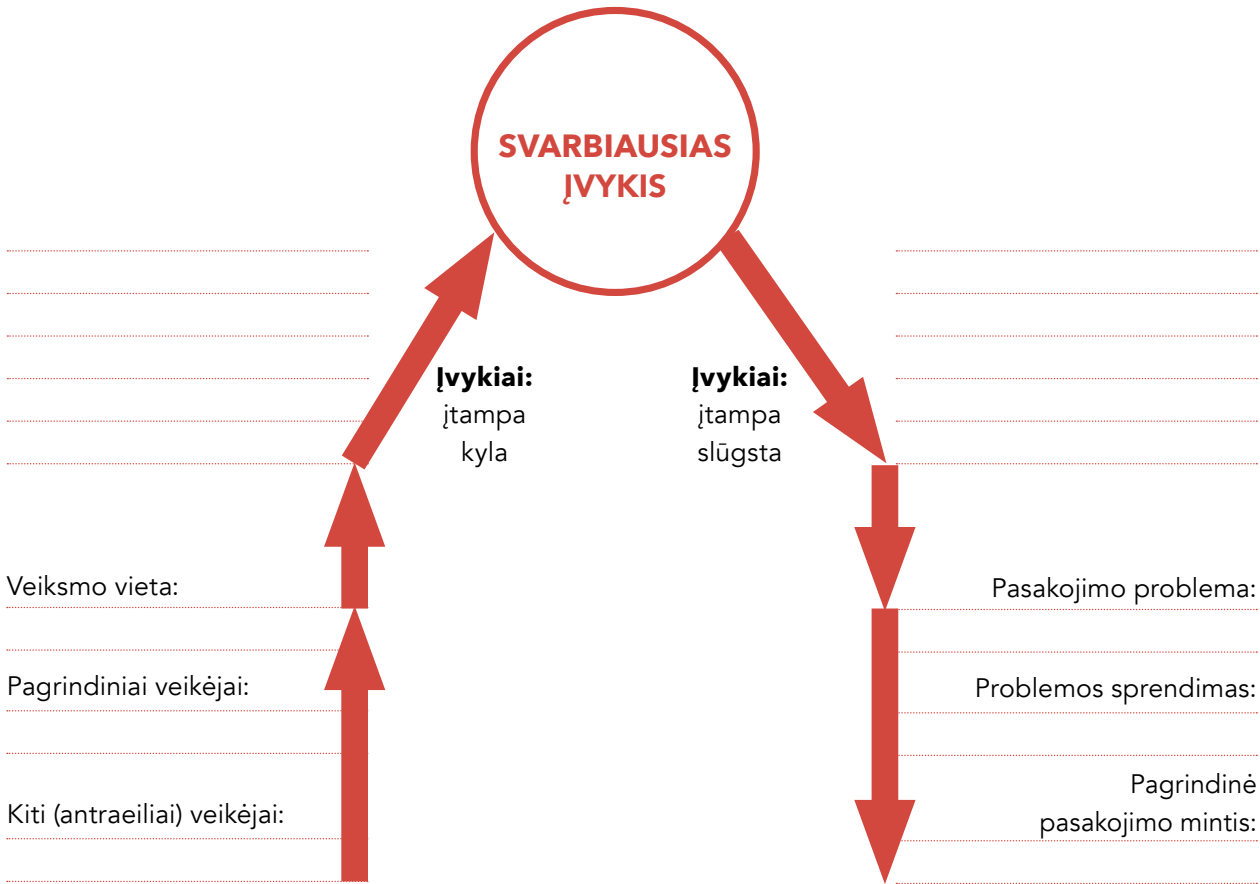
Bendrus pasakojimo struktūros elementus galima pavaizduoti kaip *pasakojimo žvaigždę* (2 pav.), išskiriant ir pabrėžiant atskirų struktūros elementų svarbą. Šis modelis, kaip pagalbiniė priemonė, gali būti naudojamas analizuojant įvairius tekstus.

2 pav. Pasakojimo žvaigždė

Naudojantis *pasakojimo žvaigždės* modeliu galima sudaryti individualius **pasakojimo planus**, kuriuos mokiniai pildo perskaitę tekstą ir atlikdami teksto suvokimo užduotis (3 pav.).

3 pav. Pasakojimo planas

Patarimai mokytojui

Pirmoji *pasakojimo plano* dalis - **veikėjai**. Kūrinio „Maumedžio maumas“ pagrindiniai veikėjai yra du: *maumas ir maumukas*, o kiti (antraeiliai) veikėjai: *valstietis, gulbės, antis, ančiukai, medžiotojai, kaimo vaikai*.

Mokiniai, **atskirdami** pagrindinius pasakojimo veikėjus nuo antraeilių, turi apmąstyti, aplink kuriuos veikėjus sukasi veiksmas. Jie turi suprasti, kad antraeiliai veikėjai tik padeda, kad veiksmas vyktų, tačiau įvykių centre yra pagrindiniai veikėjai. Galima atkreipti dėmesį ir į pavadinimą, nes jame kaip tik nurodyti pagrindiniai veikėjai.

Užduotis

Surašykite grožinio teksto veikėjus. Aptarkite, kaip atskirti pagrindinius nuo kitų (antraeilių) pasakojimo veikėjų.

Pagrindiniai veikėjai:.....

Kiti (antraeiliai) veikėjai:.....

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Skiria pagrindinį veikėją (pagrindinius veikėjus) nuo antraeilio (antraeilių).

Patarimai mokytojui

Kadangi kūrinio „Maumedžio maumas“ pagrindiniai veikėjai yra du, juos galima **palyginti** išskiriant **panašumus** ir **skirtumus**. Mokiniam galima pateikti lentelę, kurioje jie surinks ir pateiks pagrindinę informaciją apie maumą ir maumedį. Lentelės viduryje surašyti klausimai yra nuoroda, ką mokiniam reikia palyginti. Rinkti informaciją apie veikėjus patartina mažose 3-4 mokinių grupelėse.

Užduotis

Palygink, kaip pasakoje apibūdinami maumedis ir maumas.

Maumedis	Maumas
<p>Apie ką jie svajoja? Kas ten, kitame ežero krante?</p> <p>Kokia jų išvaizda? Spygliuotis, rudenį pagelsta ir numeta spyglius.</p> <p>Ką jie veikdavo per dienas? Dairosi išdidus ir svajoja.</p> <p>Su kuo jie buvo susitikę? Su godžiais žmonėmis, gudriu valstiečiu.</p>	<p>Apie ką jie svajoja? Nori aplankyti maumedį.</p> <p>Kokia jų išvaizda? Nedidelis maumukas nykštukas iš lapų ir žolių austu sidabro žalumo drabužiu.</p> <p>Ką jie veikdavo per dienas? Mauminėja nuo ryto iki vakaro, renka pelkių žoles, taiso guolį, šnekina paukščius.</p> <p>Su kuo jie buvo susitikę? Su godžiais žmonėmis, gudriu valstiečiu.</p>

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Gilinas į rašytojo sukurtus veikėjų paveikslus: remdamasis veikėjo aprašymu ar tik atskiramis aprašymo detalėmis, veikėjo elgesiu, kalba, mintimis, jausmais, daro išvadas apie veikėjo ypatybes (išorines, vidines), susidaro savo nuomonę apie jį ir moka ją išreikšti.

Patarimai mokytojui

Kitos užduotys padės mokiniam suprasti ir palyginti, apie ką veikėjai kūrinyje svajoja, ką veikia, mąsto, jaučia, kokia jų išvaizda ir kita. Atlikę užduotį mokiniai išsiaiškina, kad viena informacija įrodo veikėjų panašumus, o kita – veikėjų skirtumus, todėl remiantis ja galima **formuluoti apibendrinančią išvadą**. Lyginant veikėjų aprašymus, tarpusavio santykius, dialogus, mintis mokiniam bus lengviau **suvokti ir pasiruošti** tolimesnėms užduotims orientuotoms į pasakojimo įvykius – jų priežastis ir pasekmes.

Užduotis

Linija sujunk, kurie apibūdinimai tinka maumedžiui, o kurie – maumui.

Maumedis	Nedrąsus Stiprus Išdidus Galingas Geraširdis Jautrus Nedidukas	Maumas
-----------------	--	---------------

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkreieji skaitymo gebėjimai

Gilinasi į rašytojo sukurtus veikėjų paveikslus: remdamasis veikėjo aprašymu ar tik atskiramis aprašymo detalėmis, veikėjo elgesiu, kalba, mintimis, jausmais, daro išvadas apie veikėjo ypatybes (išorines, vidines), susidaro savo nuomonę apie jį ir moka ją išreikšti.

Patarimai mokytojui

Kitas pasakojimo aspektas – **veiksmo vieta**. Ją reikia aptarti su mokiniais, kad būtų aišku, kur vyksta pasakojimo įvykiai. *Pasakojimo vyksmo vieta – ežero krantai*, tačiau jie skirtingi. Kad mokiniai susikurtų abiejų vietovių vaizdinius, siūloma juos abu **išskirti ir palyginti**. Atlikdami šią užduotį mokiniai turi **surasti tiesiogiai tekste pateiktą informaciją** su vietovės aprašymais. Jie yra keliuose kūrinio dalyse, todėl informaciją reikia **apibendrinti ir parašyti išvadą**.

Užduotis

1. Palygink maumedžio ir maumo vietas.

Kur auga maumedis?	Kur gyvena maumukas?
Paežerėje, šalia dvaro griuvėsių.	Alksnyne, maumyne, klampioje pelkėje, kitoje ežero pusėje.

2. Surask ir nuspalvink tekste vietą, kur aprašytas maumedžio ežeras.

Jis pelkėtas, todėl ir rudas, bet kartais, kai švysteli saulė, nusidažo violetine spalva.

3. Nurodyk pasakojimo veiksmo vietą.

Veiksmo vieta:

Esminiai skaitymo gebėjimai

Supratau, kad jie abu ir panašūs, nes.... abu gyveno prie pelkės.

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Randa veiksmo vietos aprašymą arba aprašymo detales.

Patarimai mokytojui

Vaizduojamiems **įvykiams** suprasti mokiniams siūloma pasakojime lape užpildyti įvykių siužetinę liniją pagal pasakojimo sandarą: **veiksmo užuomazga, veiksmo vyksmas, aukščiausias pasakojimo taškas (svarbiausias įvykis) ir veiksmo atomazga.**

Į lentelę mokiniai įrašo iš eilės vykusius pasakojimo siužeto įvykius. Pabrėžiama, kad jie turi **išskirti ir fiksuoti** tik svarbiausius įvykius, t.y. tuos, kurie skatina rutuliotis pasakojimui ir plėtotis įvykiui, nuo kurio viskas prasidėjo.

Užduotis

1. Palygink maumedžio ir maumo vietas.

Svarbiausias įvykis

7. Maumukas išgelbėja neklauzadą ančiuką.

6. Vienas ančiukas pasiklysta.

5. Atskrenda antis su septyniais ančiukais.

4. Maumukas nuo ryto iki vakaro renka žoles, taiso guolį, kalbina paukščius.

3. Kitame krante gyvena maumukas.

2. Maumedis nori sužinoti, kas yra kitame ežero krante.

1. Viename krante auga maumedis.

8. Mama antis pasiūlo atsilyginti maumukui.

9. Maumukas paprašo perkelti jį į kitą krantą.

10. Maumukas supasi ant maumedžio šakos ir dainuoja.

11. Antys teiraujasi, ar maumukas nenori atgal į pelkę.

Įtampa kyla

Įtampa slūgsta

2. Surask ir nuspalvink tekste vietą, kur aprašytas maumedžio ežeras.

Jis pelkėtas, todėl ir rudas, bet kartais, kai švysteli saulė, nusidažo violetine spalva.

3. Nurodyk pasakojimo veiksmo vietą.

Veiksmo vieta:

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Išvardija pasakojimo įvykius, supranta jų nuoseklumą: veiksmo užuomazgą (įvykio pradžią), veiksmo vystymąsi (raidą), aukščiausią įtampas tašką (kulminaciją), atomazgą (pabaigą).

Patarimai mokytojui

Suprasdami įvykių nuoseklumą mokiniai gali atlikti sudėtingesnes užduotis, reikalaujančias **išsiaiškinti, pagrįsti** vieno ar kito įvykio priežastis ir pasekmes (kodėl...?). Taip pat rekomenduojama mokinius **skatinti svarstyti**, kodėl įvykiai pasisuko tokia linkme, **skatinti pakeisti** kūrinio baigtį įterpiančiais naujus veikėjus ar pakeičiant esamų veikėjų poelgius, netgi pabandyti paeksperimentuoti su siužetine linija. Atlikdami tokias ir panašias užduotis mokiniai mokosi **interpretuoti** skaitomą tekstą.

Užduotis

1. Kodėl maumedis dairėsi į kitą krantą?
2. Kodėl maumedžio nenukirto?
3. Kodėl gulbinas pikta šnairavo į maumuką?
4. Kodėl antys išskrido iš Mėlynųjų ežerų?
5. Kas būtų neįvykę, jei į maumedžio ežerą neatskristų antys?
6. Kodėl maumukas nenorėjo grįžti į pelkę?
7. Kokius skirtingus jausmus patyrė maumukas pasakos pradžioje ir pabaigoje?
8. Paaiškink, kodėl pasikeitė maumuko jausmai.
9. Kaip kitaip galėjo susiklostyti įvykiai pasakoje?
10. Sugalvok naujų veikėjų arba pakeisk esamų veikėjų elgesį (pavyzdžiui – gulbino, anties, ančiukų, maumuko, maumedžio, ežero, miško ar kt.).

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Giliasi į kūrinį pavaizduotus įvykius: **a)** supranta ir, remdamasis savo patirtimi, gali paaiškinti vieno ar kito įvykio priežastis, net jeigu kūrinyje jos neįvardytos; **b)** susieja vieną įvykį su kitu ir gali paaiškinti, kaip vienas įvykis paveikė kitą; **c)** geba įsivaizduoti, kaip galėtų pasikeisti įvykiai, jeigu pasikeistų aplinkybės, veikėjų elgesys ar atsirastų nauji veikėjai.

Patarimai mokytojui

Dažniausiai mokiniams sunku suformuluoti kūrinį keliamą **problema**, todėl siūloma jiems paaiškinti, kad kiekviename kūrinį vaizduojama problema, kurią veikėjai turi išspręsti. Problema gali būti susijusi su:

- **veikėjo kova su pačiu savimi:** jis stengiasi nuspręsti, kaip jam elgtis tam tikroje situacijoje;
- **kitais veikėjais:** jis gali nesutarti su kitais pasakojimo personažais ir tuomet jam reikia tuos nesutarimus nutraukti;
- įvairiais pavojais: grėsmingi gyvūnai, klastingos oro permainingos, nelaimės ir kita.

Tekste maumukas kovojo su pačiu savimi. Jis labai norėjo persikelti į kitą krantą ir aplankyti maumedį, todėl turėjo pasvarstyti, kaip tai padaryti (*pagrindinio veikėjo problema*). Nustatę kūrinio problematiką, mokiniai išsiaiškina, kaip viskas išsprendė (*sprendimas*).

Užduotis

Kokią problemą turėjo išspręsti maumukas?

Problema – *Kaip persikelti į kitą krantą?*

Sprendimas – *Mama antis, atsidėkodama už išgelbėtą sūnų, perkėlė maumuką į kitą ežero krantą.*

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Įvardyti kūrinyje keliamą problemą, jeigu ji nelabai užslėpta.

Patarimai mokytojui

Suformuluoti **pagrindinę mintį** mokiniai galės gerai suprastę visus teksto elementus – veikėjų veiksmus, elgesį, mintis, jausmus, svajones, įvykių priežastis ir pasekmes, problemas. Kadangi visos šios grandys buvo išsamiai aptartos *pasakojimo plane*, mokiniai turėtų pakankamai lengvai suformuluoti pagrindinę mintį.

Jei mokiniams vis dėlto būtų sunku tai padaryti, reikėtų juos nukreipti į kūrinyje keliamą problemą: *kaip maumukui persikelti į kitą krantą?* Arba klausti: *kodėl mama antis perkėlė maumuką į kitą krantą?* Taip pat galima mokiniams pateikti keletą patarlių arba minčių. Jas mokiniai turėtų apsvarstyti ir pasirinkę vieną tinkamiausią paaiškinti savo pasirinkimą.

Užduotis

1. Kokia pagrindinė pasakos mintis?

Pagrindinė pasakojimo mintis (apibendrintai): – *Visada reikia siekti savo tikslo, svajonės.*

2. Kuri iš pateiktų minčių yra pagrindinė pasakos mintis? Paaiškink savo pasirinkimą.

- A. Pasaulyje daug neteisybės.
- B. Kai pasieki tikslą – tampa laimingu.
- C. Visi turi rūpintis vienas kitu.
- D. Visi laimingi tik savo gimtuosiuose namuose.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Apmąstęs ir susiejęs visus teksto elementus, mokinys geba interpretuoti autoriaus sukurtą prasmę – suformuluoti pagrindinę kūrinio mintį (kai ji tekste tiesiogiai nepasakyta).

Patarimai mokytojui

Kūrinys „Maumedžio maumas“ pasižymi **vaizdinga kalba**, todėl mokiniai skatinami pastebėti rašytojos G. Adomaitytės kalbos ypatybes, rasti tekste vaizdingus žodžius, pasakymus, sinonimus, palyginimus ir kita.

Užduotis

1. Rask tekste ir parašyk, kokiais žodžiais autorė pakeitė šiuos veiksmažodžius.

Yra eglių ir pušų *Karaliauja eglės ir pušys*

Antys **šaukė** *Antys rykavo*

Nepatenkinta **žiūrėjo** gulbė *Piktai šnairavo gulbė*

Išplėšė dvaro griuvėsius *Nusiaubė dvaro griuvėsius*

2. Kokį palyginimą tekste pavartojo autorė norėdama aprašyti maumedžio spyglius?

Žiemop numes ir švelnias savo adatas.

3. Surask tekste maumedžio kirtimo sceną, kokius vaizdus gali nupiešti skaitydamas. Kodėl tai rašytoja aprašė?

Gudrus valstietis kartą norėjo kirsti maumedį - ir... sudrebėjo ranka... Per stipriai tą akimirką suošė vėjas, per garsiai sušniokštė ežere vanduo, per šaižiai suklykė paukštis nebuvėlis kitame krante.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Randa ir geba išsiaiškinti nežinomus žodžius. Paaiškina kalbos stilistinių priemonių (vaizdingų žodžių, sinonimų, antonimų, palyginimų ir kt.) vartojimą grožiniame tekste.

Patarimai mokytojui

Su mokiniais reikėtų aptarti vieną svarbiausių grožinio teksto paskirčių – **paveikti skaitytojo išgyvenimus, jausmus**. Mokiniai turėtų jausti skaitymo malonumą ir kartu su kūrinio veikėjais išgyventi įvairius jausmus (džiaugsmą, liūdesį, nuostabą, pyktį, apmaudą, užuojautą ir kt.), grožėtis sukurtais aprašymais, stebėtis netikėtomis situacijomis, veikėjo poelgiais ar susidomėti perskaitytomis mintimis. Remdamiesi šiais išgyventais jausmais ir patyrimais mokiniai vertina perskaitytą kūrinį.

Užduotis

1. Kurie žodžiai geriausiai apibūdina šį tekstą? Paaiškink savo pasirinkimą.

A. Liūdnas ir sukrečiantis.

B. Baisus ir paslaptingas.

C. Juokingas ir protingas.

D. *Ilgesingas ir jaudinantis*

2. Kas labiausiai tave sujaudino?

3. Ko nesitikėjai?

4. Kas pradžiugino?

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti įvertinti kūrinį – pasakyti savo nuomonę.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Remdamasis gyvenimiška ir skaitytojo patirtimi pasako savo nuomonę apie perskaitytą kūrinį, ją pagrindžia teksto medžiaga.

Patarimai mokytojui

Perskaičius ir išnaginėjus visą kūrinį grįžtama prie pasitikrinimo, ar pasakojimo pavadinimas **padėjo numatyti** pasakos įvykius, veikėjus; ar pasitvirtino prieš teksto skaitymą išsakyti numatymai.

Taikydami **pasakojimo plano strategiją** mokiniai mokėsi savarankiškai nagrinėti tekstą. Mokytojo užduodami klausimai ir užduotys, orientuotos į **pasakojimo sandarą**, padėjo mokiniams suprasti teksto visumą ir pasiruošti savarankiškiems pasakojimų kūrimo darbams. Toliau siūloma naudojantis **pasakojimo plano strategija** atlikti kūrybinę rašymo užduotį.

Užduotis

Remdamasis perskaityto kūrinio „Maumedžio maumas“ pagrindine mintimi – *visada reikia siekti svajonės, noro* išsipildymo, pasirink ir sukurk pasakojimą:

- Kaip namukas nykštuko ieškojo?
- Kaip vikšrelis norėjo tapti drugeliu?
- Kaip jautis įsimylėjo baltagalvę (ramunę)?
- Kaip kormis norėjo pamatyti saulę?

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Geba skaitytą tekstą panaudoti kūrybiniam darbui: geba teksto motyvą, veikėjus arba jų elgesį panaudoti naujam pasakojimui sukurti.

II PAVYZDYS. EILĖRAŠTIS

Poezija – ypatinga literatūros rūšis, ir ne tik dėl to, kad grožinis tekstas sudėliotas rimuotomis ar neri-
muotomis eilėmis, bet ir todėl, kad poezijos suvokimas, supratimas ir išgyvenimas reikalauja iš skaitytojo
kitokių nuostatų, gebėjimų ir žinių, nei, tarkim, prozos skaitymas. Mokiniai, skaitydami eilėrašį patirs
ypatingas emocijas ir jausmus, galės mėgautis pačiu kalbos skambėjimu ir sklandžia jos tėkme. Mokiniai
turėtų gebėti įjungti vaizduotę, fantaziją ir patys, drauge su autoriumi, kurti vaizdus ir nuotaikas; pajusti
ir suprasti daugiau nei parašyta žodžiais; išmokti „šifruoti“ paprastas ir sudėtingas metaforas, perkeltines
reikšmes ir prasmes.

J. Vaičiūnaitės „Sviedinys“

Eilėraščio aprašymas

Judita Vaičiūnaitė (1937–2001), žymi lietuvių poetė, daugiausia kūrusi suaugusiems, bet išleidusi ke-
letą poezijos rinkinių ir vaikams. Kaip teigia literatūros tyrinėtojai, jos kūryboje vyrauja jaukus ir poetiškas
miesto pasaulis. Tai pasakytina ir apie jos eilėraščius vaikams. Eilėraštis „Sviedinys“ į rinkinį „Aitvaras“
paimtas iš J. Vaičiūnaitės poezijos knygos vaikams „Balkonas penktame aukšte“, išleistos 1976 metais.
Rinkinio pavadinimas „Balkonas penktame aukšte“ kalba apie eilėraščio kontekstą, o kūrinio pasirodymo
laikas (pavasaris) – leidžia įsivaizduoti jo sukūrimo aplinkybes.

„Sviedinys“ – lyrinis eilėraštis, kuriame galima įžvelgti labai trumpą pasakojimo fragmentą: visą žie-
mą liūdėjęs spintoje sviedinys kartu su mergaite skuba į saulėtą kiemą. Poetė eilėraštyje kalba vaikiško
žaislo – sviedinio vardu.

Sviedinys

*Aš toks apvalus, aš geltonai auksinis.
Aš riedu per kambarį kaip apelsinas...
Suduok į grindis – aš skambu ir skambu.
Linksmiausi pasaulyje – mudu abu.*

*Aš spintos tamsoj praliūdėjau per žiemą,
užtat šitaip skubame laiptais į kiemą, –
ir plaukstosi tavo kasytė šviesi,
ir vaikišką juoką išgirsta visi.*

*Atšoku nuo sienos ir šaunu į viršų.
Kad niekur manęs kur kampe neužmirštum,
kaip saulė į tavo rankas aš krentu,
kaip mažas šuniukas rituosi kartu.*

Skaitymo strategijos pasirinkimas (aprašymas)

J. Vaičiūnaitės eilėraščio „Sviedinys“ analizei buvo pasirinkta **eilėraščio skaitymo plano strategija**. Taikant šią strategiją kūrinys analizuojamas žingsneliais, aptariant visas svarbiausias detales.

Patarimai mokytojui

Kiekvienas mokytojas turi savitų klasės nuteikimo būdų **skaityti** lyrinį eilėrašį. Vienas sudaro ypatingą atmosferą: siūlo pasiklausyti šiam momentui tinkamos muzikos, kitas rodo gražius vaizdus (filmą, skaidres) ir kita. Galima pasiūlyti mokiniams ir labai paprastą dalyką: **užsimerkti ir prisiminti**, kaip šokinėja sviedinukas, daugomas į grindinį. Svarbu nepadaryti metodinės klaidos – nepradėti dalykinio pokalbio apie eilėraščio objektą ar vaizduojamą laiką.

Skaitymo žingsniai

1. Mokinių nuteikimas klausytis skaitomo eilėraščio arba jį skaityti.

Ugdomi gebėjimai

Susikaupti, nusiteikti klausytis ar skaityti poezijos kūrinį.

Konkretieji eilėraščio skaitymo gebėjimai

Susikurti tinkamą nuotaiką eilėraščiui suvokti.

Patarimai mokytojui

Jeigu mokytojas neturi aktoriaus meniškai skaitomo šio eilėraščio įrašo, gali pasirengti ir jį pirmą kartą **perskaityti klasėje** pats arba parengti klasės mokinį. Svarbu, kad eilėraštinis būtų perskaitytas kuo autentiškiau perteikiant autorės sukurtą nuotaiką, vaizdus. Jeigu mokiniai eilėrašį klasėje skaito individualiai tyliai, reikia patarti jiems neskubėti, visi, ypač silpniau skaitantieji, gali jį perskaityti dar kartą.

Skaitymo žingsniai

2. Eilėraščio klausymas arba skaitymas.

Ugdomi gebėjimai

Klausytis skaitomo kūrinio. Gebėti tyliai, susikaupus skaityti eilėrašį.

Konkretieji eilėraščio skaitymo gebėjimai

Įsiklausyti į eilėraščio garsyną, jo kalbos skambėjimą.

Patarimai mokytojui

Kaip teigia literatūros tyrinėtojai, klausantis kūrinio pirmasis įspūdis būna stipriausias, todėl siūloma prieš eilėraščio skaitymą atsisakyti dalykinių pokalbių, kad skaitydamas eilėrašį kiekvienas vaikas galėtų **patirti** eilėraščio perteikiamus **vaizdus ir jausmus**. Po pirmojo eilėraščio skaitymo skatinkime mokinius **išsakyti** savo **įspūdžius**. Mokytojas taip pat turėtų pasakyti, ką jautė.

Skaitymo žingsniai**3. Pirmųjų įspūdžių aptarimas**

- Ką jautei klausydamasis šio eilėraščio (arba jį skaitydamas)?
- Ką įsivaizdavai?
- Pasakyk, jeigu ir labai keistai jautėsi arba nieko nejautėi.

Ugdomi gebėjimai

Gebėti išsakyti, ką jautė klausydamasis eilėraščio arba jį skaitydamas.

Konkretieji eilėraščio skaitymo gebėjimai

Klausantis eilėraščio, leisti sau išgyventi atitinkamas emocijas.

Patarimai mokytojui

Svarbu turėti savo nuomonę apie eilėrašį, tačiau nenutolti nuo teksto, todėl vien persiskaityti eilėraščio nepakanka, o reikia **prisiminti** ir **rašytojo biografiją**, ir **kūrybą**. Analizuojant eilėrašį reikia prisiminti tai, kad eilėraštinis išsako ne vieną mintį, turi ne vieną prasmę ir yra susijęs su poetės gyvenimu.

Skaitymo žingsniai**4. Eilėraščio konteksto aptarimas.**

- Gal žinai daugiau eilėraščių panašia tema?
- Kaip tau atrodo, kada poetė galėjo parašyti šį eilėrašį?
- Kaip manai, kodėl poetė sukūrė šį eilėrašį?

Ugdomi gebėjimai

Suprasti eilėraščio kontekstą. Susieti eilėraščio vaizdą su savo gyvenimiška patirtimi.

Konkretieji eilėraščio skaitymo gebėjimai

Įsivaizduoti, ir pasakyti, kokiomis aplinkybėmis, dėl kokių priežasčių galėjo gimti šis eilėraštinis.

Patarimai mokytojui

Lyrinis eilėraštinis ne tas kūrinys, kuriame reikėtų ieškoti informacijos. Jo analizė – tai **interpretacija**: kaip mokinys suvokia poetės sukurtus vaizdus ir pajaučia perteiktus jausmus. Mokiniam savarankiškai interpretuoti sunku, todėl pirmiausia pats mokytojas turėtų gerai apmąstyti eilėrašį: kokie įspūdžiai (regimieji, girdimieji, lytos, skonio, kvapo), kokie jausmai, emocijos perteikiamos kūrinyje ir tik tada atitinkamais klausimais ir užduotimis padėti mokiniams suprasti eilėrašį.

Skaitymo žingsniai

5. Gilesnis eilėraščio supratimas, pajautimas (eilėraščio analizės gairės):

- **Kas eilėraštyje kalba?**

Perskaitykite du pirmuosius eilėraščio posmus ir pasakykite, kas jame kalba, kam kalba. Kurie eilėraščio žodžiai tai pasako?

Kalba sviedinys (kalba mergaitės sviedinys), nes jis sako „aš toks apvalus“, „aš riedu per kambarį“.

Sviedinys kalbasi su mergaite, nes eilėraštyje yra žodžiai „ir plaikstosi tavo kasytė šviesi“

Ugdomi gebėjimai

Ugdytis norą skaityti poeziją (gal net kurti). Interpretuoti eilėraštyje. Suprasti, kas eilėraštyje kalba (kieno vardu kalba poetė).

Konkretieji eilėraščio skaitymo gebėjimai

Įsitraukti į „dialogą“ su autoriumi ar personažu.

Patarimai mokytojui

Eilėraštyje „Sviedinys“ vyrauja **regimieji** ir **girdimieji įspūdžiai** bei **vaikiškas džiaugsmas**, todėl ir keliami trys pagrindiniai klausimai: *ką matai?, ką girdi?, ką jauti?*

Regimieji įspūdžiai yra tai, ką skaitydami kūrinį regime (įsivaizduojame): galime matyti aplinkos vaizdus, žmones, gyvūnus, augalus, daiktus, reiškinius, spalvas, formas ir kita. Eilėraštyje galima išskirti du ryškiausius vaizdus: *riedantį, šokinėjantį, geltoną, apvalų sviedinį ir skubančią laiptais mergaitę šviesia kasyte.*

Skaitymo žingsniai

6. Gilesnis eilėraščio supratimas, pajautimas (eilėraščio analizės gairės):

- **Ką matai skaitydamas eilėraštyje? (regimieji įspūdžiai)**

Dar kartą neskubėdamas skaityk eilėraštyje ir regėk: kokius vaizdus matai? Arba paprasčiau – ką matai? Pasižymėk arba užsirašyk.

Matau (įsivaizduoju) sviedinį. Jis geltonai auksinis, panašus į apelsiną.

Kurie eilėraščio žodžiai tai pasako?

Aš toks apvalus, aš geltonai auksinis.

Aš riedu per kambarį kaip apelsinas...

Ką dar matai? Peržvelk antrą posmą.

Mergaitę ir sviedinį, kurie skuba (bėga, šokuoja) laiptais, nes poetė sako: „užtat šitaip skubame laiptais į kiemą“, ir „plaikstosi tavo kasytė šviesi“.

Perskaityk dvi paskutines eilėraščio eilutes. Su kuo pasilygina sviedinys?

Sviedinys tarsi saulė, tarsi mažas šuniukas.

Man labai gražu. O jums? Užsimerkite, klausykitės ir įsivaizduokite: *kaip saulė į tavo rankas aš krentu, kaip mažas šuniukas rituosi kartu.*

Ugdomi gebėjimai

Suprasti regimuosius įspūdžius.

Konkretieji eilėraščio skaitymo gebėjimai

Gebėti mintyse kurti vaizdus, įsivaizduoti ir tai pagrįsti eilėraščio žodžiais.

Patarimai mokytojui

Girdimieji įspūdžiai eilėraštyje gali būti perteikiami įvardijant garsus arba išreiškiami atitinkamais žodžiais, pamėgdžiojančiais tuos garsus, pavyzdžiui, **ištiktukais, garsažodžiais. Be to, labai dažnai poetai parenka žodžių, kuriuose kartojasi vienodi ar panašūs priebalsiai (aliteracija) arba vienodi ar panašūs balsiai (asonansas). Toks kartojimas sustiprina perteikiamo garso įspūdį. Eilėraštyje „Sviedinys“** perteikiamas atsimušančio į grindis sviedinio garsas: *sudoak į grindis – aš skambu ir skambu*, kurį sustiprina skardžiojo priebalsio *b* kartojimas (*skambu, skambu, abu*).

Skaitymo žingsniai

7. Ką girdi skaitydamas eilėrašį? (girdimieji įspūdžiai)

- **Rask eilėraščio eilutes, kuriose perteikiami garsai. Kieno jie, kokie?**

Sudoak į grindis – aš skambu ir skambu. / Atšoku nuo sienos ir šaunu į viršų. – sviedinio skambėjimas (galima paaiškinti mokiniams, kad labiausiai skamba guminiai sviedinukai).

Ugdomi gebėjimai

Suprasti girdimuosius įspūdžius.

Konkretieji eilėraščio skaitymo gebėjimai

Išgirsti (ar įsivaizduoti) eilėraštyje aprašomus ar jo sukeltus garsus ir tai pagrįsti eilėraščio žodžiais.

Patarimai mokytojui

Emocijos, jausmai eilėraštyje gali būti įvardijami tiesiogiai arba perteikiami poeto kuriamais vaizdais, garsiniais ir kitais įspūdžiais. Visi eilėraščio vaizdai, garsai perteikia **džiaugsmingą, šviesią, pavaršaišką nuotaiką**. Sviedinys sugyvinamas: *jis linksmas kaip ir mergaitė, jis skuba į kiemą, jis visą laiką yra su ja kaip saulė, kaip šuniukas*. Tai galima įvardyti prieraišumu, meile vaikui. Įdomus, originalus poetės požiūris: jos **eilėraštyje ne vaikas džiaugiasi žaislu, o žaislas vaiku**.

Skaitymo žingsniai

8. Gilesnis eilėraščio supratimas, pajautimas (eilėraščio analizės gairės):

- **Ką jauti skaitydamas eilėraštį? (perteikiami jausmai, emocijos)**

Kurios kūrinio eilutės perteikia jausmus? Kokius? Kieno?

Kaip saulė į tavo rankas aš krentu, / kaip mažas šuniukas rituosi kartu.

Sviedinukas džiaugiasi draugyste su mergaite, prie jos prisirišęs, yra ištikimas jos draugas. Mokiniai gali pateikti ir daugiau kūrinio eilučių, nes iš tiesų beveik visos jos perteikia džiaugsmą.

Iš tiesų eilėraštis labai šviesus, džiaugsmingas, tik dviejose eilutėse neradau to džiaugsmo. Dar kartą peržvelkite tekstą ir raskite, kuriose eilutėse pritrūko džiaugsmo.

*Aš spintos tamsoj praliūdėjau per žiemą,
Kad niekur manęs kur kampe neužmirštum,*

Ką jaučiate skaitydami šias eilutes?

Liūdesį (sviedinys liūdi).

Ugdomi gebėjimai

Suprasti, įvardyti eilėraštyje perteikiamus jausmus, emocijas.

Konkretieji eilėraščio skaitymo gebėjimai

Išgyventi eilėraščio sukeltas emocijas: džiaugsmą, liūdesį, meilę, prierašumą ir kita.

Patarimai mokytojui

Su *kompozicijos* terminu pradinukai dar nesupažindinami. Jie pratinasi suprasti paprasčiausią eilėraščio sandarą: kokiu **vaizdu** prasideda ir baigiasi eilėraštis, kaip pateikiami tie vaizdai (eina vienas po kito, pasikartoja). Galima aptarti ir posmų, eilučių skaičių, išdėstymą. Šiame eilėraštyje nėra rėmų (pabaigoje nesikartoja pradžios vaizdas), o vaizdai plėtojami vienas po kito: *geltonai auksinis sviedinys per kambarį rieda kaip apelsinas* → *prisimintas spintos tamsos vaizdas* → *sviedinys kartu su mergaite skuba laiptais* → *sviedinys ir mergaitė kieme*.

Skaitymo žingsniai

9. Gilesnis eilėraščio supratimas, pajautimas (eilėraščio analizės gairės):

- **Kaip sudėlioti eilėraščio vaizdai (eilėraščio sandara arba kompozicija)**

Jeigu šį eilėraštį reikėtų iliustruoti (arba pagal jį sukurti filmą), ką pieštumėte pirmiausia? Neskubėkite atsakyti, gerai apmąstykite pirmą posmą.

Per kambarį rieda kaip apelsinas sviedinys.

Koks būtų kitas piešinys?

Mergaitė ir sviedinys skuba laiptais.

Mergaitė su sviediniu žaidžia kieme.

Mokiniai tikriausiai praleis vaizdą, kuriame grįžtama į praėjusią žiemą. Galima jį priminti.

Ugdomi gebėjimai

Ugdosi gebėjimą suprasti eilėraščio sandarą.

Konkretieji eilėraščio skaitymo gebėjimai

Suvokti bendrą eilėraščio kompoziciją, vaizdų skleidimosi nuoseklumą.

Patarimai mokytojui

Su pradinukais eilėraščio kalba aptariama dviem aspektais: **elivimo ir kalbos vaizdingumo**.

Kad mokiniai labiau suvoktų poezijos ir prozos skirtumus, poezijos išskirtinumą, įsiklausoma ir įsiskaitoma į **eilėraščio rimą**, t.y. eilučių galūnių sąskambius. Galima skaityti ypatingu ritmu išsiskiriančius eilėraščius, taip pat pasiūlyti mokiniams įsiklausyti į ritmą, primenantį, pavyzdžiui, jūros bangavimą, raitelio jojimą ir kita.

Eilėraščio kalba išsiskiria vaizdingais ir netikėtais palyginimais: sviedinys lyginamas su *apelsinu*, *saule*, *šuniuku*. Be to, poetė parinko labai taiklius veiksmažodžius, nusakančius sviedinio veiksmus: *riedu*, *skambu*, *atšoku*, *šaunu*, *krentu*, *rituosi*. Verta stabtelėti ir ties šiais apibūdinimais: *geltonai auksinis*, *kasytė šviesi*, *vaikišką juoką*.

Skaitymo žingsniai**10. Gilesnis eilėraščio supratimas, pajautimas (eilėraščio analizės gairės):**

- **Eilėraščio kalbos aptarimas**

Jūs jau žinote, kad *daugelį eilėraščių lengva skaityti, nes ...* Baikite sakinį:
jie rimuoti, jų eilučių pabaigos panašiai skamba.

Raskite (arba įsiklausykite ir išgirskite) šio eilėraščio panašiai skambančias eilučių pabaigas.

auksinis - apelsinas,

skubu - abu,

per žiemą - į kiemą,

šviesi - visi,

į viršų - neužmirštum,

krentu - kartu.

Jau anksčiau aptarėme, kad *eilėraštyje sviedinys lyginamas su...* . Baikite sakinį ir prisiminkite gražius palyginimus.

Sviedinys lyginamas su apelsinu.

Kaip saulė; kaip mažas šuniukas.

Eilėraštyje yra ir labai gyvų veiksmažodžių, padedančių mums įsivaizduoti, ką veikia sviedinys.

Raskite ir perskaitykite juos.

Riedu, skambu, atšoku, šaunu, krentu, rituosi.

Kurie iš šių veiksmažodžių yra sinonimai?

Riedu, rituosi.

Kurie dar eilėraščio žodžiai jums gražūs? Leiskime mokiniams pasakyti savo nuomonę.

Ugdomi gebėjimai

Išgirsti eilėraščio ritmą, sąskambius (rimą).

Konkretieji eilėraščio skaitymo gebėjimai

Pajausti eilėraščio kalbos „tekėjimą“, slinkti, atpažinti vartojamas garsines kalbos priemones.

Patarimai mokytojui

Eilėraščio apibendrinimas neturėtų būti ilgas, jeigu mokiniai jį jau aptarė daugeliu aspektų, t.y. apie jį daug ir išsamiai kalbėjo. Kreipkime mokinius į eilėraščio vertinimą (*Kodėl, tavo manymu, buvo verta šį eilėrašį skaityti?*) ir siūlykime išsakyti savo nuomonę apie skaitytą ir aptartą eilėrašį bei įvardyti regėtus vaizdus, patirtus išgyvenimus ir jausmus, kilusias mintis. Tegul kiekvienas pasistengia išsakyti savo vertinimą. Jei mokiniui dar sunkoka tai padaryti, vadinasi, mokytojo pareiga padėti jam kryptingai to mokytis ir įgyti reikalingus gebėjimus, išmokti skaityti poeziją.

Skaitymo žingsniai

11. Eilėraščio apibendrinimas ir įvertinimas.

- **Ilgai bendravome su J. Vaičiūnaitės eilėraščiu „Sviedinys“. Pamąstykite ir pasirinkite, kiekvieno manymu, tinkamus žodžius eilėraščiui apibūdinti:**

Eilėraštyje:

- daug džiaugsmo;
 - daug pykčio;
 - truputis liūdesio;
 - daug šviesos ir saulės;
 - yra nerimo;
 - eilėraštis žaismingas;
 - nuobodus;
 - linksmas;
 - liūdnas;
 - šiltas.
- Kodėl, jūsų manymu, buvo verta šį eilėrašį skaityti? Kodėl norėtum šį eilėrašį išmokti deklamuoti? Mokinių atsakymai gali būti labai įvairūs.

Ugdomi gebėjimai

Išsakyti savo nuomonę apie skaitytą ir aptartą eilėrašį.

Konkretieji eilėraščio skaitymo gebėjimai

Gebėti įvardyti regėtus vaizdus, patirtus išgyvenimus ir jausmus, kilusias mintis. Gebėti suformuluoti apibendrintą išvadą.

III PAVYZDYS. GROŽINIS TEKSTAS

Lietuvių pasaka „Lekiantis laivas“

Teksto aprašymas:

Pasaka „Lekiantis laivas“ – tai maža stebuklų šalis, kurios pagrindinis veikėjas – trečiasis brolis. Jis iš pradžių pristatomas kaip paikas ir nieko neišmanantis jaunuolis. Vėliau nuomonė apie veikėją keičiasi, nes po kvailumo kauke slypi protas. Jo nesavanaudiški poelgiai rodo jo moralumą ir kilnumą.

Pasakoje nėra išsamių aplinkos ar veikėjų išgyvenimų aprašymų, tačiau siužetas kintantis, intensyvus ir keliantis įtampą. Pagrindinis veikėjas atlaiko išbandymą ir apdovanojamas, gauna lekiantį laivą. Vėliau jis susiduria su sunkiomis užduotimis. Jas įveikti jam padeda nepaprasti pagalbininkai, kurie turi ypatingų galių.

Pasakoje nugalė herojai, įkūnijantys gėrį, ir viskas baigiasi laimingai.

Lietuvių pasaka

Lekiantis laivas

Augino tėvas tris sūnus. Du vyresnieji dėjosi didžiais gudruoliais, o jaunėlių visi niekino ir paiku laikė.

Vieną dieną vyriausias sūnus pasisakė savo tėvams, kad eisias į girią lekiančio laivo statyti. Motina jam prikimšo pilną pintinėle gardžiausių valgių, tėvas pridėjo visokių įrankių, ir tas išėjo.

Nuėjęs į girią, atsisėdo ant kelmo, išsitraukė iš pintinės, pyragus ir ėmė valgyti. Tik atkūprina senas senutėlis ir prašo nors duonos kąsnelio.

– Kad aš kiekvienam perėjūniui duoną dalinčiau, tai pats alkanas būčiau! – piktai atkirto vyriausias sūnus ir nuvarė senuką šalin.

Tas nueidamas pasakė:

– Tavo darbas nepasiseks.

Kelias dienas vyriausias sūnus medžius kirto, rąstus tašė, visai bandė lekiantį laivą statyti, bet nieko jam neišėjo. Galop nusiminęs viską metė ir tuščiomis grįžo namo.

Antrasis brolis jį išjuokė:

– Ką tas neišmanėlis padirbs? Rytoj aš eisiu laivo statyti.

Bet ir jam taip nutiko, kaip pirmajam.

Dabar jaunėlis sakosi eisias, o visi iš jo tik šaiposi:

– Ne tavo kvailai galvai tas darbas! Jei aniems nepasisekė, tau nėra ko nė pradėti.

Nei jam motina pyragų prikrovė, nei jam tėvas įrankių davė – išėjo jaunėlis be nieko, tik duonos žiauberę pasiėmęs.

Į girią nuėjęs, atsisėdo ant kelmo ir galvoja, kaip čia reikėtų darbą pradėti. Vėl atkūprina senas senutėlis, sakosi labai išalkęs ir prašo valgyti. Jaunikaitis jam atidavė duonos žiauberę ir išsipasakojo, kad noris lekiantį laivą pastatyti, tik nežinąs kaip.

Senukas jam sako:

– Už gerą širdį, kad manęs seno pagailėjai, aš tau padėsiu. Dabar tu gulk ir gerai išsimiegok, o rytoj darbas bus padarytas.

Jaunikaitis atsigulė ir užmigo. Rytą pabudęs, žiūri – ogi stovi puikiausias laivas. Kai tik jis ilipo, viskas tikosi taip, kaip jis norėjo. Jaunikaitis pagalvojo: kilsiu į orą – ir kilo, leisiuos žemyn – ir leidos, keliausiu ten – ir keliavo.

Dabar jis sumanė po pasaulį paleikti ir visą žemę apžiūrėti.

Daug dienų keliauęs, pamatė neregėtą vyrą. Jis buvo prisirišęs prie abiejų kojų po medį ir lėkė kaip vėjas.

Jaunikaitis klausia:

– Kodėl taip bėgi?

Tas atsakė:

– Patinka, tai ir bėgu, o kad ne per toli ir ne per greitai nubėgčiau, prie kojų po medį prisirišau.

– Eikš pas mane! Keliausim po pasaulį drauge.

Bėgikas paklausė ir ilipo į laivą.

Netrukus pamatė jie vyrą ant beržo sėdint ir jį graužiant.

– Ką tu čia veiki? – klausia abudu.

– Mažumą išalkau, tai ir užkandžiauju. Kelis beržus priešpiečiams sukramčiau.

Jaunikaitis sako:

– Eikš su manim, geresnį valgi duosiu.

Beržų graužėjas irgi paklausė.

Dar toliau palėkė, žiūri – prie ežero prigulęs vyras, o ežero vanduo bematant senka.

– Ką tu Čia veiki? – klausia visi trys.

– Mažumą ištroškau, tai ir gurkšnoju. Šito ežero man nelabai užteks, reikės dar kito ieškotis.

– Keliaukim drauge, geriau girdysiu, – pasiūlė jaunikaitis.

Ir tas sutiko. Keliauja jau keturiese.

Toliau jis priėmė į savo laivą dar vieną vyrą, kuris per šimtą mylių į uodą taikėsi šauti; antrą, kuris, prie žemės ausį pridėjęs, klausėsi augančios žolės treškėjimo; trečią, kuris nykštį į burną įsikišęs laikė, – mat jam nykštį ištraukus, užeidavo baisus šaltis.

Taip jie ilgai skraidė po pasaulį, kol pagaliau sustojo dideliame mieste, kur gyveno rūstus karalius. Tas karalius buvo paskelbęs, jog išleisias savo dukterį už to, kas tris sunkius darbus atliksias.

Išgirdęs tą žinią, jaunikaitis susigalvojo karalaitę laimėti ir klausė savo draugus, ar jie apsiimsią jam pagelbėti.

– Mielai, – visi atsiliepė.

Tada jis su draugais tuojau nuėjo pas karalių ir pasižadėjo visus darbus atlikti.

Pirmiausia karalius liepė su jo bėgikais eiti lenktynių: kas pirmas atbėgsias, tas laimėsias. Kai karaliaus bėgikai pasiruošė bėgti, ateina ir tas greituolis, sunkius medžius prie kojų prisirišęs. Žmonės stebėdamiesi klausia, kam tie medžiai.

– Man taip patinka, – atsakė šis ir, kai pasileido bėgti, bematant visus pralenkė ir greit visai dingo iš akių.

Po ilgos valandos žmonės pamatė karaliaus bėgikus grįžtant, o ano su medžiais prie kojų nei girdėt, nei regėt. Mat už akių visiems užbėgęs, jis pagalvojo: „Kam skubėti, geriau mažumėlių nusnūsiu“. O kaip atsigulė, kelmą po galva pasidėjęs, taip ir įmigo.

Anas stebuklingasis šaulys tuoj stvėrė šautuvą, nusitaikęs pokšt ir išmušė jam iš po galvos

kelmą. Greituolis, iš miegų pašokęs, pasivijo karaliaus bėgikus, juos pralenkė ir pirmas atbėgo.

Karalius davė antrą darbą – pasakyti, kelintą valandą rodo ir kiek muša laikrodis už dviejų šimtų mylių.

Jaunikaitis pasišaukė du savo draugus ir gerai įmokė, ką reikia daryti. Akylas matė, ausylas girdejo, ir abu jam tylom pašnibždėjo. O tada jis drąsiai pasakė:

– Tai man keista: laikrodis rodo dešimt, o muša dvylika!

Ir jis atspėjo – karaliaus tyčia buvo taip sukalbėta.

Dabar karalius davė trečią darbą: per vieną naktį suvalgyti visą pilyje esantį maistą.

– Lengvas darbelis – daugiau nieko, tik valgyti, – sako jaunikaitis. – Bet aš norėčiau kartu ir savo draugus pasiimti.

Karalius sutiko.

Pasivadinęs beržų graužėją ir kitus draugus, jaunikaitis įėjo į kambarį, kur buvo sukrauti valgiai, o karalius pats užrakino duris ir pastatė sargą, kad jokios klastos nebūtų.

– Dabar skubėkite visi prisivalgyti, – sako beržų graužėjas, – o kai aš pradėsiu, tai nė kaulelio neliks.

Taip tas besotis ir padarė: viską grynai sušveitė, net indus prarijo, o paskui dar stalus ir suolus sugraužė.

Rytą atrakinęs duris, karalius žiūri – kambarys tuštutėlis, nė šapo nelikę.

Trys darbai jau buvo atlikti, bet karalius nenorėjo savo dukters už nežinomo jaunikaičio išleisti. Paskyrė dar vieną darbą – visą rūšį vyno per naktį išgerti.

– Tai juk dar lengviau, nekaip valgyti, – sako jaunikaitis.

Nuėjo visi į rūšį, o tas ežerų gėrėjas ragina savo draugus:

– Skubėkite atsigerti, o kai aš pradėsiu, tai nė lašelio neliks.

Taip ir atsitiko: kai pradėjo tas besotis gerti, bematant visą vyną išmaukė, paskutinę rasele išlaižė, o beržų graužėjas dar ir tuščius bosus su visais pakoiais sukrimto.

Karalius rytą rado rūšį kaip iššluotą, bet dukters vis tiek nenorėjo duoti. Daugiau darbų sugalvoti negalėdamas, sumanė jaunikaitį su visais jo draugais nužudyti. Vakare juos klastingai įviliojo į tokią svetainę ir užrakino. Ten jiems bebūnant, pradėjo smarkiai kaisti grindys, net padai jau svilo. Mat karalius buvo liepęs po geležinėmis grindimis ugnį sukurti, kad jie gyvi iškeptų. Kai tik jaunikaitis su savo draugais tai suprato, tuoj vienas jų nykštį sau iš burnos ištraukė, ir užėjo toks šaltis, jog bematant grindys atvėso. Taip nė vienas ir nesudegė.

Kitą rytą karalius, atėjęs pažiūrėti, ar visi iškepė, tik pravėrė duris ir nušalo nosį.

Dabar pabūgęs jis atidavė jaunikaičiui savo dukterį. O po senojo karaliaus mirties jam atiteko ir visa karalystė. Toliau jaunikaitis gyveno linksmai ir laimingai. Rasi, dar ir šiandien tebėra gyvas.

Skaitymo strategijos pasirinkimas (aprašymas)

Pasakos „Lekiantis laivas“ turinio aptarimui buvo pasirinkta **veikėjų stebėjimo strategija**. Ši strategija padeda suprasti kūrinį analizuojant pasakos veikėjus.

Mokiniam siūloma tapti sekliais ir surasti kuo daugiau informacijos apie pagrindinį pasakos veikėją – jaunėlį brolių. Užuominų mokiniai turėtų ieškoti stebėdami veikėją, įsijausdami į tai, ką jis veikia ar kalba ir ką veikia ar kalba kiti. Ypatingą dėmesį mokiniai turėtų atkreipti į jaunėlio brolio pristatymą pasakos pradžioje ir kaip apie jį nuomonė pasikeičia pasakos pabaigoje.

Taikydami šią skaitymo strategiją mokiniai mokysis svarbią informaciją apie veikėją susisteminti veikėjo analizės lentelėje (4 pav.). Susisteminta medžiaga padės mokiniams geriau suprasti veikėjo keitimąsi, nuspręsti, kokia kūrinio tema, pagrindinė mintis. Mokiniai prašomi kalbėtis, diskutuoti, dalintis mintimis, kas jiems pasirodė svarbu tekste, kas patiko, nepatiko, paaiškinti kodėl. Svarbu, kad mokiniai mokytųsi įžvelgti reikšmes, dalintųsi savo įžvalgomis, nebijotų reikšti savo nuomonės.

4 pav. Veikėjo analizės lentelė

1. Ką veikėjas veikia?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Ką veikėjas kalba ir mąsto?

.....

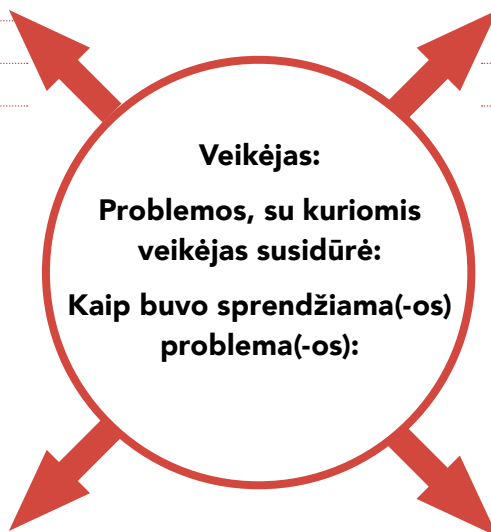
.....

.....

.....

.....

.....

3. Ką apie veikėją mano kiti?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Kaip veikėjas keičiasi?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Patarimai mokytojui

Perskaičius pasaką pirmiausia siūloma **aptarti** pagrindinius **pasakos elementus**. Ši veikla orientuota į pradinės nuovokos apie tekstą susidarymą. Taip pat mokiniams pristatoma veikėjo analizės lentelė (4 pav.) ir paaiškinama, kad atliekant teksto suvokimo užduotis mokiniai pildys lentelę ir susidarys bendrą įspūdį apie veikėjus.

Užduotis

- Apie ką ši pasaka?
- Kur ir kada vyko veiksmas?
- Kas joje atsitiko?
- Kaip viskas baigėsi?

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti tekstą ir suprasti jo turinį.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Igyja pirminį, bendriausią supratimą apie kūrinio turinį: apie ką jis, t.y. kokie veikėjai, įvykiai.

Patarimai mokytojui

Pasakoje aprašyti įvykiai yra viena kitą sukeliančios **probleminės situacijos**. Vos radęs išeitį iš vienos situacijos veikėjas susiduria su kita problema. Pildydami lentelę mokiniai turi apmąstyti tekste keliamas **problemas** ir atpažinti, kaip jos buvo **išspręstos**. Mokiniai, analizuodami teksto turinį gali suvokti, kokios veikėjo savybės padėjo išspręsti problemas. Reikėtų su mokiniais išskirti ir aptarti tas teksto dalis, kuriose tai aprašyta.

Užduotis

Užpildykite lentelę.

Veikėjas: *Jaunėlis brolis.*

Problemos su kuriomis veikėjas susidūrė:

Jaunėlis nori pastatyti lekiantį laivą.

Jaunėlis nori laimėti karaliaus dukrą.

Kaip buvo sprendžiama (-os) problema (-os):

Senelis padovanojo lekiantį laivą.

Padeda jaunėlio draugai, kurie turi ypatingų galių.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Ivardija kūrinyje keliamą problemą, jeigu ji nėra labai užslėpta. Pasako savo nuomonę (kelia hipotezę), kaip galima kitaip išspręsti aptartą problemą.

Patarimai mokytojui

Toliau su mokiniais pildomos kitos lentelės dalys:

- *Ką veikėjas veikia?* – užrašomi veikėjo poelgiai.
- *Ką veikėjas kalba ir mąsto?* – užrašomos mintys ir žodžiai, kuriuos sako veikėjas.
- *Ką apie veikėją mano kiti* (pasakotojas ir kiti pasakos veikėjai)? – pažymimas ir užrašomas kitų pasakos veikėjų ir/ar pasakotojo požiūris į nagrinėjamą veikėją.

Pirmiausia šias tris lentelės dalis siūloma pildyti individualiai arba poromis, o vėliau aptarti visiems kartu. Atsakydami į šiuos klausimus mokiniai **apibendrina kelis teksto fragmentus** ir **išskiria** jaunėlio poelgius, veiksmus, kalbas, mintis, jausmus (pvz., **Veikėjas: Jaunikaitis: *Jaunikaitis jam atidavė duonos žiauberę; Eikš pas mane! Keliausim po pasaulį drauge; Išgirdęs tą žinią, jaunikaitis susigalvojo karalaitę laimėti ir kt.***). Kad mokiniams būtų lengviau apibendrinti keliose teksto dalyse esančius fragmentus, patartina skirtingomis spalvomis pasibraukti tiesiogiai surastą informaciją ir tik po to ją apibendrinti.

Užduotis

1. Ką veikėjas veikia?

Eina statyti laivo.

Atiduoda seneliui savo duonos žiauberę.

Lekioja su lekiančiu laivu po pasaulį.

Susitinka keistus žmones.

Sugalvojo laimėti karalaitę.

Ateina su draugais pas karalių.

Su draugais atlieka visas karaliaus skirtas užduotis.

Laimi karaliaus dukterį.

2. Ką veikėjas kalba, ką mąsto?

Dabar jaunėlis sakosi eisiąs laivo statyti.

Išsipasakojo, kad norįs lekiantį laivą pastatyti, tik nežinąs, kaip.

Pasikviečia keliauti kartu bėgiką, graužėją, gėriką, šaulį, ausylą ir šaltį.

Klausia savo draugų, ar jie apsiimsią jam padėti.

Suprato, kad karalius nori juos pražudyti.

3. Ką apie veikėją mano kiti?

Visi iš jo šaiposi.

Broliai ir tėvai jį niekina ir paiku laiko.

Senelis suprato, kad jis geraširdis.

Sutikti draugai pasitiki jaunėliu.

Karaliui jis nežinomas jaunikaitis, todėl nenori jam atiduoti savo dukters.

Karalius suprato, kad jaunikaitis ir jo draugai labai ištvėringi ir galingi.

Jaunikaitis gyveno linksmai ir laimingai.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Gilinas į rašytojo sukurtus veikėjų paveikslus: a) remdamasis veikėjo aprašymu ar tik atskiromis aprašymo detalėmis, veikėjo elgesiu, kalba, mintimis, jausmais, daro išvadas apie veikėjo ypatybes (išorines, vidines), susidaro savo nuomonę apie jį ir moka ją išreikšti (pasakoja, aprašo, gali suvaidinti, nupiešti); b) skiria pagrindinį veikėją (pagrindinius veikėjus) nuo antraeilio (antraeilų), paaiškina ryšius tarp šių veikėjų, savo išvadas pagrindžia teksto medžiaga.

Patarimai mokytojui

Lentelės dalį *Kaip veikėjai keičiasi?* siūloma pildyti grupelėse po keturis. Mokiniai turi remtis informacija, kuri jau surašyta lentelėje. Jie turi suformuluoti veikėjo pokyčius, surašant juos kaip **palyginimus pasakos pradžioje – pasakos pabaigoje**.

Užduotis

4. Kaip veikėjas keičiasi?

Kvailėlis – niekas juo nepasitikėjo.

Geraširdis – atidavė paskutinę duonos žiauberę.

Draugiškas – kviečia keliauti kartu.

Gudruolis – pasinaudoja draugų galiomis.

Pasitikintis, laimingas – laimėjo karaliaus dukrą.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Geba įsivaizduoti kūrinio veikėjus naujomis aplinkybėmis, suteikti jiems kitokių ypatybių, keisti jų elgesį ir likimus.

Patarimai mokytojui

Su mokiniais išanalizavus veikėjų veiksmus, jausmus, mintis (*pildant veikėjo analizės lentelę*), toliau galima aptarti jų išskirtines savybes ir reikšmingumą, dėl to reikės **apibendrinti tekstą arba jo fragmentus**. Pirmiausia reikėtų rasti tekste dalis, kuriose buvo aprašyti veikėjai (pvz., *Daug dienų keliau, pamatė neregėtą vyrą. Jis buvo prisirišęs prie abiejų kojų po medį ir lėkė kaip vėjas... – Patinka, tai ir bėgu, o kad ne per toli ir ne per greitai nubėgčiau, prie kojų po medį prisirišau.*). Radę reikiamą teksto pastraipą (dalį), mokiniai joje išskiria (pvz., pasibraukia spalvotu ar paprastu pieštuku), kas yra svarbiausia, t.y., kuo buvo ypatingas veikėjas, pvz., *Greituolis: lėkė kaip vėjas, kad ne per toli ir ne per greitai nubėgčiau*. Apibendrinę šią informaciją mokiniai suformuluoja savo atsakymą (*Greituolis galėjo greitai ir toli bėgti*). Mokiniai galėtų nusakyti visų veikėjų ypatybes dirbdami poromis arba grupėmis.

Užduotis

- Parašyk, kuo buvo ypatingi šie pasakos veikėjai?

Greituolis – galėjo greitai ir toli bėgti.

Graužėjas – galėjo daug valgyti ir graužti beržus.

Gėrėjas – galėjo išgerti ežerą.

Ausylas – galėjo išgirsti, kaip auga žolė.

Šaulys – galėjo nušauti uodą net už šimto mylių.

Šaltis – galėjo iš burnos išleisti baisų šaltį.

- Kodėl jie buvo svarbūs pasakoje?

Jie buvo svarbūs, nes padėjo Jaunėliui įvykdyti užduotis ir laimėti Karalaitę.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Išvardija grožinio teksto veikėjus. Randa veikėjų išorės, būdo aprašymus, dialogus, supranta jų reikšmę grožiniame tekste.

Supranta ir paaiškina veikėjų svarbą pasakos įvykiams.

Patarimai mokytojui

Kai kurie šios pasakos veikėjai pasirodo tik epizoduose, bet turi įtakos visai pasakos eigai. Toks buvo *senelis*, todėl labai svarbu aptarti jo vaidmenį ir pabandyti paeksperimentuoti su pasakos siužetine linija. Tuo tikslu galima kelti klausimus, į kuriuos atsakydami mokiniai turi **samprotauti, padaryti išvadas ir kurti**. Mokiniai turėtų pamąstyti apie *pirmus du brolius, kurie ėjo lekiančio laivo statyti ir neįvykdę užduoties grįžo namo*. Tas pats, ko gero, būtų nutikę ir jaunėliui, jeigu jis nebūtų sutikęs senelio. Jaunėlį *visi paiku laikė*, todėl ir toliau apie jį taip mąstyti. Atsakydami į kitą klausimą mokiniai turėtų prisiminti tuos įvykius, kurie vyko po jaunėlio susitikimo su seneliu (pvz., *pastatė lekiantį laivą, sutiko Greituolį, Graužėją ir kitus draugus, dalyvavo karaliaus surengtose varžybose ir kt.*). Jeigu jaunėlis nebūtų jo sutikęs, pasakos įvykiai tikriausiai būtų kitokie. Mokiniai galėtų juos sukurti. Patartina su mokiniais apmąstyti abu klausimus.

Užduotis

- Kas būtų nutikę jaunėliui, jei jis nebūtų sutikęs senelio?
- Kas nebūtų įvykę, jei pasakoje nebūtų senelio?

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Susieja vieną įvykį su kitu ir gali paaiškinti, kaip vienas įvykis turėjo įtakos kitam.

Geba įsivaizduoti, kaip galėtų pasikeisti įvykiai, jeigu pasikeistų aplinkybės, veikėjų elgesys ar atsirastų naujų veikėjų.

Patarimai mokytojui

Įdomūs kūrinių veikėjai (kartu su įvykiais) yra ne tik pagrindinis grožinės literatūros skaitymo motyvas, bet taip pat gali būti geras stimulus mokinio interpretacijai ir kūrybai. Mokiniai skatinami ieškoti ryšių tarp skaitytų ar matytų skirtingų kūrinių veikėjų (gali būti analizuojami šiuolaikiniai ir klasikiniai kūriniai, knygos, filmai ir kt.), ieškoti jų panašumų/skirtumų, įsivaizduoti, sukurti naujas situacijas, kuriose šie veikėjai galėtų atsiverti, apmąstyti jų galimus veiksmus. Skirtingų kūrinių veikėjai galėtų apsisiekti vietoje, o atsivertę naujose situacijose galėtų keisti tolimesnius įvykius, o, galbūt, net paveikti kitų veikėjų elgesį. Taip pat mokiniai galėtų sukurti naują veikėją pasakai „Lekiantis laivas“, kuris turėtų naujų savybių ir padarytų įtakos pasakos įvykiams. Visada verta nukreipti mokinius į tokius pasvarstymus.

Užduotis

- Išsirink kelis pasakos „Lekiantis laivas“ veikėjus (Greituolis, Ausylas, Grauzikas, Šaulys, Šaltis, Gėrikas) ir surask jiems panašių personažų šiuolaikiniuose filmuose ar knygoje.
- Apmąstyk ir parašyk, ką supratai.
..... savo galiomis panašus j, nes jie abu gali,
..... savo galimybėmis panašus j, nes jie gali,
Palyginęs pasakos ir šiuolaikinius personažus supratau, kad
- Sukurk ir nupiešk pasakos herojų. Parašyk, kokių ypatingų galių jis turi. Pasvarstyk, kuo jis galėtų padėti jauniui broliui pasakoje „Lekiantis laivas“.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Geba palyginti veikėjus, įsivaizduoti juos naujomis aplinkybėmis.

Geba įsivaizduoti kūrinio veikėjus naujomis aplinkybėmis, suteikti jiems kitokių ypatybių, keisti jų elgesį ir likimus.

Patarimai mokytojui

Geriau **suprasti skaitomo teksto turinį** gali padėti teksto **ilustracijos**. Mokytojas su mokiniais galėtų atlikti užduotį atskirais etapais: iš pradžių nusakyti, apie ką buvo skaitytas tekstas, išskirti svarbiausius (esminius) siužeto momentus (*tėvai augino tris sūnus, jie paeiliui ėjo statyti lekiančio laivo, du broliai dėjosi gudruoliais, trečią brolių paiku laikė* ir t.t.). Tuomet nusakyti iliustracijos turinį, išskiriant esmę, kas joje pavaizduota (pvz., *pavaizduota mama su lauknešėliu, tėtis, trys sūnūs, vienas sūnus turi kirvį, kitas – kaltą o trečias – šuniuką ir kačiuką* ir t.t.). Tada būtų galima ieškoti sąlyčio taškų ir **palyginti** atskirų dalių (teksto ir iliustracijos) turinį. Atlikę **palyginamąją analizę** mokiniai galės argumentuotai atsakyti, ar iliustracija tinka šiam tekstui.

Užduotis

- Ar ši iliustracija tinka perskaitytai pasakai?

Taip Ne

- Paaiškink savo pasirinkimą.

Taip, nes pasakoje paminėti trys sūnūs ir paveikslėlyje taip pat trys sūnūs.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti tekstą ir suprasti jo turinį.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Sugretina ir palygina tekstą ir iliustraciją.

Patarimai mokytojui

Teksto **ilustracijos** gali padėti **apibūdinti veikėjus**. Pirmiausia mokinių paprašoma nusakyti, kaip atrodo iliustracijoje pavaizduotas veikėjas (pvz., *greitai bėga, lekia, prie kojų pritvirtinti rąstai, medžiai ir kt.*). Nusakydami požymius, mokiniai įvardija ryškiausią, išskirtinį bruožą – *prie kojų pririšti medžiai*. Toliau mokiniai randa tekste paminėtų ir aprašytų veikėjų aprašymus ir nustato, kuriam pasakos veikėjui skirta iliustracija.

Užduotis

- Kuriam pasakos personažui skirta ši iliustracija? Iš kokių požymių tai supratai?

Ši iliustracija skirta Greituoliui, nes jam prie kojų pririšti medžiai, o pasakoje taip irgi buvo parašyta.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti tekstą ir suprasti jo turinį.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Sugretina ir palygina tekstą ir iliustraciją.

Patarimai mokytojui

Pildydami lentelę mokiniai išnagrinėjo veikėjo veiksmus ir suprato, kad veikėjas pasikeitė (tapo laimingas), išsiaiškino, kaip tai įvyko. Stebėdami veikėjo keitimąsi, mokiniai suprato svarbiausias kūrinio mintis, todėl remiantis jomis galės suformuluoti **pasakos pagrindinę mintį**. Jeigu mokiniams sunku patiems suformuluoti pasakos pagrindinę mintį, galima pateikti patarlių, kurias reikės atrinkti ir paaiškinti pasirinkimą.

Užduotis

- Kokia šios pasakos pagrindinė mintis?

Arba:

- Ko galėjo pasimokyti vyresnieji broliai iš jaunėlio? *Vyresnieji broliai galėjo iš jaunėlio pasimokyti gerumo.*
- Kuri patarlė labiausiai tinka pasakos pagrindinei minčiai nusakyti? Paaiškink savo pasirinkimą.

Už gera – geru, už bloga – blogu užmoka. X

Toks tokį pažino, draugu pavadino.

Kai daug vairininkų, laivas skęsta.

Sūnus išmintingas linksmina tėvą.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Interpretuoti autoriaus sukurtą prasmę:

- suformuluoti pagrindinę kūrinio mintį (kai ji tekste tiesiogiai nepasakyta);
- įvardyti kūrinyje keliamą problemą, jeigu ji nėra labai užslėpta.

Patarimai mokytojui

Pavadinimas svarbus kūrinio supratimui, todėl verta apie jį diskutuoti. Analizuodami pavadinimą mokiniai turi **padaryti apibendrinančią išvadą** apie teksto turinį ir **argumentuoti** savo atsakymą. Dažniausiai klausimai apie teksto pavadinimą padeda nukreipti mokinius į **teksto temos** arba **pagrindinės minties** nusakymą. Mokytojas gali pasirinkti įvairius tokio klausimo variantus: paprašyti mokinių paaiškinti, kodėl autorius pasirinko tokį pavadinimą; paprašyti, kad mokiniai sukurtų savo pavadinimą, nusakantį temą ir/ar pagrindinę mintį; paprašyti mokinių sukurti alternatyvų teksto pavadinimą ir jį pagrįsti. Atsakyti į tokius klausimus mokiniams padės teksto informacija, kurią reikėtų kartu išskirti (veikėjai, įvykių raida, teksto nuotaika ir kt.).

Užduotis

- Kaip manai, kodėl kodėl pasaka pavadinta „Lekiantis laivas“?

Pasakoje Jaunėlis pastatė lekiantį laivą ir nuo to prasidėjo kiti nuotykių.

- Kaip tu pavadintum pasaką?

Aš pavadinčiau „Jaunėlis brolis – tikras gudruolis“, nes jis pastatė lekiantį laivą ir gudrumu laimėjo karaliaus varžybas.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Geba apmąstyti autoriaus pateiktą kūrinio pavadinimą, interpretuoti jį - pasakyti, kaip supranta tokią pavadinimo formuluotę ir sukurti kitą.

Patarimai mokytojui

Pasaką „Lekiantis laivas“ galima analizuoti dar vienu aspektu: **išskirti** stebuklų pasakų **požymius**. Stebuklų pasakos požymius galima mokiniams pateikti arba suformuluoti kartu su jais, o ieškoti įrodymų mokiniai galėtų poromis arba mažomis grupelėmis. Pavyzdžiui, pasakoje buvo nepaprastų galių turinčių veikėjų (*Akylas, Ausylas ir kt.*); jie padėjo įveikti įvairias užduotis (*pasakė, kelintą valandą rodo ir kiek muša laikrodis už dviejų šimtų mylių*). Taip pat svarbu aptarti jų įtaką pasakos įvykiams. Atpažinti pasakos požymius padės **tiesioginiai teksto elementai**. Mokiniai reikiamas mintis galėtų tekste pasibraukti ar kitaip pasižymėti. Galima prašyti, kad vienam požymiui surastų visus galimus įrodymus. Iš pradžių mokantis įrodymų patariama nurašyti iš teksto, vėliau nusakyti savais žodžiais.

Užduotis

- Įrodyk, kad šis tekstas yra stebuklų pasaka.

Stebuklų pasakos požymiai

Vyksta stebuklai

Yra stebuklingų daiktų

Veikėjai patiria sunkių išbandymų, užduočių

Išbandomiems veikėjams padeda sutikti pagalbininkai

Stebuklų pasakos visada baigiasi laimingai

Įrodymai

Lekiantis laivas buvo valdomas mintimis.

Lekiantis laivas.

Reikia per naktį suvalgyti visą pilyje esantį maistą, išgerti rūšį vyno.

Senelis, graužikas, bėgikas ir kt.

Toliau jaunikaitis gyveno linksmai ir laimingai.

Rasi, dar ir šiandien tebėra gyvas.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti įvertinti kūrinį.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Pasirinktu aspektu lygina du tekstus ir daro išvadas - vertina juos pateikdamas savo argumentus, pagrįstus tekstų medžiaga ir skaitytojo bei gyvenimiška patirtimi.

Patarimai mokytojui

Grožinio teksto paskirtis - sužadinti vaizduotę, sukelti išgyvenimus, sužadinti jausmus, todėl reikėtų su mokiniais aptarti, kokius **išgyvenimus** sukėlė perskaityta pasaka. Mokiniai skatinami ne tik **išsakyti savo mintis**, bet ir **samprotauti**: teiginį patvirtinti pavyzdžiu.

Mokiniai galėtų pamąstyti apie patirtus išgyvenimus skaitant pasaką „Lekiantis laivas“. Jie turėtų **vertinti** teksto informaciją, remdamiesi atskiromis teksto dalimis, kurių turinys sukelia skirtingus išgyvenimus. Pavyzdžiui, teksto fragmentas, kuriame aprašoma, kaip trečiasis brolis ruošėsi į kelionę skraidančio laivo statyti, gali sukelti liūdesį, nes iš jo visi juokėsi: *nei jam motina pyragų prikrovė, nei jam tėvas įrankių davė*.

Patartina mokytojui pateikti mokiniams skirtingų išgyvenimų pavyzdžių, kad jie galėtų patys pasirinkti, ką jautė vienu ar kitu skaitymo momentu. Pateikus tokią užduotį galima paprašyti mokinių kitomis spalvomis ar lipniais lapeliais pasižymėti tuos teksto žodžius, posakius ar mintis, kurie padeda pagrįsti savo patirtus išgyvenimus.

Užduotis

- Apmąstyk, kokius išgyvenimus patyrei skaitydamas pasaką. Paaiškink savo pasirinkimą.

Arba:

- Kokius skirtingus išgyvenimus patyrei skaitydamas tekstą? Paaiškink savo pasirinkimą.

Liūdesį, nes iš *Jaunėlio pradžioje visi juokėsi*.

Smalsumą, nes *buvo įdomu sužinoti, ar Jaunėlis įveiks visas užduotis*.

Pyktį, nes *pirmi du broliai nedavė seneliui duonos*.

Džiaugsmą, nes *pasaka baigėsi laimingai*.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Geba išsakyti savo patirtus išgyvenimus (džiaugsmą, liūdesį, pasipiktinimą, susižavėjimą ir kt.) skaitant kūrinį, paaiškinti viso to priežastis.

Patarimai mokytojui

Perskaičius kūrinį mokiniai skatinami kalbėtis, diskutuoti, išsakyti savo nuomonę apie perskaitytą pasaką, ją pagrįsti. Užduotys turėtų būti tokios, kad verstų mokinius ieškoti svarių argumentų, įtaigių įrodymų, geriausiai – iš savo asmeninės, gyvenimiškosios patirties.

Užduotis

- Įrodyk, kad pasakas skaityti verta.

Pasakose gyvena nepaprasti veikėjai, kurie žadina vaizduotę.

Pasakose visada laimi gerosios jėgos, todėl išmokstama tikėti, kad viskas baigiasi gerai.

Pasakose daug įvykių – juokingų, liūdny, baisių, paslaptinių, todėl skaityti nenuobodu.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti įvertinti kūrinį – pasakyti savo nuomonę.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Išsako nuomonę apie perskaitytą kūrinį, pagrindžia teksto medžiaga.

IV PAVYZDYS. GROŽINIS TEKSTAS

Teksto aprašymas:

Rumunų rašytojas Mirčia Sintimbrianus ilgą laiką dirbo mokytoju. Jo knygos taip pat skirtos mokiniams. Rašytojas su meile stebi savo auklėtinius, dažniausiai linksmus, nenuoramas, fantazuotojus, aprašydamas kasdieninius jų nuotykius. Pasakojime „Kūrybiška vaizduotė“ pateikta įdomi situacija – berniuko kelionės pas draugą laukimas. Ši situacija labai artima vaikui, nes dažnai laukdami ko nors svarbaus, įdomaus ar ypatingo vaikai nori, kad tai kuo greičiau įvyktų. Vaikams tenka sugalvoti, kaip praleisti laiką, nes laikas slenka labai lėtai. Situacija tuo pačiu labai komiška, nes laukdamas berniukas sumąsto parašyti rašinėį apie vasaros atostogas, nors atostogos vos prasidėjo. Galima nujausti, kad galiausiai rašinėlyje ne viskas parašyta taip, kaip iš tiesų nutiko. Dėl to ne viena mintis tekste kelia šypsena.

Tekstas labai artimas mokinių patirčiai, todėl jį nagrinėjant ir analizuojant galima panaudoti vaikų patyrimą ir išmonę. Galima kelti ne tik teksto turinio suvokimo klausimų, bet ir skatinti vaikus **mąstyti, analizuoti, interpretuoti, vertinti**. Kaip jie elgtųsi šioje situacijoje? Ką patartų berniukui? Ar nereikės perrašyti rašinėlio?

Mirčia Sintimbrianus

Kūrybiška vaizduotė

ŖAU DVIDEŠIMT KETURIOS VALANDOS, kai oficialiai prasidėjo atostogos. Jam, Emiliui, jos prasidės tik po dviejų valandų ir ... aštuoniolikos minučių. Kai traukinys pajudės iš Šiaurinės stoties. Dvi valandos ir aštuoniolika minučių? Be galo daug! Juo labiau kad stotis nuo namų visai netoli, ir viskas iš anksto paruošta kelionei: lagaminas, krepšys su valgiu, kortelė, ant kurios užrašytas adresas (kurį žinotų, net iš miego prikeltas): Šaltinių Slėnis, šešta stotelė, pagrindinė gatvė, antras namas kairėje mokyklos pusėje, iš akmenų išmūrytas šulinio rentinys, suolelis ir senas riešutmedis, prie kurio prikalta lentelė su numeriu: 264.

Ir tarsi jo nelauktų stotyje draugas – Kastelis Bidžika, geras draugas, su kuriuo pernai susipažino Novadorų stovykloje prie jūros. Turi visus jo laiškus, ir visi baigiasi žodžiais: Mielas Emili, atvažiuok, kai tik prasidės atostogos. Po dviejų – trijų savaitėjų kartu grįšime į Bukareštą! Gerai? Tavo ...Kastelis.

Ir štai atėjo laikas! Tiesą sakant, dar ne: liko dvi valandos ir septyniolika minučių... Berniukas nenustygsta. Ką daryti, kad greičiau laikas bėgtų? Skaičiuoti pravažiuojančius tramvajus? Spręsti kryžiažodžius? Piešti? Ir staiga į akis krito sąsiuvinis. Dar ne dvi dienos nepraėjo, kai mokytoja pasakė:

– Pirmoji užduotis pirmąją pamoką... rudenį parašyti: „Kaip praleidau atostogas.“ Valio! Kam laukti rudens? Per valandą baigs rašinė! Emilis tuoj parašė pavadinimą ir ... sustojo.

Jis dar niekada nebuvo kaime. Niekada! Tai kas? Tiek daug skaitė apie kaimą knygoje ir laikraščiuose! O be to, kiek kaimų pravažiavo traukiniu ir autobusu. Pradeda rašyti:

Pirmiausia atėjau į Šiaurinę stotį. Buvo didelė spūstis, visi žmonės skubėjo, garsiakalbiai skelbė traukinių atvykimą ir išvykimą.

Užteks, – pagalvojo. – nesėdėsiu visas atostogas stotyje. Rašo toliau: Traukinys pajudėjo. Kelionė buvo kaip malonus sapnas, ir greitai atvažiavome į Šaltinių Slėnio kaimo stotį.

Dar reikia trumpai aprašyti gamtą, taip jau įprasta! Dangus mėlynas, žolė žalia.

Perskaito ir nepatenkintas burbteli:

– Taip tik pirmokai rašo. O danguje, žolėje – ar nieko nebuvo? Pradėkime nuo žolės... Kas gali būti žolėje? Žąsiukai? Kodėl ne? Rašo: Žolėje šmėžavo maži ir pūkuoti žąsiukai, kurie...

– Ką daro žąsiukai? Krykia? Ne! Antys krykia... žvengia? Ne! Baubia? Bliuona? Ką daro žąsys? – garsiai klausia save berniukas, bet niekaip neprisimena. Gal dėl to, kad skuba, o gal – kad tramvajai bilda.

– Sugalvojau! – nušvito Emilis ir net nepagalvojęs, pridūrė... kurie kėlė triukšmą. Mėlyname danguje skraidė gandrai, kurie... o ką gandrai daro? Ką daro, skraidydami mėlynoje padangėje? Čiulba? Lyg ir ne... Čirpsi? Kvaksi? Nieku gyvu! Taigi...

Jis žvilgsnis sustojo prie paskutinio sakinio. Valio! Sugalvojau! Parašė: ...skraidė gandrai, kurie kėlė triukšmą.

Toliau. Ką nors apie šunį. Kastelio šuo...

Vėl stabtelėjo.

Kaip aprašyti šuniuko džiaugsmą? Ką daro šuo, kai vizgina uodegą? Skaliuja? Šoka ant vienos kojos? Kaip sunku prisiminti... Yra toks žodis, tikrai yra! – kamuojasi berniukas, žvelgdamas į laikrodį, bet niekaip neprisimena.

Ir staiga nusiramina. Argi du kartus nesugalvojo? Parašė: Kastelio šuo kėlė triukšmą.

Gerai.

Dabar dar ką nors... perekšlė su viščiukais! Kaime yra perekšlių! Yra! Ką daro jos? Perekšliauja? Lyg ir taip, bet tikrai nežinau. O viščiukai? Viščiukuoja? Lyg ir taip, bet nėra laiko patikrinti. Taigi paprastai parašo: Perekšlė su viščiukais kėlė triukšmą.

Puiku! Dabar teliko užbaigti. Atsiminė vieną labai patikusį posakį, kurį žinojo žodis žodin. Šitas tai jau tikrai patiks mokytojui!

Ir parašė naujoje eilutėje: Visur viešpatavo gili tyla. Buvo girdėt, kaip auga žolė. Taškas. Lagaminą ir ... į stotį. Dar buvo likę penkiolika minučių.

Ant stalo guli atverstas sąsiuvinis: Žalioje žolėje šmėžavo maži ir pūkuoti žąsiukai, kurie kėlė triukšmą. Mėlynoje padangėje skraidė gandrai, kurie kėlė triukšmą. Perekšlė su viščiukais kėlė triukšmą.

Stotyje buvo baisi spūstis, žmonės skubėjo, garsiakalbiai skelbė traukinių atvykimą ir išvykimą.

Emilis buvo laimingas.

– Tikrai, kaip mano rašinyje! – džiaugėsi berniukas. – Štai ką reiškia vaizduotė. Viską numačiau! – džiaugėsi, žvalgydamasis pro traukinio langą. – Galiu kirsti lažybu, kad traukinys tuoj pajudės, kaip ir mano rašinyje.

Taip ir buvo.

Sintimbrianus M. Ilgoji pertrauka. Vilnius: Vaga, 1976.

Skaitymo strategijos pasirinkimas (aprašymas):

Atsižvelgiant į teksto „Kūrybiška vaizduotė“ turinį ir idėjas analizei buvo pasirinkta strategija **skaitymas su numatymu**. Strategija sužadina **kūrybiškumą, vaizduotę, aktyvina mąstymą, lavina kalbinę raišką**. Taikant šią strategiją tekstas skaitomas ir nagrinėjamas dalimis (etapais). Pirmiausia perskaitomas teksto pavadinimas. Mokiniai raginami **samprotauti**, apie ką galėtų būti tekstas. Jie gali drąsiai išsakyti savo nuomonę, reikšti mintis. Mokytojas priima visus, net pačius netikėčiausius, mokinių samprotavimus ir idėjas, tačiau jos turi būti **pagrįstos** ta informacija, kurią vaikai turi (teksto pavadinimas). Nors šiame etape nėra „teisingų“ ir „neteisingų“ atsakymų, tačiau jie turi būtų argumentuoti, pagrįsti, todėl diskutuojant derėtų nuolat kelti klausimą kodėl taip manai?. Toliau mokiniai skaito teksto pirmąją dalį, o ją

baigę atlieka perskaitytos teksto dalies suvokimo užduotis. **Aptaria**, ar tai, **kas buvo manyta** perskaičius vien pavadinimą **pasitvirtino, ar ne**. Prieš skaitydami teksto antrąją dalį vaikai **numato**, kas galėtų vykti toliau, o perskaitę aptaria, „pasitikrina“ prieš tai iškeltas idėjas. Vėl kuriamos naujos įžvalgos. Tokia tvarka skaitomas visas tekstas. Vaikai palaipsniui prieina prie įvykio kulminacijos ir atomazgos, formuojasi bendrą suvokimą apie tekstą. Įdomu stebėti, kaip keičiasi mokinių nuomonės kaskart apie tekste aprašomus įvykius sužinojus vis daugiau. Taikant šią strategiją taip pat ugdomi bendravimo įgūdžiai, tolerancija – pagarba kitų nuomonei.

I. TEKSTO ANALIZĖS ETAPAS

Mokiniai perskaito **tik** teksto **pavadinimą**.

KŪRYBIŠKA VAIZDUOTĖ

Patarimai mokytojui

Mokiniai turi būti anksčiau susipažinę, kad teksto pavadinimas padeda nusakyti **teksto temą** ar **pagrindinę mintį**. Jie išsako savo **nuomonę**, tačiau visos jų mintys turi būti **pagrįstos** pavadinimo idėja, jie negali spėlioti. Mokytojas gali užrašyti mokinių pasvarstymus lentoje arba popieriaus lape, nes prie pavadinimo bus grįžtama perskaičius visą tekstą, kad būtų galima palyginti, ar jie teisingai įsivaizdavo ir mąstė. Mokinių mintys aptariamoms.

Užduotis

- Kaip manote, apie ką bus rašoma tekste?
- Kodėl autorius sugalvojo tokį teksto pavadinimą?

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkrečiai skaitymo gebėjimai

Geba apmąstyti autoriaus pateiktą kūrinio pavadinimą: interpretuoti jį – pasakyti, kaip supranta tokią pavadinimo formuluotę.

II. TEKSTO ANALIZĖS ETAPAS

Mokiniai skaito teksto pirmąją dalį.

I DALIS

JAU DVIDEŠIMT KETURIOS VALANDOS, kai oficialiai prasidėjo atostogos. Jam, Emiliui, jos prasidės tik po dviejų valandų ir ... aštuoniolikos minučių. Kai traukinys pajudės iš Šiaurinės stoties. Dvi valandos ir aštuoniolika minučių? Be galo daug! Juo labiau kad stotis nuo namų visai netoli, ir viskas iš anksto paruošta kelionei: lagaminas, krepšys su valgiu, kortelė, ant kurios užrašytas adresas (kurį žinotų, net iš miego prikeltas): Šaltinių Slėnis, šešta stotelė, pagrindinė gatvė, antras namas kairėje mokyklos pusėje, iš akmenų išmūrytas šulinio rentinys, suolelis ir senas riešutmedis, prie kurio prikalta lentelė su numeriu: 264.

Patarimai mokytojui

Perskaite tekstą pirmąją dalį, mokiniai iš dalies jau gali suprasti, apie ką bus tekstas, kas veikia ir kas vyksta bei **numatyti**, kas vyks toliau. Tai pirmoji pažintis su tekstu, kai jau sudedami tam tikri akcentai.

Pirmojoje dalyje **pristatomas veikėjas** – berniukas, todėl mokiniai gali susidaryti pirmąjį įspūdį apie jį. Aptardami veikėją, mokiniai ugdomi skirtingus gebėjimus: **suprasti** teksto turinį, **rasti ir paaiškinti** grožinio teksto elementus, **daryti tiesiogines išvadas**, **interpretuoti**, **prognozuoti**, **numatyti** galimus siužeto vingius.

Įvardyti **veikėją** mokiniams neturėtų būti sunku, nes jis aiškiai pristatytas tekste, o kiti teksto elementai papildo jo vaizdą. Kiekvienas mokinytis gali pateikti savo pastebėjimus apie berniuką. Vienas sako: *jam prasidėjo atostogos*, kitas – *kad vyksta traukiniu*, dar kitas – *kad vyks į kelionę*. Vaikai randa skirtingus grožinio teksto elementus, bet jie visi padeda susidaryti bendrą vaizdą apie veikėją. Mokytojas vis kelia papildomų klausimų: *Ką dar galima sužinoti? Kas dar paminėta?* ir kita. Atviri klausimai skatina surasti pastraipoje ne vieną tiesiogiai išsakytą mintį. Mokiniai gali pasibraukti, kas buvo pasakyta, o tada perskaityti visus pažymėtus teksto elementus, siekdami **nusakyti bendrą įspūdį** apie berniuką.

Užduotis

- Su koku veikėju supažindinama šioje pastraipoje?
Su berniuku Emiliu.
- Ką sužinojote apie berniuką?
Sužinojome berniuko vardą; kad jam prasidėjo atostogos; kad jis ruošiasi išvykti; vyks traukiniu; kad jis pasiruošęs kelionei; kad jis nerimauja; kad dar iki atostogų pradžios – dvi valandos ir aštuoniolika minučių.
- Koks yra Emilis?
*Jis pareigingas, iš anksto pasirėngė kelionei, susidėjo reikalingus daiktus.
Jis turi gerą atmintį, nes įsiminė draugo adresą.
Jis nekantrus, nes kankinasi laukdamas, kada galės vykti pas draugą.*

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti tekstą ir suprasti jo turinį.

Gebėti tiksliai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkrečiai skaitymo gebėjimai

Įgyja pirminį, bendriausią supratimą apie kūrinio turinį: apie ką jis, t.y. kokie veikėjai, įvykiai, kaip vaizduojami.

Randa veikėjų išorės, būdo aprašymus, dialogus, supranta jų reikšmę grožiniame tekste.

Gilina jį rašytojo sukurtus veikėjų paveikslus:

- remdamasis veikėjo aprašymo atskiromis detalėmis, elgesiu, kalba, mintimis, jausmais, daro išvadas apie jo ypatybes (išorines, vidines);
- susidaro savo nuomonę apie jį ir moka ją išreikšti (pasakoja, aprašo, gali suvaidinti, nupiešti).

Patarimai mokytojui

Toliau būtų galima aptarti pateiktos teksto dalies atskirus **elementus** (įvykio vietą, laiką ir kt.). **Nagrinėdami, analizuodami** teksto atskirus elementus mokiniai geriau suvoks įvykį, jo svarbą. Mokytojas padeda išskirti tekste svarbiausias vietas ir keldamas apie jas klausimus ragina mokinius nustatyti **priežastis - pasekmės ryšius, interpretuoti, daryti apibendrinančias išvadas**. Nepakanka vien tik rasti, išskirti teksto tiesioginę informaciją; ja reikia pasinaudoti siekiant suprasti kontekstą, ką iš tiesų autorius norėjo pasakyti.

Užduotis

- Kodėl pastraipoje išryškinta sakinio pirmoji dalis:
JAU DVIDEŠIMT KETURIOS VALANDOS, kai oficialiai prasidėjo atostogos?
Jame pateikta svarbi informacija.
Autorius norėjo, kad mes pastebėtume šią informaciją.
- Kodėl Emiliui atostogos prasidės tik po 2 val. 18 min., nors oficialiai jos prasidėjo prieš 24 val.?
Todėl, kad Emilis labai laukia kelionės pas draugą, tik tuomet prasidės jo atostogos, o iki kelionės dar 2 val. 18 min.
Todėl, kad jis po 2 val. 18 min. išvažiuoja atostogauti pas draugą.
- Kodėl be tikslaus draugo adreso taip pat yra paminėta kita informacija: šešta stotelė, pagrindinė gatvė, antras namas kairėje mokyklos pusėje, iš akmenų išmūrytas šulinio rentinys, suolelis ir senas riešutmedis, prie kurio prikalta lentelė su numeriu: 264?
Visi įvardyti objektai padės Emiliui lengviau rasti draugą namą.
Šie dalykai - lyg orientyrai, padėsiantys Emiliui nuvažiuoti pas draugą.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti tekstą ir suprasti jo turinį.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkreieji skaitymo gebėjimai

Mato ir supranta teksto grafinio

pavidalo išskirtinumus (šrifto, eilučių išdėstymo) ir paaiškina jų paskirtį.

Gilinas į kūrinį pavaizduotus įvykius:

a) supranta ir gali paaiškinti bet kokio įvykio priežastis.

Gilinas į kūrinį pavaizduotus įvykius:

b) susieja vieną įvykį su kitu ir gali paaiškinti, kaip vienas įvykis veikė kitą;

c) geba įsivaizduoti, kaip galėtų pasikeisti įvykiai, jeigu pasikeistų aplinkybės, veikėjų elgesys ar atsirastų naujų veikėjų.

Patarimai mokytojui

Skaitytą teksto dalį geriau suprasti padės ir pavartotos **kalbinės raiškos** aptarimas. Autorius tinkamai perteikė berniuko nuotaiką, laukimo momentą, tad šiuos dalykus verta apsvarstyti su mokiniais. Tekste nesunku **rasti tiesiogiai pateiktą** įrodymą, kad berniukas laukė kelionės pas draugą: *buvo pasiruošęs kelionei, žinojo adresą, skaičiavo minutes, valandas* ir kita. Šios teksto detalės gali padėti geriau suprasti mintį *Dvi valandos ir aštuoniolika minučių? Be galo daug!*, kurią mokiniai turi **interpretuoti**. Mokiniais reikia atsižvelgti į intonaciją, kuria perteikiami du sakiniai, o taip pat remtis tuo, kas buvo pasakyta visoje perskaitytoje pastraipoje. Galima su vaikais pasvarstyti: *Kada dvi valandos yra daug? O kada mažai?* Juk laiko yra tiek pat, bet viskas priklauso nuo veiklos, kuria tuo metu užsiimi. Vaikai galėtų pateikti savo pavyzdžių. Šiame tekste taip rašydamas autorius norėjo pabrėžti kelionės laukimo momentą.

Užduotis

- Rask pastraipoje žodžius, įrodančius, kad Emilis labai laukė kelionės.
Buvo iš anksto pasiruošęs kelionei.
Mokėjo atmintinai adresą („Galėjo jį pasakyti net iš miego prikeltas“).
Skaičiavo laiką iki kelionės.
„Dvi valandos ir aštuoniolika minučių? Be galo daug!“
- Tekste parašyta *Dvi valandos ir aštuoniolika minučių? Be galo daug!* Ką šiais žodžiais norėjo pasakyti autorius?
Kad Emilis labai laukė kelionės ir jam lėtai slinko laikas.
Tikėtina, kad Emilis jau seniai laukia kelionės ir išlaukti dar dvi valandas jam yra nepakeliama užduotis.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Paaškina kalbos stilistinių priemonių (vaizdingų žodžių, sinonimų, antonimų, palyginimų ir kt.) vartojimą grožiniame tekste.

Gilinas į kūrinyje pavaizduotus įvykius:

- a) susieja vieną įvykį su kitu ir gali paaiškinti, kaip vienas įvykis įtakojo kitą;
- b) geba įsivaizduoti, kaip galėtų pasikeisti įvykiai, jeigu pasikeistų aplinkybės, veikėjų elgesys ar atsirastų nauji veikėjai.

Patarimai mokytojui

Perskaitytos teksto dalies turinys bus reikalingas toliau skaitant tekstą, todėl reikėtų jį **apibendrinti**. Remdamiesi pasakojimo pradžia vaikai **kelia hipotezę** apie įvykių tęsinį. Mokiniai provokuojami išreikšti savo jausmus ir mintis apie tekstą, taip pat numatyti tolimesnius įvykius. Galima dar kartą grįžti prie minčių apie teksto pavadinimą ir pasitikrinti, ar nuomonės pasikeitė, o gal minčių sąrašas pasipildė (jeigu buvo rašomas lentoje arba popieriaus lape). **Apibendrinamojo** pokalbio metu mo-

kytojui patariama kelti klausimus: *kas tave suintrigavo? kas paskatino taip mąstyti?* Vėliau vaikai ir vėl galės palyginti savo matymą, kas pasitvirtino apie pasakojimo tęsinį, o kas įvyko kitaip.

Užduotis

- Kuo tave sudomino kūrinio pradžia?
- Kuo įdomus buvo kūrinio vyksmas?
- Kaip manai, ką sužinosime toliau?

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti įvertinti kūrinį – pasakyti savo nuomonę.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Remdamasis gyvenimiška ir skaitytojo patirtimi pasako savo nuomonę apie perskaitytą kūrinį, ją pagrindžia teksto medžiaga.

Supranta ir paaiškina, kuo perskaitytas tekstas išsiskiria iš anksčiau skaitytų panašaus pobūdžio kūrinių (pavyzdžiui, įdomiais veikėjais, netikėtais įvykiais, vaizdinga kalba ir t.t.).

III. TEKSTO ANALIZĖS ETAPAS

Mokiniai skaito teksto antrąją dalį.

II DALIS

Ir tarsi jo nelauktų stotyje draugas – Kastelis Bidžika, geras draugas, su kuriuo pernai susipažino Novadorų stovykloje prie jūros. Turi visus jo laiškus, ir visi baigiasi žodžiais: *Mielas Emili, atvažiuok, kai tik prasidės atostogos. Po dviejų – trijų savaitių kartu grįšime į Bukareštą! Gerai? Tavo ...Kastelis.*

Ir štai atėjo laikas! Tiesą sakant, dar ne: liko dvi valandos ir septyniolika minučių... Berniukas nenustygsta. Ką daryti, kad greičiau laikas bėgtų?

Patarimai mokytojui

Perskaitytą teksto antrąją dalį, mokiniai dar daugiau sužino. Atsiranda daugiau detalių, padedančių dar geriau įsivaizduoti teksto įvykius, veikėjus ir numatyti, kas bus toliau. Pirmiausia su mokiniais aptariama, ar pasitvirtino spėjimai apie pasakojimo tęsinį. Toliau atliekamos šios teksto dalies suvokimo užduotys. Šioje dalyje pristatomas dar vienas **veikėjas** – berniukas Kastelis Bidžika, Emilio draugas, pas kurį jis ruošėsi važiuoti į svečius. Šis veikėjas taip pat aiškiai pateiktas tekste, todėl vaikams neturėtų būti sunku jį įvardyti, apibūdinti (*jo vardas Kastelis Bidžika; jis geras Emilio draugas; jiedu su Emiliu susipažino stovykloje ir kt.*), o vėliau **apibendrinti, koks jis**. Mokiniai mokosi nuo smulkesnių teksto detalių **radimo** priartėti prie **išvadų darymo**. Mokytojas, ragindamas mokinius papildyti atsakymus vis naujomis įžvalgomis, pateikia klausimų: *ką dar galima sužinoti? kas dar paminėta?* ir kita. Mokiniai gali pasibraukti, kas jau buvo pasakyta, taip lengviau pastebės nepaminėtas detales.

Atskirai panagrinėję teksto du veikėjus, mokiniai galėtų juos **palyginti**. Mokiniai jau išskyrė teksto elementus, kurie padės **apibendrinti**, kokiomis savybėmis pasižymi kiekvienas berniukas ir **įvertinti**, kuris *atrodo įdomesnis ir kodėl?* Mokiniai turėtų laisvai reikšti mintis, išsakyti savo nuomonę, tačiau labai svarbu, kad įrodymas būtų logiškas ir pagrįstas tekstu.

Užduotis

- Su kokių veikėjų supažindinama šioje pastraipoje?
Su Kasteliu; su Kasteliu Bidžika.
- Ką sužinojote apie berniuką?
Arba:
- Ką sužinojote apie Emilio draugą?
Jo vardą; kad jis geras Emilio draugas; kad jie su Emiliu pernai susipažino; susipažino stovykloje, prie jūros; kad jie susirašinėja; kad Kastelis jau seniai kvietė Emilį atvažiuoti į svečius.
- Koks yra Kastelis Bidžika?
Jis yra draugiškas, nes pasikvietė Emilį į svečius.
- Susipažinote su dviem teksto veikėjais. Kuris iš jų jums atrodo įdomesnis? Kodėl?
Įdomesnis Emilis, nes jis toks pat nekantrus laukdamas ko nors, kaip ir aš.
Įdomesnis Kastelis Bidžika, nes jis draugiškas, pasikvietė Emilį į svečius.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti tekstą ir suprasti jo turinį.

Gebėti tiksliai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Gebėti įvertinti kūrinį – pasakyti savo nuomonę.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Įgyja pirminį, bendriausią supratimą

apie kūrinio turinį: apie ką jis, t.y. kokie veikėjai, įvykiai, kaip vaizduojami.

Randa veikėjų išorės, būdo aprašymus, dialogus, supranta jų reikšmę grožiniame tekste.

Gilina sielą rašytojo sukurtus veikėjų paveikslus:

a) remdamasis atskiromis veikėjo aprašymo detalėmis, veikėjo elgesiu, kalba, mintimis, jausmais, daro išvadas apie veikėjo ypatybes (išorines, vidines);

b) susidaro savo nuomonę apie jį ir moka ją išreikšti (pasakoja, aprašo, gali suvaidinti, nupiešti).

Pasirinktu aspektu lygina du teksto elementus ir daro išvadas – vertina juos pateikdamas savo argumentus, pagrįstus teksto medžiaga ir skaitytojo bei gyvenimiška patirtimi.

Patarimai mokytojui

Toliau su mokiniais **analizuojamos teksto** atskiros **detalės**, susijusios su **vaizduojamuoju laiku, įvykių vieta**. Atskirų detalių nagrinėjimas padeda susidaryti įvykių ryškesnį paveikslą. Siekdami išsiaiškinti, ar berniukai seniai susirašinėja, mokiniai turėtų išskirti teksto sakinį: *Ir tarsi jo nelauktų stotyje draugas – Kastelis Bidžika, geras draugas, su kuriuo pernai susipažino Novadorų stovykloje prie jūros* ir jame pasižymėti reikiamą informaciją. Žodžiai *pernai susipažino Novadorų stovykloje* pasako, kad berniukai susipažino prieš metus, nes į stovyklą dažniausiai vykstama per vasaros atostogas, tikėtina, maždaug tiek laiko jie susirašinėjo. Taip pat išsiaiškinama, kad Emilis pas Kastelį svečiuosis dvi-tris savaites, nes tekste parašyta, kad *po dviejų-trijų savaičių kartu grįšime į Bukareštą!* Kol kas sunku pasakyti, ar berniukai gyvena tame pačiame mieste. Viena vertus, galima manyti, kad jie gyvena skirtinguose miestuose, nes visą laiką susirašinėjo. Kita vertus, galbūt jie gyvena viename mieste, nes

paminėta *kartu grįšime į Bukareštą!* Reikėtų išklausti ir vieną, ir kitą nuomonę, bet būtinai paklausti *Kodėl taip manote?* Taip mokiniai raginami remdamiesi teksto turiniu **argumentuoti** savo atsakymą.

Užduotis

- Kiek laiko berniukai susirašinėjo?
- Berniukai susirašinėjo apie metus; metus.
- Kiek laiko Emilis planuoja atostogauti pas Kastelį?
- Berniukai planuoja kartu atostogauti dvi-tris savaites.
- Ar jie abu gyvena tame pačiame mieste?
- Berniukai gyvena skirtinguose miestuose, kitaip jiems nereikėtų susirašinėti, jie galėtų susitikti.
- Berniukai gyvena viename mieste, nes po atostogų kartu planuoja grįžti į Bukareštą.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkrečiai skaitymo gebėjimai

Randa tekste tiesiogines nuorodas į vaizduojamą laiką.

Randa veiksmo vietas aprašymą arba aprašymo detales.

Patarimai mokytojui

Tekstuose pavartotos **kalbinės raiškos priemonės** padeda geriau suprasti **kontekstą**, veikėjų **santykius, jausmus, ryšius** ir kt., todėl su mokiniais būtina tai aptarti. Taip pat, nagrinėdami skaitomų kūrinių kalbinės raiškos priemones, mokiniai turtina savo žodyną ir ateityje rašydami rašinius galės pavartoti naujus žodžius ar posakius, gebės aiškiau išreikšti tai, ką nori pasakyti. Siekiant nustatyti, ar Emilis ir Kastelis yra geri draugai, mokiniai tekste turi rasti tai įrodančių žodžių ir posakių: *ir tarsi jo nelauktų stotyje draugas; geras draugas; turi visus jo laiškus; mielas Emili, atvažiuok, kai tik prasidės atostogos*. Taip pat galima pagrįsti ir vaikų patirtimi. Kiekvienas turi draugų, galbūt net gyvenančių kitame mieste, miestelyje ar kaime. Būtų galima su vaikais trumpai pasikalbėti *Kaip jūs susisiekiate su kitame mieste gyvenančiu draugu? Kaip suprantate, kad tai geras draugas?* ir kita. Atkreiptinas dėmesys, kad šis pokalbis neturėtų trukti ilgai, vis dėlto atliekamos teksto suvokimo užduotys.

Užduotis

- Rask pastraipoje žodžius, kurie įrodo, kad Kastelis ir Emilis geri draugai.
Kastelis pasitiks Emilį stotyje.
Emilis turi visus Kastelio laiškus.
Kastelis visus savo laiškus baigia sakiniu: Mielas Emili, atvažiuok, kai tik prasidės atostogos. Tavo... Kastelis.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Randa ir paaiškina kalbos stilistinių priemonių (vaizdingų žodžių, sinonimų, antonimų, palyginimų ir kt.) vartojimą grožiniame tekste.

Patarimai mokytojui

Mokiniai raginami pastebėti teksto antroje dalyje ryškėjančią **problemą** (galima neįvardyti, kaip *problemą*, bet sakyti, pvz., *sunkumas, uždavinys, kebli situacija, keblumas*) ir pasiūlyti alternatyvių **problemos sprendimo būdų**. Taip pat atliekami **spėjimai**, keliamos **hipotezės** apie teksto tolimesnius įvykius, kuriuos vaikai pasitiks toliau skaitydami.

Pirmiausia mokiniai įvardija **problemą** (*Su koku sunkumu susidūrė Emilis?*): *Emilis nežino, ką daryti, kad laikas greičiau bėgtų*. Toliau raginami rasti tekste informaciją, kuri padėtų geriau suprasti esamą situaciją: *jam iki traukinio liko dvi valandos ir septyniolika minučių; Emilis jau pasiruošęs kelionei*. Nors vėl tekste ieškoma tiesiogiai pateiktų detalių, tačiau tikslas kitas. Mokiniai turi įvertinti situaciją, kad pateiktų savo pasiūlymų. Turėdami *dvi valandas ir septyniolika minučių* galėtų *spręsti kryžiažodžius, pažiūrėti filmą*, tačiau laiko, ko gero, neužtektų *tortui iškepti* ar kita. Taip pat reikėtų pamąstyti apie kelionės laiką į traukinių stotį.

Užduotis

- Su koku sunkumu susidūrė Emilis? *Kitaip tariant, kokią problemą turi išspręsti Emilis? Nežino, kuo užsiimti, kad greičiau prabėgtų laikas.*
- Kokią svarbią informaciją pateikė autorius apie susidariusią situaciją? *Kad jam iki traukinio liko dvi valandos ir septyniolika minučių. Kad Emilis jau pasiruošęs kelionei.*
- Ką tu darytum panašioje situacijoje?

Arba:

- Kokį laiko praleidimo būdą tu pasirinktum šioje situacijoje? *Spręsciau kryžiažodžius. Pažiūrėčiau filmą. Žaisčiau žaidimą. Nueičiau į parduotuvę.*

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Apmąstęs ir susiejęs visus teksto elementus mokinys geba įvardyti kūrinyje keliamą problemą, jeigu ji nelabai užslėpta.

Gilinas į kūrinyje pavaizduotus įvykius: remdamasis kuria nors įvykio grandimi(s) kelia hipotezę apie galimą įvykių baigtį, geba pagrįsti savo hipotezę teksto medžiaga.

IV. TEKSTO ANALIZĖS ETAPAS

Mokiniai skaito teksto trečiąją dalį.

III DALIS

Skaičiuoti pravažiuojančius tramvajus? Spręsti kryžiažodžius? Piešti? Ir staiga į akis krito sąsiuvinis. Dar nė dvi dienos nepraėjo, kai mokytoja pasakė:

– Pirmoji užduotis pirmąją pamoką... rudenį parašyti: „Kaip praleidau atostogas.“ Valio! Kam laukti rudens? Per valandą baigs rašinį! Emilis tuoj parašė pavadinimą ir ... sustojo.

Jis dar niekada nebuvo kaime. Niekada! Tai kas? Tiek daug skaitė apie kaimą knygose ir laikraščiuose! O be to, kiek kaimų pravažiavo traukiniu ir autobusu. Pradeda rašyti:

Patarimai mokytojui

Perskaitytę teksto trečiąją dalį, mokiniai sužino tai, apie ką neseniai kėlė hipotezes. Šioje dalyje atskleidžiama, kaip Emilis sugalvojo praleisti laukimo laiką iki kelionės pradžios.

Pirmiausia **išsiaiškinama**, ką Emilis manė veikti. Tekste **randamos** ir pasibraukiamos įvardytos detalės: Skaičiuoti pravažiuojančius tramvajus?; Spręsti kryžiažodžius?; Piešti? **Palyginama**, ar Emilio pamąstymai sutapo su vaikų įžvalgomis. Vaikai turi perskaityti visą pastraipą ir ją **apibendrinti**, kad galėtų įvardyti, kaip Emilis vis dėlto sugalvojo praleisti laiką iki kelionės pradžios. Patariama **išskirti** pastraipoje šias detales: Mokytoja pasakė; – Pirmoji užduotis pirmąją pamoką... rudenį parašyti: „Kaip praleidau atostogas.“; Kam laukti rudens?; per valandą baigs rašinį; Emilis tuoj parašė pavadinimą. Mokiniai įvardija, kad Emilis sumanė parašyti rašinėlį apie tai, kaip praleido vasaros atostogas. Situacija ištis nejprasta, tą reikėtų su vaikais aptarti. Juk atostogos tik ką prasidėjo ir, ko gero, daug įdomių dalykų dar įvyks. Galima pasvarstyti, iš anksto **kelti hipotezę**, ar Emiliui pavyks parašyti rašinėlį. Savo pasvarstymus mokiniai turėtų pagrįsti.

Užduotis

- Kokias laiko praleidimo galimybes svarstė Emilis?

Skaičiuoti pravažiuojančius tramvajus.

Spręsti kryžiažodžius.

Piešti.

- Ką jis galiausiai sumąstė?

Emilis sumąstė parašyti rašinėlį apie vasaros atostogas.

Emilis sumąstė atlikti vasaros namų darbus.

Emilis sumąstė rašyti, kaip jis atostogavo pas draugą Kastelį.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Išvardija pasakojimo įvykius, supranta jų nuoseklumą.

Kelia hipotezę apie galimą įvykių baigtį, geba pagrįsti savo hipotezę teksto medžiaga.

Patarimai mokytojui

Toliau nagrinėjami kiti teksto įvykių eigos svarbūs **teksto elementai**, formuluojama **problema** ir keliamos **hipotezės**. Nors tekste nėra tiesiogiai pasakyta, kad Emilis niekada nėra buvęs kaime, ši detalė itin svarbi tolimesniems įvykiams suvokti. Mokytojas galėtų paklausti: Ką apie vasaros atostogas *mano rašyti Emilis?* Tekste yra užuominų, kad Emilis planuoja rašyti apie savo kelionę pas draugą: *Jis dar niekada nebuvo kaime. Niekada! Tai kas? Tiek daug skaitė apie kaimą knygoje ir laikraščiuose! O be to, kiek kaimų pravažiavo traukiniu ir autobusu. Pradeda rašyti...* Nors jis dar tik ruošiasi važiuoti pas draugą į kaimą, kuriame niekada nėra buvęs, tačiau jau dabar rašys rašinėį apie vasaros atostogas. Čia pat atsiranda **problema (sunkumas)**: *Parašęs pavadinimą, jis sustojo rašyti, nes niekada nebuvo kaime.* Emilis nusprendė tęsti rašinį (jo pasvarstymai ir motyvai jau buvo su vaikais išskirti tekste, galima prie jų grįžti). Verta su vaikais **pasvarstyti**, kaip *Emiliui seksis rašyti rašinėį? Su kokiais sunkumais jis susidurs?* Mokiniai svarsto ir **kelia hipotezes**.

Užduotis

- Kur Emilis niekada nėra buvęs? Kur gyvena draugas?
*Emilis niekada nėra buvęs kaime.
Jo draugas Kastelis gyvena kaime.*
- Su koku sunkumu (problema) susidūrė Emilis, kai pradėjo rašyti rašinį? Kodėl?
Parašęs pavadinimą jis sustojo rašyti, nes niekada nebuvo kaime.
- Nors berniukas niekada neatostogavo kaime, jis nusprendė tęsti rašinį. Kaip manai, kas vyks toliau ir su kokiais sunkumais jis susidurs?
*Jis supras, kad nežino, ką rašyti ir nerašys rašinio.
Gal rašinys bus nesąmoningas ir kita.*

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.
Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Randa veiksmo vietos aprašymą arba aprašymo detales.
Susiedamas teksto komponentus supranta ir pasako kūrinyje keliamą problemą.
Geba kelti hipotezę, kaip galima kitaip išspręsti aptartą problemą.

V. TEKSTO ANALIZĖS ETAPAS

Skaitoma teksto ketvirtoji dalis.

IV DALIS

Pirmiausia atėjau į Šiaurinę stotį. Buvo didelė spūstis, visi žmonės skubėjo, garsiakalbiai skelbė traukinių atvykimą ir išvykimą.

Užteks, – pagalvojo. – nesėdėsiu visas atostogas stotyje. Rašo toliau: *Traukinys pajudėjo. Kelionė buvo kaip malonus sapnas, ir greitai atvažiavome į Šaltinių Slėnio kaimo stotį.*

Dar reikia trumpai aprašyti gamtą, taip jau įprasta! *Dangus mėlynas, žolė žalia.*

Perskaito ir nepatenkintas burbteli:

- Taip tik pirmokai rašo. O danguje, žolėje - ar nieko nebuvo? Pradėkime nuo žolės... Kas gali būti žolėje? Žąsiukai? Kodėl ne? Rašo: Žolėje šmėžavo maži ir pūkuoti žąsiukai, kurie...

- Ką daro žąsiukai? Krykia? Ne! Antys krykia... žvengia? Ne! Baubia? Bliaua? Ką daro žąsys? - garsiai klausia save berniukas, bet niekaip neprisimena. Gal dėl to, kad skuba, o gal - kad tramvajai bilda.

- Sugalvojau! - nušvito Emilis ir net nepagalvojęs, pridūrė... *kurie kėlė triukšmą. Mėlyname danguje skraidė gandrai, kurie... o ką gandrai daro? Ką daro, skraidydami mėlynoje padangėje? Čiulba? Lyg ir ne... Čirpsi? Kvaksi? Nieku gyvu! Taigi...*

Jo žvilgsnis sustojo prie paskutinio sakinio. Valio! Sugalvojau! Parašė: *...skraidė gandrai, kurie kėlė triukšmą.*

Toliau. Ką nors apie šunį. *Kastelio šuo...*

Vėl stabtelėjo.

Kaip aprašyti šuniuko džiaugsmą? Ką daro šuo, kai vizgina uodegą? Skalija? Šoka ant vienos kojos? Kaip sunku prisiminti... Yra toks žodis, tikrai yra! - kamuojasi berniukas, žvelgdamas į laikrodį, bet niekaip neprisimena.

Ir staiga nusiramina. Argi du kartus nesugalvojo? Parašė: *Kastelio šuo kėlė triukšmą.*

Gerai.

Dabar dar ką nors... perekšlė su viščiukais! Kaime yra perekšlių! Yra! Ką daro jos? Perekšliauja? Lyg ir taip, bet tikrai nežinau. O viščiukai? Viščiukuoja? Lyg ir taip, bet nėra laiko patikrinti. Taigi paprastai parašo: *Perekšlė su viščiukais kėlė triukšmą.*

Puiku! Dabar teliko užbaigti. Atsiminė vieną labai patikusį posakį, kurį žinojo žodis žodin. Šitas tai jau tikrai patiks mokytojui!

Ir parašė naujoje eilutėje: *Visur viešpatavo gili tyla. Buvo girdėt, kaip auga žolė.* Taškas. Lagaminą ir ... į stotį. Dar buvo likę penkiolika minučių.

Ant stalo guli atverstas sąsiuvinis: Žalioje žolėje šmėžavo maži ir pūkuoti žąsiukai, kurie kėlė triukšmą. Mėlynoje padangėje skraidė gandrai, kurie kėlė triukšmą. Perekšlė su viščiukais kėlė triukšmą.

Stotyje buvo baisi spūstis, žmonės skubėjo, garsiakalbiai skelbė traukinių atvykimą ir išvykimą.

Emilis buvo laimingas.

- Tikrai, kaip mano rašinyje! - džiaugėsi berniukas. - Štai ką reiškia vaizduotė. Viską numačiau! - džiaugėsi, žvalgydamasis pro traukinio langą. - Galiu kirsti lažybų, kad traukinys tuoj pajudės, kaip ir mano rašinyje.

Taip ir buvo.

Patarimai mokytojui

Ši teksto dalis ilgiausia, nes joje aprašytas **pagrindinis įvykis** - rašinėlio rašymas. Po šios dalies skaitymo daug kas paaiškėjo, mokiniai sužinojo, kaip sekėsi Emiliui atlikti užduotį. Su jais aptariama, ar pasitvirtino spėjimai ir atliekamos teksto suvokimo užduotys.

Nagrinėjant šią teksto dalį, ypatingas dėmesys skiriamas Emilio parašytam rašinėliui: **nagrinėjama jo tema, minčių nuoseklumas, logiškumas**, pavartota **kalbinė raiška**.

Emilio rašinėlis tekste išskirtas kitu šriftu, kad jį būtų lengviau pastebėti, skaityti. Mokiniai galėtų kita spalva paryškinti ir perskaityti tik Emilio rašinėlį. Nors rašinėlyje pastebimi netikslumai, o kai kurios Emilio parašytos mintys kelia šypsena, mokiniai skatinami pastebėti teigiamus dalykus (auklėjamas momentas, kuris labai svarbus klasėje nagrinėjant kitus mokinių kūrybinius darbus). Mokiniai, remdamiesi tekstu, išsako savo nuomonę, įvertina rašinėlio turinį. Taip pat prašoma pasakyti, *kas pasirodė*

nejprasta. Mokiniai išskiria teksto detales: žąsiukai *kėlė triukšmą*; gandrai *kėlė triukšmą*; Kastelio šuo *kėlė triukšmą*; perekšlė su viščiukais *kėlė triukšmą*; visur viešpatavo *gili tyla*. Svarbiausia yra tai, kad Emilio rašinėlyje nėra ryšio tarp veiksmo vyksmo ir atomazgos. Berniukas rašo, kad gyvūnėliai *kėlė triukšmą*, nors pabaigoje paminėjo, jog *visur vyravo gili tyla*. Mokiniai skatinami **mąstyti**, kodėl taip nutiko.

Užduotis

- Ištyrinėk šios pasakojimo dalies šriftą. Kodėl jis nevienodas?
Kitu šriftu yra užrašytas Emilio parašytas rašinėlis.
Autorius pasirinko kitą šriftą, kad mums būtų lengviau pastebėti Emilio parašytą rašinėlį.
- Dar kartą perskaityk Emilio rašinėlį. Kas tau jame patiko?
Patiko, kad Emilis rašė apie žąsiukus, viščiukus, gandrų, šunį.
Jis stengėsi parašyti įdomiai, jo rašinėlyje yra vaizdingų pasakymų.
- Kas pasirodė nejprasta?
Emilis nežinojo kai kurių dalykų. Manė, kad perekšlės – perekšliauja, viščiukai – viščiukuoja, gandrai – čiulba, čipsi...
Kartojosi sakinių pabaigos: ...pūkuoti žąsiukai, kurie kėlė triukšmą; perekšlė su viščiukais kėlė triukšmą; skraidė gandrai, kurie kėlė triukšmą; Kastelio šuo kėlė triukšmą.
Emilis, nors ir jautė, kad nežino kai kurių dalykų, vis tiek rašė rašinėlį.
Nejprasta, kad Emilis rašė, jog žąsiukai, viščiukai, gandrai ir šuo kėlė triukšmą, bet pabaigoje paminėjo, kad visur viešpatavo tyla.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti tekstą ir suprasti jo turinį.

Gebėti įvertinti kūrinį – pasakyti savo nuomonę.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Mato ir supranta teksto grafinio pavidalo išskirtinumus (šrifto, eilučių išdėstymo) ir paaiškina jų paskirtį. Remdamasis gyvenimiška ir skaitytojo patirtimi pasako savo nuomonę apie perskaitytą kūrinį, ją pagrindžia teksto medžiaga.

Patarimai mokytojui

Su mokiniais aptariama Emilio rašinėlyje pavartota kalbinė raiška (vaizdingi žodžiai ir posakiai), aiškinamasi, kodėl *Emiliui buvo sunku prisiminti, ką iš tiesų daro gyvūnėliai*. Vaikai **interpretuoja** viso teksto turinį, prisimena, kas buvo pasakyta apie Emilį teksto pradžioje. Mokiniai **samprotauja**, kodėl Emilis skubėjo rašyti rašinėlį. Galima dar kartą aptarti, *kada dvi valandos yra daug, o kada – mažai*. Taip pat mokiniai siūlo savo pavyzdžių, ką jie rašytų. Sakiniai gali būti užbaigti įvairiai, reikėtų leisti mokiniams **improvizuoti, kurti**.

Šiame tekste pateiktas Emilio kūrybinis darbas galėtų būti aptartas ne tik teksto suvokimo, bet ir jo kūrimo aspektu. Mokytojas galėtų kelti klausimus: *Ar aiškiai atskleista tema? Ar teksto turinys sudomina skaitytoją ir kita.*

Užduotis

- Kurie Emilio pavartoti žodžiai, pasakymai tau gražūs?
*Kelionė buvo kaip malonus sapnas.
Mėlynoje padangėje skraidė gandrai.
Visur viešpatavo gili tyla.*
- Emilio rašinyje žąsiukai, gandrai, šuniukas, perekšlė su viščiukais kėlė triukšmą. Kodėl berniukui nesisekė prisiminti, ką iš tiesų daro šie gyvūneliai?
*Emilis niekada nebuvo kaime ir negirdėjo šių gyvūnelių „kalbos“.
Jis rašė rašinėly paskubomis, kurdamas būsimus įvykius, todėl jam taip ir išėjo, kad visi kėlė triukšmą.*
- Rask tekste žodžius, įrodančius, kad berniukas labai skubėjo rašyti rašinėly.
- Ką daro žąsiukai? Krykia? Ne! Antys krykia... žvengia? Ne! Baubia? Bliuana? Ką daro žąsys? - garsiai klausia savęs berniukas, bet niekaip neprisimena. Gal dėl to, kad skuba, o gal – kad tramvajai bilda
- Kodėl Emilis skubėjo?
*Nes rašant rašinėly laikas labai greitai bėgo.
Nes jis nenorėjo daug laiko praleisti rašydamas rašinėly.*
- Kaip šiuos sakinius užbaigtum tu?
*Žalioje žolėje šmėžavo maži ir pūkuoti žąsiukai, kurie gageno.
Mėlynoje padangėje skraidė gandrai, kurie atrodė išdidūs.
Kastelio šuo skalijo.
Perekšlė su viščiukais lesė grūdus.*

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Paaiškina kalbos stilistinių priemonių (vaizdingų žodžių, sinonimų, antonimų, palyginimų ir kt.) vartojimą grožiniame tekste.

Gilinas į kūrinį pavaizduotus įvykius:

supranta ir, remdamasis savo patirtimi, gali paaiškinti vieno ar kito įvykio priežastis, net jeigu kūrinį jos neįvardytos.

Paaiškina kalbos stilistinių priemonių (vaizdingų žodžių, sinonimų, antonimų, palyginimų ir kt.) vartojimą grožiniame tekste.

Gilinas į kūrinį pavaizduotus įvykius:

supranta ir, remdamasis savo patirtimi, gali paaiškinti vieno ar kito įvykio priežastis, net jeigu kūrinį jos neįvardytos.

Gilinas į kūrinį pavaizduotus įvykius: remdamasis kuria nors įvykio grandimi (grandimis) kelia hipotezę apie galimą įvykių baigtį, geba pagrįsti savo hipotezę teksto medžiaga.

Patarimai mokytojui

Ši teksto dalis – paskutinė. Vaikai jau yra perskaitę visą tekstą, todėl galima kelti teksto visumą apibendrinančius klausimus, patikrinti numatymus dėl temos ir pagrindinės minties, įvertinti visą tekstą. Teksto pavadinimo **interpretavimas** buvo pati pirmoji mokiniams skirta užduotis. Tada jie nežinojo, apie ką bus tekstas ir galėjo tik numatyti jo turinį. Dabar mokiniai gali pasakyti, kodėl autorius pavadino kūrinį „Kūrybiška vaizduotė“, nes perskaitė visą tekstą. Vaikų atsakymai nuo pat pradžių buvo užrašomi lentoje ar popieriaus lape, todėl galima palyginti mokinių ankstesnes įžvalgas su jų nuomonėmis dabar, perskaičius tekstą. Taip pat mokiniai galėtų sukurti kitą teksto pavadinimą, kuris būtų pagrįstas teksto turiniu. Tokia užduotimi ugdomas mokinių **kūrybiškumas**, lavinama **vaizduotė**. Mokiniai turėtų nusakyti teksto **temą** (apie ką rašoma kūrinyje), formuluoti pagrindinę mintį. **Pagrindinę mintį** mokiniams formuluoti nėra lengva, nes reikia **apibendrinti** visą tekstą, **išskirti** esminius momentus, **suprasti** teksto **kontekstą**. To reikia mokyti pasižymint tekste svarbiausias mintis, raktinius žodžius. Taip pat reikėtų mokinių klausti, *ko jie pasimokė skaitydami tekstą*.

Užduotis

- Kodėl autorius pasakojimą pavadino „Kūrybiška vaizduotė“?
Todėl, kad pasakojama apie berniuką Emilį, kuris, rašydamas rašinėlių, pasižymėjo kūrybiška vaizduote. Todėl, kad Emilis, rašydamas rašinėlių, viską labai gerai įsivaizdavo.
- Koks kitas pavadinimas tiktų šiam tekstui?
*Kelionės belaukiant.
Keistas įvykis ir kita.*
- Kokia pasakojimo tema?
*Emilio rašinėlis.
Linksmas rašinėlis.
Kaip Emilis rašinėlių rašė.*
- Pasakojime Emiliui teko rasti išeitį šiose situacijose:
 - kuo užsiimti, kad greičiau praeitų laikas laukiant traukinio;
 - kaip parašyti rašinėlių apie atostogas dar joms neprasidėjus.*Tu žinai, kaip Emiliui viskas pavyko. Ką svarbaus supratai, ko pasimokei skaitydamas šį kūrinį?
Supratau, kad neverta paskubomis rašyti rašinėlio, nes gali prajuokinti visą klasę.
Pasimokiau, kad kiekvieną darbą reikia dirbti atsakingai.*

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Geba apmąstyti autoriaus pateiktą kūrinio pavadinimą: interpretuoti jį – pasakyti, kaip supranta tokią pavadinimo formuluotę.

Atpažįsta žodžius, pasakymus, tiesiogiai nurodančius teksto ar jo dalies temą, juos vartodami ją suformuluoja. Geba:

- a) interpretuoti autoriaus sukurtą prasmę – suformuluoti pagrindinę kūrinio mintį (kai ji tekste tiesiogiai nepasakyta);
- b) įvardyti kūrinyje keliamą problemą, jeigu ji nelabai užslėpta.

Patarimai mokytojui

Nusakydami nuomonę apie skaitytą tekstą mokiniai turi **interpretuoti** ir **vertinti**. Jie skatinami drąsiai reikšti savo nuomonę *už* ar *prieš*, tačiau turi argumentuoti, remdamiesi teksto turiniu.

Užduotis

- Ar sutinki, kad Emilio vaizduotė kūrybiška?

Taip

Ne

Paaiškink, kodėl taip manai.

Taip, nes jis dar tik prasidėjęs atostogoms jau įsivaizdavo, kas ir kaip bus.

Ne, nes jo rašinėlyje dėl skubėjimo buvo daug pasikartojančių veiksmy.

- Kaip manai, ar tai, ką parašė Emilis iš tikrųjų įvyko? Savo atsakymą argumentuok.

Manau, kad ne, nes jis net nežinojo, kaip atrodo kaimas. Manau, jis buvo nustebintas pamatęs.

Galbūt iš dalies taip ir įvyko, kaip jis parašė, nes kaime iš tiesų yra žąsiukų, viščiukų, tačiau atostogaudamas jis patyrė daug nuotykių, kurių negalėjo nuspėti.

- Ką tu patartum padaryti Emiliui, kai jis grįš iš atostogų kaime?

Patarčiau jam perrašyti rašinėlį.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti kūrinį – pasakyti savo nuomonę.

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Remdamasis gyvenimiška ir skaitytojo patirtimi pasako savo nuomonę apie perskaitytą kūrinį, ją pagrindžia teksto medžiaga.

Gilinas į kūrinyje pavaizduotus įvykius: remdamasis kuria nors įvykio grandimi (grandimis) kelia hipotezę apie galimą įvykių baigtį, geba pagrįsti savo hipotezę teksto medžiaga.

Patarimai mokytojui

Skaitytą tekstą reikėtų aptarti dar vienu aspektu: nusakyti **teksto pobūdį** (grožinis ar negrožinis). Mokiniais galima pateikti požymių sąrašą (grožinio ir negrožinio teksto), iš kurio jie išrinktų tinkančius grožiniam tekstui (pvz., *aiškus siužetas, vaizdinga kalba, aprašyti įvykiai, yra dialogas, veikėjai ir kt.*). Arba gali būti atviras klausimas, į kurį mokiniai turėtų atsakyti patys.

Užduotis

- Pateik įrodymų, kad šis tekstas yra grožinis.
Tekstas yra grožinis, nes jame pavartota vaizdinga kalba, aprašyti įvykiai, yra dialogas.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti tekstą ir suprasti jo turinį.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Skiria grožinį nuo negrožinio teksto.

Patarimai mokytojui

Paskutinė užduotis galėtų būti **kūrybinė**. Mokiniai galėtų sukurti ir parašyti šio pasakojimo tęsinį. Rašydami rašinėlj, jie panaudotų visas savo kūrybines galias, tačiau turėtų atsižvelgti į tai, ką perskaitė tekste. Rašinėlis būtų neįprastas tuo, kad mokiniai jį rašytų ne savo, o Emilio vardu.

Užduotis

- Įsivaizduok, kad esi Emilis ir jau grįžai namo po kelionės pas draugą Kastelj. Supranti, kad tavo anksčiau parašytas rašinėlis visai neatitinka tikrovės. Parašyk jį iš naujo.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti skaitomą tekstą – daryti apibendrinančias išvadas, teksto idėjas susieti su turima patirtimi, emocijomis, išgyvenimais.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Geba skaitytą tekstą panaudoti kūrybiniam darbui: perkurti tekstą – sukurti savitą pabaigą.

Mokytojai, norėdami teksto suvokimui taikyti *skaitymo su numatymu* strategiją, turėtų atkreipti dėmesį, kad kiekvienas tekstas skirstomas dalimis atsižvelgiant į jo įvykių seką, nuoseklumą. Galima skirstyti tekstą pagal teksto sandarą: *užuomazga – veiksmo vyksmas – kulminacija – atomazga*; arba pagal teksto įvykių loginį nuoseklumą. Reikėtų apmąstyti, kuo kiekviena išskirta teksto dalis yra naudinga turiniui atskleisti. Taip pat teksto skaidymas dalimis turėtų atitikti mokytojo išsikeltus tikslus: *ką vaikai supras perskaitę tekstą; kur turėtų būti sudėti akcentai*. Atkreiptinas dėmesys, kad mokiniai neturi matyti viso teksto iš karto. Jis pateikiamas ir skaitomas dalimis, tik mokytojui žinant, kas vyks toliau.

V PAVYZDYS. PUBLICISTINIS TEKSTAS

Publicistiniai (žiniasklaidos) tekstai – tai visuomenės gyvenimo problemas keliantys, aptariantys, informuojantys, žmonių aktyvumą skatinantys tekstai. Vaikai, skaitydami žurnalus vaikams ar žiūrėdami televizijos laidas, dažnai mato ir girdi įvairių žmonių pokalbius (interviu) su žurnalistais. Todėl svarbu vaikus skatinti suvokti publicistinį tekstą. Šis tekstas palankus suvokti ne tik turiniui, bet ir jo idėją galima pritaikyti klasėje, pavyzdžiui, kurti pokalbių laidą, kurioje vieni būtų žurnalistai, o kiti – pašnekovai.

„Naminuko“ interviu su Vytautu V. Landsbergiu „Vytautas V. Landsbergis – rašytojas, kuris svajojo būti Kauno zoologijos sodo direktoriumi“

Teksto aprašymas:

Šiuo tekstu pristatomas pokalbis (interviu) su vienu populiariausių Lietuvos vaikų rašytoju Vytautu V. Landsbergiu (g. 1962 m.). Šis rašytojas gerai pažįstamas vaikams, parašė ne vieną vaikų skaitomą ir mėgstamą knygą: „Obuolių pasakos“ (1999), „Angelų pasakos“ (2003), „Arklis Dominyko meilė“ (2004) ir kitas. Pokalbis su rašytoju yra labai šiltas. Rašytojas pasakoja apie kūrybą, dalijasi savo vaikystės prisiminimais, svajonėmis, taip pat paaiškina, kodėl verta skaityti knygas.

VYTAUTAS V. LANDSBERGIS – RAŠYTOJAS,
KURIS SVAJOJO BŪTI KAUNO ZOOLOGIJOS
SODO DIREKTORIUMI

Kada supratote, kad Jums lemta tapti vaikų rašytoju?

Iki šiol dar nesupratau. O pradėjau rašyti vaikams, norėdamas jiems šį bei tą paaiškinti apie suaugusių pasaulį. Ir tai tapo pagrindiniu mano užsiėmimu.

Kam sunkiau rašyti – vaikams ar suaugusiems?

Vaikams yra sunkiau rašyti. Suaugusiems gali rašyti negatyvius dalykus ir jiems tai patinka. Žmonės mėgsta matyti baisumą ir paskui stebėti, kas iš to pasidaro. O vaikams visa tai turi parodyti per grožio pasaulį. Gėri padaryti idomų yra daug sunkiau. Bjaurybės labiau mėgstamos, prilimpa. Vaikų literatūros pasaulis yra toks rojaus kampelis, kur dar galima rašyti ir apie gražius dalykus, todėl man ten labai gera.

Iš kur semiatės idėjų?

Kiekviena knyga turi savo istoriją. Tarkim, „Pelytė Žita“ atsirado tada, kai mažoji dukrelė labai bijojo, kad mama išeis į parduotuvę ir negrįš. Ir aš jai vakarais pasakodavau istorijas apie pelytę, kuri taip pat bijojo, kad mama gali negrįžti.

Paskutinė knyga „Dominykas dvasių karalystėje“ (ketvirtoji „Arklis Dominyko“ serijos knyga) atsirado norit papasakoti apie tai, ką radau Tibeto Mirusiųjų knygoj ir šiaip domėdamasis pomirtiniu gyvenimu. Norėjau papasakoti, kas yra po to, kai mūsų nebelieka fiziškai, norėjau pasakyti,

kad mes vis tiek esame, galime bendrauti. Mylėti. Ir kad susitiksim. Neseniai gavau žinią, kad šia knyga pavyko padėti vienam berniukui, netekusiam tėvelio. Jo tėtis žuvo avarijoje. Berniukas labai užsisklendė savyje.

Koks Jūsų knygų personažas Jums arčiausiai širdies?

Ką berašytum, rašai apie save. Ar apie Rudnosiuką, ar apie briedį Eugenijų, ar apie pelytę Žitą. Negali parašyti kūrinio nepersikūnydamas. Visgi arčiausiai manęs yra Rudnosiukas. Rudnosiuko istorijas vis rašau, niekaip negaliu jų pabaigti. Jis iš vaikystės, tai Vytės Nemunėlio sukurtas personažas, o paskui aš ėmiau kurti apie jį istorijas. Štai vos tik atėjo Motinos diena, Rudnosiukas ir vėl pasibeldė į mano makaulę.

Kokia knyga Jums pačiam mieliausia?

Visos knygos yra skirtingos – kaip ir vaikai. Jei reikėtų išrinkti iš mano penkių vaikų, kuris yra geriausias, tai aš labai nuskriausčiau kitus. Net nežinočiau, kuris yra geriausias. Ir kiekviena knyga vis kitokia. Jų visuma sudaro šeimą.

Kaip kūrybą vertina Jūsų vaikai? Ar sulaukiate kritikos?

Sulaukiu, netgi jos pats išsireikalauju. Dar neparašytą knygą duodu skaityti savo vaikams bei anūkams ir jie pasako labai gerų pastabų. Dažnai netgi iš esmės pataiso dar neparašytą kūrinį. Skaitau ir matau, kada jiems įdomu, o kada jau nuobodu.

Kodėl verta draugauti su knygomis?

Knyga vysto fantaziją, ugdo vaizdinius. Turi sugalvoti, kaip viskas atrodo, užvertęs knygą gali išsivaizduoti, kaip bus toliau. Toks vaizdinių menas vėliau labai praverčia kuriant savo gyvenimą, profesiją, šeimą. Pavyzdžiui, architektas, prieš projektuodamas namą, turi išsivaizduoti jį, pavaikščioti po kambarius, pasėdėti prie lango, pamatyti tolumoje mišką... Šituos dalykus vaikystėje ugdo knygų skaitymas.

Kokios buvo Jūsų vaikystės svajonės? Ar išsipildė?

Viena mano svajonė buvo globoti vaikus, globoti mažesnius už save. Ir ta svajonė išsipildė. Antra svajonė buvo globoti žvėrelius.

Vaikystėje norėjau būti Kauno zoologijos sodo direktoriumi, kad... galėčiau paleisti visus žvėris į laisvę. Man buvo labai gaila žiūrėti į mešką, uždarytą ankštame narve.

Toks gyvūnų laisvinimas arba noras, kad ir kiti juos pamiltų kaip savo šeimos narius, dabar vyksta knygose. Rašau apie arklį, apie briedį, apie pelytę.

Koks Jūsų skaitytojas?

Isivaizduoju tokį tyraširdį vaiką, jautrų, galbūt pažeidžiamą. Aš jį noriu apginti, noriu, kad nebijotų būti jautrus, kad liktų savimi. Dažnai net knygų mugėje rašydamas autografą palinkiu „drąsos būti savimi“. Išlik savimi, nekopijuok nieko kito. Dievas tau davė gražiausias savybes, kurių reikia norint pasiekti laimę.

Vytautas V. Landsbergis – rašytojas, kuris svajojo būti Kauno zoologijos sodo direktoriumi. // „Naminukas“, 2014, 6(257).

Skaitymo strategijos pasirinkimas (aprašymas)

Siekiant sudominti mokinius tekstu ir suaktyvinti jų mąstymą skaitymo metu, prieš teksto skaitymą patariama vaikams išdalyti lenteles su klausimais apie rašytoją Vytautą V. Landsbergį (6 lentelė). Lentelė sudaryta remiantis strategijos *Žinau – noriu sužinoti – sužinojau pavyzdžiu*. Rašytojas Vytautas V. Landsbergis yra žinomas, todėl kai kuriuos dalykus apie jį vaikai galbūt žinos arba manys, kad žino. Skaitydami vaikai pasitiks, ar tikrai taip manė.

Lentelė pildoma du kartus: vieną kartą prieš teksto skaitymą, o kitą kartą – perskaičius tekstą ir atlikus visas teksto suvokimo užduotis. Pirmiausia aptariami lentelėje pateikti klausimai, mokiniai užpildo tik tą lentelės dalį, kuri pažymėta *Prieš skaitymą*, tada perskaito tekstą, atlieka teksto suvokimo užduotis ir užpildo kitą lentelės dalį, kuri pažymėta *Po skaitymo*. Informacija lentelėje **sucretinama, palyginama**, su vaikais **aptariama, ką įdomaus sužinojo, kas buvo netikėta, kas nustebino, kas nepasitvirtino**. Vaikai išsako savo pastebėjimus.

6 lentelė. Informacijos pildymo lentelė prieš teksto skaitymą ir po jo.

Klausimai apie rašytoją	Prieš skaitymą		Po skaitymo	
	Žinau	Nežinau	Sužinojau	Nesužinojau
Kodėl Vytautas V. Landsbergis tapo vaikų rašytoju?				
Kaip gimsta rašytojo knygų personažai, istorijos?				
Koks rašytojo knygos personažas yra jam pats mieliausias?				
Kas pirmieji skaito ir vertina rašytojo kūrinį?				
Apie ką rašytojas svajojo vaikystėje?				

Patarimai mokytojui

Po lentelės pirmojo pildymo (*Prieš skaitymą*) mokiniai perskaito tekstą ir atsako į turinį **apibendrinančius** klausimus. Pirmiausia išsiaiškinama, su kuo vyksta pokalbis. Vytautas V. Landsbergis yra pagrindinis veikėjas, todėl jį įvardyti mokiniams nebus sunku. Mokiniai turės remtis tiesioginiu teksto turiniu ir daryti **tiesiogines išvadas**, kad galėtų nusakyti, ką sužinojo apie rašytoją. Detalių, padedančių padaryti šias išvadas, tekste yra nemažai. Patariama pasibraukti ar kitaip tekste pasižymėti išvadų darymui reikalingas detales: *pradėjau rašyti vaikams; „Pelytė Zita“; arčiausiai manęs yra Rudnosiukas; vaikystėje norėjau būti Kauno zoologijos sodo direktoriumi ir kita.*

Užduotis

- Koks rašytojas pristatomas „Naminuko“ skaitytojams?
Vytautas V. Landsbergis
- Ką sužinojai apie rašytoją?
Kad jis vaikų rašytojas; apie knygas, kurias parašė; iš kur semiasi idėjų; kokia jo parašyta knyga jam pačiam mieliausia; kuo svajojo būti užaugęs ir kita.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti informacinį tekstą ir suprasti jo turinį.

Gebėti rasti negrožiniame tekste tiesiogiai pateiktą informaciją ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Įgyja pirminį, bendriausią supratimą apie teksto turinį: koks objektas aprašomas (žmogus, gyvūnas, augalas, daiktas ir kt.).

Randa tekste aiškiai pateiktą informaciją: kieno nors požymius, ypatybes, faktus, įrodymus, taisykles, nurodymus ir kt., daro išvadą, kuri informacija yra svarbi konkrečiam skaitymo tikslui, o kuri antraeilė.

Skaitymo strategijos pasirinkimas (aprašymas)

Šiame tekste apie Vytautą V. Landsbergį pateikta įvairios informacijos (apie kūrybą, svajones, skaitytoją ir kt.), todėl teksto suvokimui ir informacijos **išskirimui, sisteminimui, interpretavimui, vertinimui** galima panaudoti **tinklo nėrimo strategiją**. Taikant šią strategiją išskiriamas pagrindinis objektas (skaitytame interviu – Vytautas V. Landsbergis), o aplink jį pateikiami ir plėtojami su juo susiję reiškiniai, įvykiai, apie kuriuos sužinojome perskaitę tekstą (5 pav.).

Šis tinklas yra labai plačiai išskleistas, nes norima parodyti mokytojui, kiek skirtingų dalykų galima išplėtoti apie rašytoją: **nagrinėti** Vytauto V. Landsbergio *kūrybą*; **aptarti** rašytojo *vaikystę*; **išskirti** ir **analizuoti** jo mintis apie *skaitymo reikšmingumą, skaitytoją*. Galima apimti viską kartu, tačiau nagrinėti ir analizuoti patariama dalimis ir tik po to **apibendrinti** visumą.

Patarimai mokytojui

Mokiniai gauna tuščią (neužpildytą) **tinklo nėrimo schemą** ar jos dalį (priklauso nuo tikslo, nagrinėjamas visas tekstas ar jo dalis). Centre gali būti įrašytas rašytojo vardas ir pavardė. Kitus laukus mokiniai turės užpildyti mokytojui keliant klausimus apie tekstą. Patys pirmieji teksto suvokimo klausimai jau padėjo išsiaiškinti, *koks rašytojas pristatomas tekste ir ką apie jį sužinojome*, todėl toliau mokiniai turėtų išskirti ir išplėtoti atskiras detales apie rašytoją, o vėliau **apibendrinti, interpretuoti, vertinti** visą informaciją.

Patarimai mokytojui

Interviu buvo kalbėta apie rašytojo *kūrybą* (knygas, kritikus, kūrybines idėjas ir kt.), taip pat apie *vaikystę* (vaikystės knygas, svajones). Reikėtų išskirti šias dvi dalis, įrašyti jas **Tinklo nėrimo** schemeje (5 pav.) ir toliau kiekvieną nagrinėti giliau. Išskirti šias dalis savarankiškai vaikams bus sunku, todėl patariama pasinaudoti **minčių lietaus** metodu. Mokiniai išsako skirtingas mintis apie tai, kokie svarbiausi rašytojo gyvenimo momentai buvo aptarti per interviu, o mokytojas užrašo mintis lentoje arba lape. Svarbiausia padėti mokiniams **apibendrinti**, kas buvo pasakyta, ir išskirti, kad buvo kalbėta apie *kūrybą* ir *vaikystę*.

Užduotis

- Kokie svarbiausi rašytojo gyvenimo momentai buvo aptarti per interviu?

Jo vaikystė, vaikystės svajonės.

Koks jis yra žmogus.

Kūryba, rašomos knygos.

Jo kūrybos kritikai.

Esminiai skaitymo gebėjimai

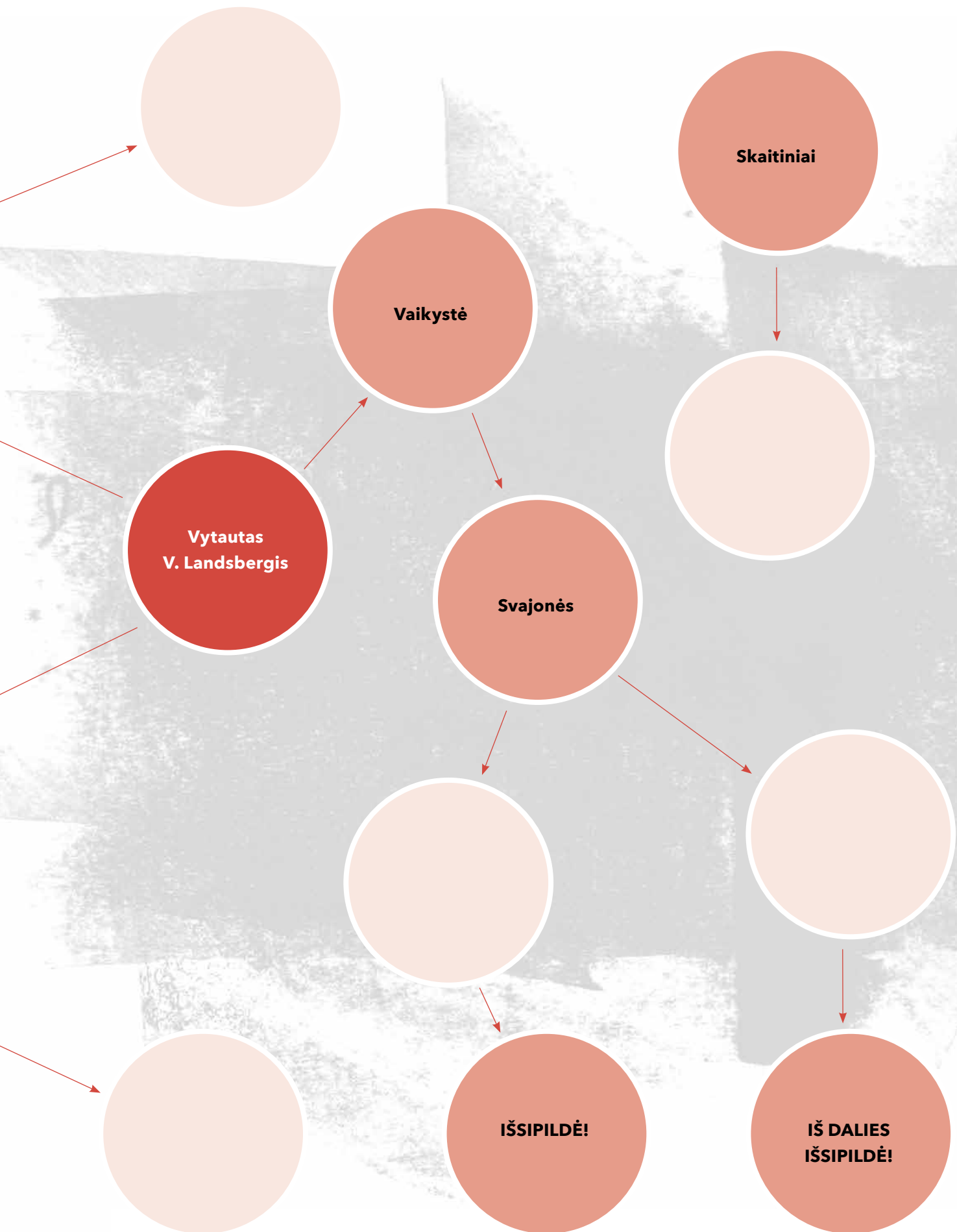
Gebėti interpretuoti gautą informaciją: ją lyginti, sisteminti apibendrinti, susieti su turimomis žiniomis, gyvenimiška patirtimi.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Interpretuoja pasakojimą, kuriame pateikiami tikri faktai (istorinis, biografinis ir kt. straipsnis): a) randa svarbiausius faktus; b) susieja faktus iš įvairių teksto dalių ir juos apibendrina, daro išvadą.

5 pav. Tinklo nėrimo schema.

Patarimai mokytojui

Pirmiausia nagrinėjama Vytauto V. Landsbergio kūryba (6 pav.). Apie ją kalbant galima dar smulkiau išskirti pokalbį apie *knygas*, kūrinių *kritikus*, kūrinių *skaitytoją*. Smulkesnes kūrybos dalis (*knygos*, *kritikai*, *skaitytojas*) galima iš karto pasižymėti **tinklo nėrimo** *schemoje*, tačiau kiekvieną jų patariama analizuoti atskirai ir pildyti atsakinėjant į mokytojo keliamus teksto suvokimo klausimus.

6 pav. Tinklo nėrimo schema: kūryba

Patarimai mokytojui

Pirmiausia mokinių prašoma išskirti tekste Vytauto V. Landsbergio parašytas knygas. Tai nėra sunki užduotis, nes knygų pavadinimai yra **tiesiogiai paminėti tekste**, tačiau reikalinga norint giliau **analižuoti** tekstą. Taip pat mokiniai gali rasti tekste rašytojo atsakymus, kaip ir kodėl atsiranda jo rašomos knygos, pvz.: „Pelytė Zita“ atsirado tada, kai mažoji dukrelė bijojo, kad mama išeis į parduotuvę ir negrįš. Aš jai vakarais pasakodavau istorijas apie pelytę, kuri taip pat bijojo, kad mama gali negrįžti. Galima klasėje plėtoti diskusiją, ar knyga gali padėti įveikti baimes; ar ji gali būti draugė ir kita.

Vytautas V. Landsbergis interviu paminėjo, kuris personažas jam pačiam mieliausias: *arčiausiai manęs yra Rudnosiukas*. Mokinių prašoma **pamąstyti**, kodėl? Jie gali rasti užuominų: *Rudnosiuko istorijas vis rašau, niekaip negaliu jų pabaigti; jis iš vaikystės; Rudnosiukas ir vėl pasibeldė į mano makaulę*. Taip pat galima paklausti, kuris knygos personažas yra jų mylimiausias ir kodėl.

Užduotis

- Kurias šiame interviu paminėtas knygas parašė Vytautas V. Landsbergis?
„Pelytė Zita“
„Rudnosiuko istorijos“
„Dominykas dvasių karalystėje“
- Kodėl Vytautas V. Landsbergis parašė knygas „Pelytė Zita“, „Rudnosiuko istorijos“, „Dominykas dvasių karalystėje“?

Arba:

- Kokią tikslą turėjo rašytojas rašydamas šias knygas?
Rašydamas apie Pelytę Zitą, autorius norėjo nuraminti mažą mergaitę, kad ji nebijotų, kai mama išeina į parduotuvę.
Rudnosiukas yra iš Vytauto V. Landsbergio vaikystės, rašytojas vis rašo ir rašo apie jį.
Rašydamas apie Dominyką dvasių karalystėje, autorius norėjo papasakoti vaikams apie pomirtinį pasaulį.
- Kuris knygos personažas artimiausias rašytojui (gali būti be pasirenkamųjų atsakymų):
a) Pelytė Zita
b) Briedis Eugenijus
c) Meškiukas Rudnosiukas
d) Arklys Dominykas

Arba:

- Kieno sukurtas personažas dar ir dabar gyvena Vytauto V. Landsbergio knygose?
Vytės Nemunėlio.
- Kodėl rašytojas Vytautas V. Landsbergis niekaip negali pabaigti rašyti knygos „Rudnosiuko istorijos“?
Rašytojas nebaigia knygos „Rudnosiuko istorijos“ todėl, kad...
- Rudnosiukas vis pasibeldžia į rašytojo galvą, todėl atsiranda vis naujų istorijų apie jį;
- rašytojas vis sugalvoja naujų pasakojimų/istorijų apie jį;
- Rudnosiukas iš rašytojo vaikystės, todėl jam labai patinka ir kitaip.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti rasti negrožiniame tekste tiesiogiai pateiktą informaciją ir daryti tiesiogines išvadas.

Gebėti interpretuoti gautą informaciją: ją lyginti, sisteminti apibendrinti, susieti su turimomis žiniomis, gyvenimiška patirtimi.

Gebėti rasti negrožiniame tekste tiesiogiai pateiktą informaciją ir daryti tiesiogines išvadas.

Gebėti interpretuoti gautą informaciją: ją lyginti, sisteminti apibendrinti, susieti su turimomis žiniomis, gyvenimiška patirtimi.

Konkrečiai skaitymo gebėjimai

Randa tekste aiškiai pateiktą informaciją: kieno nors požymius, ypatybes, faktus, įrodymus, taisykles, nurodymus ir kita.

Geba informuojančiame tekste rasti reikalingas žinias ir jas interpretuoti: a) skirstyti pagal pasirinktą aspektą; b) apibendrinti turimą informaciją kuria nors tema.

Randa tekste aiškiai pateiktą informaciją: kieno nors požymius, ypatybes, faktus, įrodymus, taisykles, nurodymus ir kt., daro išvadą, kuri informacija yra svarbi konkrečiam skaitymo tikslui, o kuri antraeilė.

Interpretuoja pasakojimą, kuriame pateikiami tikri faktai (istorinis, biografinis ir kt. straipsnis): a) randa svarbiausius faktus; b) susieja faktus iš įvairių teksto dalių ir juos apibendrina, daro išvadą.

Patarimai mokytojui

Iliustracijų aptarimas ugdo mokinių gebėjimą savarankiškai renkantį knygą atkreipti dėmesį į viršelį, paveikslėlius, nuotraukas, nes ši vaizdinė informacija padeda numanyti teksto turinį. Iš pradžių mokiniai gali išsakyti savo įžvalgas, susijusias su paveikslėliuose, iliustracijose, nuotraukose tiesiogiai matomais dalykais: *knyga apie Rudnosiuką; matome, kaip atrodo Vytautas V. Landsbergis* ir kita. Vėliau galima paprašyti, kad mokiniai **apibendrintų**, kam reikalingos iliustracijos, nuotraukos (*sudominti*), ką jos padeda suprasti (*supažindinti, parodyti, kokie bus veikėjai*), ko nesužinotume, jeigu jų nebūtų. Tuo pačiu galima paraginti mokinius pamąstyti, o gal net ir **sukurti**, apie ką galėtų būti knyga, kokios istorijos joje aprašytos sprendžiant tik iš viršelio, paveikslėlių, iliustracijų. Toks aptarimas itin naudingas pirmą kartą į klasę atnešus ir pristatant nematytą, neskaitytą knygą.

Užduotis

- Kokia šių iliustracijų paskirtis?

Pritraukti skaitytojo dėmesį, sudominti, suintriguoti, supažindinti.

- Ko nesužinotum, jei tekste nebūtų šios nuotraukos?

Nežinotume, kaip atrodo rašytojas Vytautas V. Landsbergis.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti informacinį tekstą ir suprasti jo turinį.

Gebėti perskaityti tekstą ir suprasti jo turinį.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Supranta negrožiniame tekste naudojamus paryškinius ir kitokius grafinio pavidalo išskirtinumus, žinomus sutartinius ženklus sutrumpinimus, šalia ar po tekstu pateiktą paaiškinimą (išnašų), schemų, nuotraukų ir kt. iliustracijų paskirtį.

Supranta negrožiniame tekste naudojamus paryškinius ir kitokius grafinio pavidalo išskirtinumus, žinomus sutartinius ženklus sutrumpinimus, šalia ar po tekstu pateiktą paaiškinimą (išnašų), schemų, nuotraukų ir kt. iliustracijų paskirtį.

Patarimai mokytojui

Aptariant Vytauto V. Landsbergio *kūrybos kritikus* tikėtina, kad mokiniams bus įdomu sužinoti, kad kritikais gali būti vaikai, pasakantys **savo nuomonę** ir galintys turėti įtakos kuriamo pasakojimo turiniui. Svarbu su mokiniais aptarti kritiko vaidmenį, kad jis pataria, pasiūlo, kaip geriau keisti kūrinį, nurodo, kurias vietas reikėtų taisyti. Mokiniai dažnai patys būna kaip kritikai, kai vertina savo klasės draugų rašinėlius. Reikia mokyti išsakyti savo nuomonę kultūringai, kitų neįžeidžiant.

Užduotis

- Paaiškink, kodėl rašytojas Vytautas V. Landsbergis pirmiausia savo kūrinius duoda skaityti vaikams, anūkams.

Kad jie pasakytų, ar gerai, įdomiai parašyta.

Kad gautų gerų pastabų.

Kartais jie gali pataisyti kūrinį.

Kad jis vaikų rašytojas; knygas, kurias parašė; iš kur semiasi idėjų; kokia jo parašyta knyga jam pačiam mieliausia; kuo svajotojo būti užaugęs ir kita.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti rasti negrožiniame tekste tiesiogiai pateiktą informaciją ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkrečiai skaitymo gebėjimai

Randa tekste aiškiai pateiktą informaciją: kieno nors požymius, ypatybes, faktus, įrodymus, taisykles, nurodymus ir kt., daro išvadą.

Patarimai mokytojui

Vytautas V. Landsbergis yra vaikų rašytojas, todėl reikėtų **aptarti**, kodėl jis rašo vaikams, kokiems vaikams skirti jo kūriniai ir ko pamoko. Mokiniai gali pasižymėti atsakymus tekste: *norėdamas jiems ši bei tą paaiškinti apie suaugusiųjų pasaulį; vaikų literatūros pasaulis yra toks rojaus kampelis, kur dar galima rašyti ir apie gražius dalykus, todėl man ten labai gera; įsivaizduoju tokį tyraširdį vaiką, jautrų, galbūt, pažeidžiamą.* Pateikdami **įrodymų** apie tai, kad rašytojo knygos padeda vaikams įgauti drąsos, pasitikėti savimi, mokiniai turi **susieti** teksto elementus.

Užduotis

- Kas yra Vytauto V. Landsbergio skaitytojai?
Vaikai.
- Kodėl Vytautas V. Landsbergis rašo vaikams?
*Nes nori vaikams paaiškinti apie suaugusiųjų pasaulį.
Todėl, kad jis nori rašyti apie gražius dalykus, kas būdinga vaikų literatūrai.*
- Kokiems vaikams skirtos Vytauto V. Landsbergio knygos?
Rašytojas skiria savo knygas tyraširdžiams, jautriems, pažeidžiamiems vaikams.
- Pateik įrodymų, kad rašytojo knygos padeda vaikams įgauti drąsos, pasitikėti savimi.
Knyga „Dominykas dvasių karalystėje“ padėjo berniukui išgyventi tėčio netektį. Rašytojo dukra, perskaičiusi „Pyltę Zitą“ suprato, kad nereikia bijoti.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti informacinį tekstą ir suprasti jo turinį.

Gebėti rasti negrožiniame tekste tiesiogiai pateiktą informaciją ir daryti tiesiogines išvadas.

Gebėti interpretuoti gautą informaciją: ją lyginti, sisteminti apibendrinti, susieti su turimomis žiniomis, gyvenimiška patirtimi.

Konkrečiai skaitymo gebėjimai

Įgyja pirminį, bendriausią supratimą apie teksto turinį: koks objektas aprašomas (žmogus, gyvūnas, augalas, daiktas ir kt.), koks reiškinys analizuojamas (žmonių gyvenimo, gamtos, šalies istorijos ir kt.). Randa tekste aiškiai pateiktą informaciją: kieno nors požymius, ypatybes, faktus, įrodymus, taisykles, nurodymus ir kt., daro išvadą.

Interpretuoja pasakojimą, kuriame pateikiami tikri faktai (istorinis, biografinis ir kt. straipsnis): a) randa svarbiausius faktus; b) susieja faktus iš įvairių teksto dalių ir juos apibendrina, daro išvadą.

Patarimai mokytojui

Toliau nagrinėjama rašytojo vaikystė (7 pav.). Išskiriamos ir atskirai analizuojamos smulkesnės dalys: *skaitiniai*, *svajonės*. Jas galima iš karto pasižymėti **tinklo nėrimo scheme**. Pirmiausia keliami klausimai ir atliekamos užduotys, susiję su **tiesioginiais teksto elementais**. Toliau prašoma **apibendrinti** ir **daryti išvadas**.

7 pav. Tinklo nėrimo schema: vaikystė.

Patarimai mokytojui

Tekste įvardyta rašytojo Vytauto V. Landsbergio vaikystės svajonė *būti zoologijos sodo direktoriumi* ir priežastis, kodėl jis norėjo juo būti: *kad... galėčiau paleisti visus žvėris į laisvę*. Tiesiogiai nepasakyta, kad Vytautas V. Landsbergis yra tyros širdies; tačiau galima rasti **užuominų** tekste, kurios padėtų mokiniams tai suprasti: *viena mano svajonė buvo globoti vaikus, globoti mažesnius už save; antra svajonė buvo globoti žvėrelius; man buvo labai gaila žiūrėti į mešką, uždarytą ankštame narve*. Mokiniai turi **interpretuoti** teksto turinį, daryti **argumentuotą išvadą**, kad šios užuominos rodo **širdies tyrumą**. Taip pat mokiniai gali rasti užuominų tekste, kad Vytautas V. Landsbergis vaikystėje labiausiai mėgo skaityti *Meškiuką Rudnosiuką: visgi arčiausiai manęs yra Rudnosiukas; jis iš vaikystės, tai Vytės Nemunėlio sukurtas personažas*, tačiau, kad tai patvirtintų, turi **susieti** ir **apibendrinti** šias detales.

Užduotis

- Kuo vaikystėje svajojo tapti rašytojas Vytautas V. Landsbergis? Kodėl?
Zoologijos sodo direktoriumi.
Nes norėjo išgelbėti ir paleisti į laisvę visus zoologijos sodo gyvūnus.
- Įrodyk, kad rašytojas Vytautas V. Landsbergis vaikystėje buvo labai tyros širdies.
Jis svajojo globoti vaikus, globoti mažesnius už save; norėjo išleisti iš zoologijos sodo visus žvėris.
- Kurią knygą Vytautas V. Landsbergis labiausiai mėgo skaityti vaikystėje?
Vytės Nemunėlio „Meškiukas Rudnosiukas“.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti tikslingai rasti ir paaiškinti grožinio teksto elementus ir daryti tiesiogines išvadas.
Gebėti interpretuoti gautą informaciją: ją lyginti, sisteminti apibendrinti, susieti su turimomis žiniomis, gyvenimiška patirtimi.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Randa tekste aiškiai pateiktą informaciją: kieno nors požymius, ypatybes, faktus, įrodymus, taisykles, nurodymus ir kt., daro išvadą.

Interpretuoja pasakojimą, kuriame pateikiami tikri faktai (istorinis, biografinis ir kt. straipsnis):

- a) randa svarbiausius faktus;
- b) susieja faktus iš įvairių teksto dalių ir juos apibendrina, daro išvadą; c) integruoja viso teksto informaciją ir daro išvadą.

Patarimai mokytojui

Užpildę **tinklo nėrimo schemą**, mokiniai bus surinkę svarbiausią informaciją apie rašytoją, tačiau skaitant tekstą nepakanka vien išsiaiškinti, kas buvo aiškiai ir tiesiogiai pasakyta. Surinkta informacija reikėtų pasinaudoti keliant klausimus, į kuriuos atsakydami mokiniai **interpretuos, argumentuos, vertins**. Tekste nėra tiesiogiai parašyta, koks žmogus yra Vytautas V. Landsbergis, tačiau tai galima nusakyti remiantis tekstu. Mokiniai, **vertindami** veikėją, jo poelgius turės pateikti įrodymų. Informacija apie veikėjo poelgius randama skirtingose teksto vietose ir padeda nusakyti skirtingas rašytojo savybes: *„Pelytė Zita atsidaro tada, kai mažoji dukrelė labai bijojo, kad mama išeis į parduotuvę ir negrįš (rūpestingumas); viena mano svajonė buvo globoti vaikus, globoti mažesnius už save (globėjįškumas).*

Svarbu įsidėmėti, kad įrodymai priklausys nuo klausimo *Koks žmogus yra Vytautas V. Landsbergis?* išvadų, mokiniai turės jas **logiškai pagrįsti**. Su mokiniais taip pat vertėtų aptarti vertybines nuostatas: *kodėl reikia būti jautriu, geru? ir kt.*, pasikalbėti apie kiekvieno asmenines savybes, pamąstyti, *kodėl svarbu padėti kitam, užjausti, paguosti* ir kita.

Užduotis

- Koks žmogus yra Vytautas V. Landsbergis?
Labai jautrus, globėjiškas, suprantantis vaikus, norintis jiems padėti.
- Kokie poelgiai tai rodo? Pateik pavyzdžių iš teksto.
*Rašytojas parašė knygą apie pelytę Zitą, kuri vaikams padeda įveikti baimes. Vaikystėje svajoto globoti mažesnius ir jo svajonė išsipildė.
Jam rūpi vaikų išgyvenimai, jis nori padėti jiems įveikti baimes.*

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti gautą informaciją: ją lyginti, sisteminti apibendrinti, susieti su turimomis žiniomis, gyvenimiška patirtimi.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Interpretuoja pasakojimą, kuriame pateikiami tikri faktai (istorinis, biografinis ir kt. straipsnis): a) susieja faktus iš įvairių teksto dalių ir juos apibendrina, daro išvadą; b) integruoja viso teksto informaciją ir daro išvadą.

Patarimai mokytojui

Dažniausiai 3–4 klasių mokiniai nesunkiai nusako teksto **temą** (*apie ką yra tekstas?*), tačiau suformuluoti **pagrindinę mintį** arba nusakyti teksto **tikslą** jiems būna sunku, todėl patariama naudotis teksto pavadinimu, kuris dažniausiai nusako, apie ką yra tekstas arba kokia jo pagrindinė mintis. Skaityto interviu pavadinimas susijęs su Vytauto V. Landsbergio vaikystės viena svajonių. Tekste taip pat buvo paminėta kita informacija, kitos detalės, todėl mokiniai raginami sugalvoti kitą pavadinimą, kuris būtų nesusijęs su svajonėmis. Pavyzdžiui, galima sugalvoti pavadinimą, kuris apibendrintų visą tekstą: *Vaikų rašytojas – Vytautas V. Landsbergis*. Taip pat teksto pavadinimas gali būti išreikštas vaizdingu posakiu arba patarle. Su mokiniais reikėtų išbandyti įvairius variantus.

Užduotis

- Su kuo susijęs teksto pavadinimas – Vytautas V. Landsbergis – rašytojas, kuris svajoto būti Kauno zoologijos sodo direktoriumi.
Jis susijęs su rašytojo vaikystės svajonėmis.
- Sugalvok kitą teksto pavadinimą, kuris atspindėtų kitą rašytojo vaikystės svajonę.
*Vytautas V. Landsbergis – globoja mažesnius už save.
Vytautas V. Landsbergis – vaikų globėjas.*

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti informacinį tekstą ir suprasti jo turinį.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Pagal pavadinimą supranta ir galina sakyti teksto temą. Geba naujai skaitomą tekstą pagal temą susieti su jau skaitytais tekstais.

Patarimai mokytojui

Mokiniai turi suvokti, kuo naudingas, reikšmingas vienas ar kitas tekstas, ką galima sužinoti jį perskaičius. **Teksto tikslą** mokiniams nelengva nusakyti, todėl reikėtų iš pradžių kalbėti apie informacijos naujumą, reikšmingumą, naudingumą. Teksto tikslą su mokiniais galima aptarti siejant jį su žurnalu, kuriame buvo išspausdintas interviu. Žurnalas „Naminukas“ skirtas vaikams, todėl tikslas, kodėl interviu buvo išspausdintas būtent šiame žurnale, yra aiškus – supažindinti vaikus su rašytoju Vytautu V. Landsbergiu, papasakoti apie jį, sudominti jo kūryba. Vytautas V. Landsbergis yra vaikų rašytojas, todėl buvo tikslinga spausdinti jo interviu vaikų, o ne suaugusiems skirtame žurnale. Norėdami rasti papildomos informacijos (pvz., apie žurnalus) mokiniai gali naudotis informacinėmis technologijomis arba nueiti į biblioteką, knygyną.

Užduotis

- Kokių tikslu „Naminuke“ buvo išspausdintas pokalbis su rašytoju Vytautu V. Landsbergiu?
Kad vaikai susipažintų su mėgstamu rašytoju; kad vaikai susidomėtų rašytojo Vytauto V. Landsbergio knygomis ir jas perskaitytų ir kita.
- Kodėl šis interviu išspausdintas žurnale „Naminukas“, o ne kitame žurnale?
Šis interviu apie vaikų rašytoją, todėl jis spausdinamas vaikams skirtame žurnale.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti informacinį tekstą ir suprasti jo turinį.

Gebėti įvertinti informacinį tekstą – pasakyti savo nuomonę apie jame pateiktos informacijos patikimumą, pritaikymo galimybes.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Paaškina negrožinio teksto skaitymo tikslą: sužinoti nauja, praplėsti turimas žinias, ką nors išsiaiškinti, ko nors išmokti.

Moka palyginti dviejų trijų šaltinių informaciją (pvz., iš enciklopedijos, interneto) arba su jau turima ir įvertinti jos patikimumą, savo vertinimą geba pagrįsti.

Patarimai mokytojui

Nagrinėjant tekstą taip pat reikėtų atkreipti dėmesį į **teksto pobūdį**: tikroviškas ar pramanytas. Su mokiniais išsiaiškinama, kas būdinga tekstams, kuriuose pateikta **tikroviška** informacija (*tikros vietos, datos, žmonės ir kt.*), ir kokie požymiai rodo, kad teksto informacija **pramanyta** (*vyksta stebuklai, išgalvotos vietos, žmonės ir kt.*). Mokiniai ieško įrodymų tekste, įrodančių, kad skaitytas interviu yra

tikroviškas: rašytojas Vytautas V. Landsbergis yra tikras; jis kalba apie savo anūkus; interviu paminėtos knygos iš tiesų jo sukurtos. Mokinai gali nežinoti, ar teksto informacija tikra, ar pramanyta. Tada naudinga pasitikrinti internete, enciklopedijose. Mokiniai gali savarankiškai ieškoti informacijos apie rašytoją arba tą galima padaryti visiems kartu klasėje.

Užduotis

- Įrodykite, kad šiame tekste pateikta tikroviška informacija.
Yra rašytojas Vytautas V. Landsbergis; yra knygos: „Pelytė Zita“, „Dominykas dvasių karalystėje“ ir kita.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti informacinį tekstą ir suprasti jo turinį.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Skiria negrožinį tekstą nuo grožinio: supranta, kad negrožiniame tekste pateikiama tikroviška informacija.

Patarimai mokytojui

Toliau kalbant apie teksto pobūdį su mokiniais reikėtų aptarti **teksto žanrą** – interviu. Išsiaiškinama, kokie **požymiai** padeda jį atpažinti (žurnalisto klausimai ir rašytojo atsakymai), kokiais klausimais interviu pradamas, kokiais baigiamas; kodėl būtent tokius klausimus kelia žurnalistė ir kita. Atkreipiamas mokinių dėmesys, kad interviu klausimus reikėtų parengti iš anksto, tačiau pokalbio metu juos galima koreguoti, kai kurių atsisakyti, reaguojant į pašnekovo atsakymus ir siejant klausimus su prieš tai išsakytomis pašnekovo mintimis. Interviu su Vytautu V. Landsbergiu pastebime **klausimų – atsakymų ryšį**. Pavyzdžiui, žurnalistė, sužinojusi, koks personažas rašytojui yra arčiausiai širdies, klausia: *Kokia knyga Jums pačiam mieliausia?* Arba po to, kai rašytojas papasakojo, kodėl jis tapo vaikų rašytoju, žurnalistė paklausė: *Kam sunkiau rašyti, suaugusiems ar vaikams?* Siekiant parodyti mokiniam klausimų – atsakymų ryšį, klausiama: *Kuo prasidėjo pokalbis su rašytoju? Kuo baigėsi pokalbis?*

Užduotis

- Kokie požymiai rodo, kad čia vyksta pokalbis (interviu)?
Yra išryškinti žurnalisto klausimai, o rašytojas j juos atsako.
- Kuo prasidėjo pokalbis su rašytoju?
Vytautas V. Landsbergis pasakoja, kodėl jis tapo vaikų rašytoju.
- Kuo baigėsi pokalbis?
Rašytojas pasakoja apie savo skaitytoją ir ko jam palinkėtų.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti informacinį tekstą ir suprasti jo turinį.

Gebėti rasti negrožiniame tekste tiesiogiai pateiktą informaciją ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Supranta negrožiniame tekste naudojamus paryškinimus ir kitokius grafinio pavidalo išskirtinumus. Interpretuoja tekstą, kuriame pateikiami tikri faktai (istorinis, biografinis ir kt.): susieja faktus iš įvairių teksto dalių ir juos apibendrina, daro išvadą.

Patarimai mokytojui

Nagrinėjant tekstą su mokiniais svarbu aptarti **teksto kalbą**: nežinomus terminus, perkeltinės reikšmės žodžius, posakius. Taip plečiamas mokinių žodynas, o taip pat padedama geriau suvokti skaitomą tekstą. Supažindinant su nauja sąvoka, terminu, nereikia reikalauti „iškalti“ apibrėžimo, bet skatinti susipažinti su tą sąvoką reiškiančio žodžio kilme, jam giminiškais žodžiais. Siūlytina pamėginti neaiškų teksto žodį suprasti iš konteksto, o tada pasitikrinti žodyne. Skaitant dalykinį tekstą, mokiniui reikia įprasti turėti pieštuką, lapelį, kad pasižymėtų vieną ar kitą žodį. Interviu su Vytautu V. Landsbergiu galėtume išskirti keletą tokių žodžių, kuriuos vertėtų aptarti su mokiniais: *kritika, autografas ir kita*.

Užduotis

- Išsiaiškink, ką reiškia žodžiai: *kritika, autografas*.
- Kritika – *kūrinio nagrinėjimas, vertinimas*.
Autografas – *parašas, įrašas*.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti rasti negrožiniame tekste tiesiogiai pateiktą informaciją ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Geba išsiaiškinti nežinomus žodžius, naujas sąvokas, terminus.

Patarimai mokytojui

Teksto nagrinėjimą galima užbaigti **apibendrinamaisiais** klausimais, kuriais taip pat ugdomos **vertybinės nuostatos**. Skatinama mokinius **rasti įrodymų** (*Kodėl verta skaityti knygas?*), pasidalinti savo **nuomone, patirtimi** (*Kas labiausiai sudomino pokalbyje su rašytoju Vytautu V. Landsbergiu?*). Nėra teisingo arba neteisingo atsakymo, kiekvieno mokinio nuomonė gali būti savita, svarbiausia, kad mokinys gebėtų ją paaiškinti, argumentuoti.

Užduotis

- Rask tekste įrodymą, kad verta skaityti knygas?
Knyga plėtoja fantaziją, ugdo vaizdinius.
Arba:
- Kokį pavyzdį pateiktum draugui įrodant, kad verta skaityti knygas.
Knyga plėtoja fantaziją, ugdo vaizdinius.
Turi sugalvoti, kaip viskas atrodo, užvertęs knygą gali įsivaizduoti, kaip bus toliau. Toks vaizdinių menas vėliau labai praverčia kuriant savo gyvenimą, profesiją, šeimą. Pavyzdžiui, architektas, prieš

projektuodamas namą, turi įsivaizduoti jį, pavaikščioti po kambarius, pasėdėti prie lango, pamatyti tolumoje mišką... Šituos dalykus vaikystėje ugdo knygų skaitymas.

- Kas labiausiai tave sudomino pokalbyje su rašytoju Vytautu V. Landsbergiu?

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti gautą informaciją: ją lyginti, sisteminti apibendrinti, susieti su turimomis žiniomis, gyvenimiška patirtimi.

Gebėti įvertinti informacinį tekstą – pasakyti savo nuomonę apie jame pateiktos informacijos patikimumą, pritaikymo galimybes.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Interpretuoja pasakojimą, kuriame pateikiami tikri faktai (istorinis, biografinis ir kt. straipsnis):

- a) randa svarbiausius faktus;
- b) susieja faktus iš įvairių teksto dalių ir juos apibendrina, daro išvadą;
- c) integruoja viso teksto informaciją ir daro išvadą – paaiškina, ką svarbaus sužinojo (pagrindinės minties supratimas).

Supranta ir paaiškina, kodėl perskaitytas tekstas yra vertingas: suteikia naujų žinių, moko, jo žinios, patarimai gali būti pritaikyti gyvenime ir kt., savo aiškinimą pagrindžia teksto medžiaga.

Patarimai mokytojui

Perskaičius ir išnaginėjus interviu su Vytautu V. Landsbergiu su mokiniais galima pritaikyti įgytą patirtį ir pasirengti interviu su mokyklos bendruomenės nariais (pvz., mokyklos direktore, bibliotekininke, kitų klasių mokiniais, kurie sportuoja, lanko meno būrelius, gerai mokosi) ir kita. Galima kartu rengti klausimus, vėliau sutvarkyti įrašytą pokalbį, jį paviėšinti (klasės, mokyklos stende, laikraštyje). Svarbu, kad mokiniai pamatytų įgytos patirties svarbą gyvenime ir gebėtų savarankiškai taikyti žinias.

VI PAVYZDYS. NEGROŽINIS TEKSTAS

Negrožinis tekstas: Straipsnis „Lesykla – ne tik pramoga“

Teksto aprašymas:

Šis negrožinis tekstas – straipsnis. Jame pateikta informacija parašyta aiškia, lakoniška, dalykine kalba. Jis informuoja, kad žiema – sunkus metas mažiems paukšteliams. Atšalus orams sumažėja maisto. Jiems sunku rungtis su didesniais paukščiais, todėl tenka kęsti alkį.

Šio straipsnio tikslas – pakviesti visus miesto gyventojus rūpintis mažais paukšteliais, padirbti jiems tinkamų lesyklėlių.

Dažniausiai tokio pobūdžio straipsniai dėl informacijos neskaitomi, tačiau mokiniai dažnai su jais susiduria, todėl turėtų gebėti suprasti, interpretuoti, vertinti.

Lesykla – ne tik pramoga!

Kaip pagal laikrodį atėjusi į Lietuvą žiema, jau dabar priverčia mūsų krašte likusius žiemoti sparnuočius suskubti ieškoti prieglobsčio ir maisto.

Visi sutiks, kad mieste surasti maisto paukščiai turėtų nesunkiai, kadangi beveik kiekviename namo kieme ar balkone žmonės ne tik kabina lesyklas, bet palieka ir kitų maisto atliekų, tačiau problema iškyla tada, kai tokias vietas užima didesni paukščiai – balandžiai, kuosas, kėkštai. Tokiose vietose mažiems paukščiams sunku rungtis su didesniais ir jie būna priversti ieškoti maisto kitur. Dažnai jie taip ir krenta nespėję susirasti maisto, nes per naktį 10 °C šaltyje zylė netenka 10 procentų savo svorio. O juk nereta žiemos naktį temperatūra nukrenta iki 20 °C šalčio ir daugiau. Dar nemažai energijos, o kartu ir riebalų atsargų sunaudojama kasdienei maisto paieškai.

Mes galime padėti smulkiems paukšteliams – įrengti tokią lesyklą, kuri būtų jiems pritaikyta.

Lesykla paukščiams turėtų būti saugi, joje neturi būti aštrių detalių ar briaunų, ji turi būti apsaugota nuo stambesnių paukščių. Lesykla turi būti šalia tankesnių krūmų, medžių ar kitų želdynų, kur prareikus išalkę žvirbliai ar zylės galėtų pasislėpti.

Gamtininkų klubas „ORNI“ kviečia visus daugiabučių namų gyventojus prisijungti prie šios iniciatyvos ir savo kiemo prieigose įrengti didesnę paukščių lesyklą, kuria galėtų rūpintis aplinkinių namų gyventojai. Ir primena, kad lesyklos turi būti nuolat papildomos lesalu.

Iškilus neaiškumams, bet kada jums gali patarti klubo „ORNI“ nariai.

Gamtininkų klubas „ORNI“

Skaitymo strategijos pasirinkimas (aprašymas)

Mokiniams dažnai tenka rinkti informaciją nurodyta tema. Atlikdami šias užduotis, jie susiduria su informacijos gausa ir, išskirdami svarbiausią informaciją, dažnai tiesiog perrašo viską, bet neatskleidžia teksto esmės. **Struktūruoti užrašai** – tai strategija, kuri padeda mokiniams išmokti užsirašyti tik tai, kas svarbiausia, bus naudinga ir reikalinga. Mokiniai skatinami **rinkti informaciją remiantis grafine schema**. Mokytojui siūloma iš langelių, rodyklių, apskritimų ar kitokių vaizdinių priemonių sukurti schemą, kuri atspindėtų konkrečią teksto struktūrą. Schemos gali būti įvairių formų: voratinklio, lentelės, eigos, ciklo ir kitos. Pagal Doug Buehlo knygą „Interaktyviojo mokymosi strategijos“. Teksto struktūros nustatymas schemas pateikiamos su tipiniais klausimais. Mokytojas, atsižvelgdamas į nagrinėjamo teksto turinį, turi suformuluoti tokius klausimus, kurie padėtų mokiniams išskirti svarbiausią teksto informaciją.

Straipsnį „Lesykla – ne tik pramoga“ siūloma nagrinėti pasitelkiant **problemos ir sprendimo teksto struktūros** schemą (8 pav.). Ši schema naudojama, kai mokiniams reikia suprasti informaciją apie įvai-

rias problemas, gyvenimo sąlygų, buitės permainas. Schemoje gali atsispindėti klausimai, padedantys mokiniams suprasti, **kaip reikia spręsti problemą**.

8 pav. Problemos ir sprendimo teksto struktūros schemos pavyzdys

Patarimai mokytojui

Kadangi pateiktą tekstą siūloma nagrinėti pasitelkiant problemos ir sprendimo teksto struktūros schemą, mokiniai pirmiausia turi būti puikiai susipažinę su straipsnio struktūra ir teksto dalyse išdėstyta informacija.

Užduotis

- Sunumeruok, kokia seka straipsnyje pateikta informacija.
 2. *Mažiems paukščiams sunku rungtis su didžiaisiais.*
 4. *Gamtininkų klubo „ORNI“ kvietimas.*
 1. *Atėjo žiema.*
 3. *Kokia lesykla saugi smulkiems paukšteliams?*
- Kurioje teksto dalyje (pastraipoje) atskleidžiama, kodėl reikia pagelbėti smulkiems paukšteliams susirasti maisto?

Mažiems paukščiams sunku rungtis su didžiaisiais.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti rasti negrožiniame tekste tiesiogiai pateiktą informaciją ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkreteji skaitymo gebėjimai

Lygina ir susieja kelias teksto dalis, pastebi jų tarpusavio ryšį, randa teiginį (teiginius) ir įrodymus, juos iliustruojančius pavyzdžius.

Patarimai mokytojui

Perskaitytame tekste gvildinama smulkiųjų paukščių maitinimosi žiemos sąlygomis **problema**. Mokiniam pristatoma iš anksto paruošta **problemos ir sprendimo teksto struktūros** schema (9 pav.). Į ją reikės surinkti ir **susisteminti** bei **apibendrinti** teksto informaciją pagal nurodytus aspektus. Mokiniai gali dirbti individualiai arba mažomis (3–4 vaikų) grupelėmis. Jie ne tik išmoks išskirti svarbiausią informaciją, suvoks informacijos ryšius, tačiau vaizdžiai pateikta informacija padės ją greičiau suprasti ir panaudoti savarankiškam mokymuisi.

9 pav. Problemos ir sprendimo teksto struktūros schema

Patarimai mokytojui

Su mokiniais taip pat aptariamas **teksto pobūdis**. Jie turi suprasti ir nustatyti, ar tekste pateikiamos žinios, faktai; ar vyrauja paaiškinimai, aprašoma veiksmų seka; ar pateikiamas teiginys, kurį reikia įrodyti, pagrįsti pavyzdžiais.

Užduotis

- Kokiame leidinyje galėjo būti išspausdintas šis tekstas?
Laikraštyje.
- Kokiai sričiai (menų, gamtos, istorijos, literatūros) priskirtum šį straipsnį? Paaiškink savo pasirinkimą.
Gamtos, nes kalbama apie pagalbą paukščiams žiemą.
- Koks pagrindinis šio teksto skaitymo tikslas?
Informuoti: sužinoti nauja, praplėsti turimas žinias.
- Pažymėk, kas šiame tekste pateikiama.

Faktai

Prasimanymai

- Paaiškink savo pasirinkimą.
*Nes rašoma apie tikrus dalykus, kad atėjo žiema ir reikia pasirūpinti paukščiais.
Iš tikrųjų yra gamtininkų klubas „ORNI“. Čia yra straipsnis iš laikraščio. Straipsnyje yra patarimų, kaip įrengti saugią lesyklą. Paaiškinama, kodėl reikia pasirūpinti smulkiais paukšteliais.*

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti informacinį tekstą ir suprasti jo turinį.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Supranta negrožinio teksto tikroviškumą (dalykiškumą), informatyvumą ir praktiškumą (taikomąją paskirtį), skiria negrožinį tekstą nuo grožinio.

Paaiškina negrožinioteksto skaitymo tikslą: sužinoti nauja, praplėsti turimas žinias, ką nors išsiaiškinti, ko nors išmokti.

Skiria negrožinį tekstą nuo grožinio: supranta, kad negrožiniame tekste pateikiama tikroviška informacija.

Patarimai mokytojui

Mokiniai turi suvokti, kad tekstų **pavadinimai** – tai informaciniai raktai. Jie padeda susidaryti pradinę nuovoką apie tekstą ir informuoja, apie ką bus rašoma tekste. Dažniausiai negrožinių tekstų pavadinimai būna tikslūs, aiškūs, išreiškiantys teksto temą. Šio straipsnio pavadinimas atspindi **pagrindinę mintį**, nes nukreipia skaitytojų mintis į lesyklos paskirtį ir naudą.

Užduotis

- Kodėl straipsniui reikia pavadinimo?
Kad suprastume, apie ką bus rašoma tekste.
- Pažymėk, ką nusako straipsnio pavadinimas.

Temą**Pagrindinę mintį**

- Paaiškink savo pasirinkimą.
Nes pavadinime pasakyta mintis, kuri verčia susimąstyti apie lesyklos paskirtį ir naudą.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti perskaityti informacinį tekstą ir suprasti jo turinį.

Konkrečiai skaitymo gebėjimai

Pagal pavadinimą supranta ir gali nusakyti teksto temą ar pagrindinę mintį. Geba naujai skaitomą tekstą pagal temą susieti su jau skaitytais tekštais.

Patarimai mokytojui

Išanalizavus visą tekstą, siūloma su mokiniais aptarti informacijos pritaikymo gyvenime galimybes. Mokiniai, remdamiesi perskaityta informacija, turi išsakyti savo **nuomonę**.

Užduotis

- Apie ką susimąstei, kai perskaitei straipsnį „Lesykla – ne tik pramoga!“?
- Kokios dar informacijos skatina paieškoti šis straipsnis?
Kaip padaryti lesyklėlę, kuri būtų pritaikyta mažiems paukščiams?
Kaip atrodo mažiems paukščiams pritaikyta lesyklėlė?

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti įvertinti informacinį tekstą – pasakyti savo nuomonę apie jame pateiktos informacijos patikimumą, pritaikymo galimybes.

Konkrečiai skaitymo gebėjimai

Supranta ir paaiškina, kodėl perskaitytas tekstas yra vertingas: suteikia naujų žinių, moko, jo žinios, patarimai gali būti pritaikyti gyvenime ir kt., savo aiškinimą pagrindžia teksto medžiaga.

Negrožiniai tekstai:

- 1) Receptas „Užmaišykite paukščiams pyrago“
- 2) Instrukcija „Kaip padaryti lesyklėlę“

Tekstų aprašymas:

Pristatomi du negrožiniai tekstai – paukščių pyrago receptas ir lesyklėlės darymo instrukcija. Jų paskirtis – gauti informacijos ir panaudoti ją praktikoje. Siekiama sudominti skaitytoją ir paskatinti pasigaminti vieną iš siūlomų gaminių. Instrukcijoje ir recepte labai aiškiai, tiksliai ir nuosekliai pateikiama informacija nuo tikslo, veiksmo iki rezultato. Šalia pateikiamos nuotraukos, brėžiniai papildantys teksto medžiagą, nurodantys veiksmų eigą ir galutinį produktą.

I TEKSTAS. RECEPTAS

Užmaišykite paukščiams pyrago

Iš kiaulienos taukų arba margarino, sėklų, kruopų ir riešutų galima užmaišyti paukščiams pyrago. Kadangi jis ruošiamas iš įvairių produktų, tą patį pyragą gali lesti skirtingų rūšių sparnuočiai. Paruoštą paukščių pyragą galima patiekti indeliuose arba pakabinti tinkleliuose.

Pyragui:

kiaulienos taukų arba nesūdyto margarino;
saulėgrąžų;
žemės arba lazdynų riešutų;
baltos duonos;
avižinių dribsnių;
sorų kruopų;
aguonų;
kukurūzų ar kitokių grūdų.

Lesyklai:

tinklinio maišelio;
vielos;
plastikinio butelio;
eglių arba kukmedžių šakelių.

Gaminimo eiga:

1. Puode išlydykite taukus arba nesūdytą margariną.
2. Į karštus riebalus suberkite saulėgrąžas, riešutus, grūdus ir kruopas, įtrupinkite baltos duonos. Pavašarėjant į pyragą reikėtų įmaišyti kiaušinių lukštų, kad paukščiai gautų kalcio. Viską gerai išmaišykite, leiskite masei šiek tiek atvėsti.
3. Sukrėskite masę į polietileningus maišelius, suformuokite rutulius, maišelius užriškite ir palaikykite šaldytuve.

4. Sukietėjusį pyragą dėkite į tinklinį maišelį.

5. Paukščių pyragui nuo sniego apsaugoti iš plastikinio butelio ir žaliuojančių medžių šakelių padarykite stogelį. Nupjaukite plastikinio butelio viršų, pridengkite eglių ar kukmedžių šakelėmis ir apsukite siūlu.

6. Kamštyje pradurkite skylę, perverkite storą vielą, vieną jos galą palikite ilgesnį, kad galėtumėte kabinti ant šakos, ant kito pakabinkite tinklėlį su pyragu.

*Paukščių pyragą ir lesyklėlę gamino Kristina Šilinytė
Teodoro Biliūno nuotraukos*

II TEKSTAS. INSTRUKCIJA

Lesyklėlė

Visiems aišku, kad lesyklėlės paskirtis – maitinti paukštelių žiemą. Prieš dirbdami lesyklėlę nepamirškime dviejų svarbių dalykų:

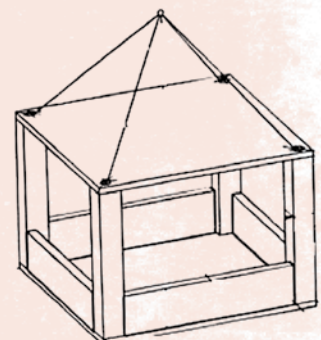
1. Lesyklėlė turi apsaugoti lesalus nuo lietaus, sniego ir vėjo.
2. Turi būti patogus užpilti lesalus ir išvalyti jų likučius.

Kaip pačiam padirbti lesyklėlę? Labiausiai paplitusios pakabinamos lesyklėlės. Tokią gali padirbti net ir vaikai.

Jai reikės:

dvių vienodo dydžio gabaliukų faneros;
keturių pagaliukų (geriausiai – keturkampių);
keturių siaurų lentelių;
nedidelių aštuonių medvaržčių arba vinių;
virvelės.

1. Pirmiausia prie dugneliui skirtos faneros nedideliais medvaržčiais prikalkite arba prisukite keturis kampinius pagaliukus.
2. Po to tokiu pat būdu pritvirtinkite stogeliui skirtą faneros gabaliuką.
3. Prieš prikaltant stogelį reikia jo kampuose pragręžti 4 skylutes pakabinimo virvutei įverti.

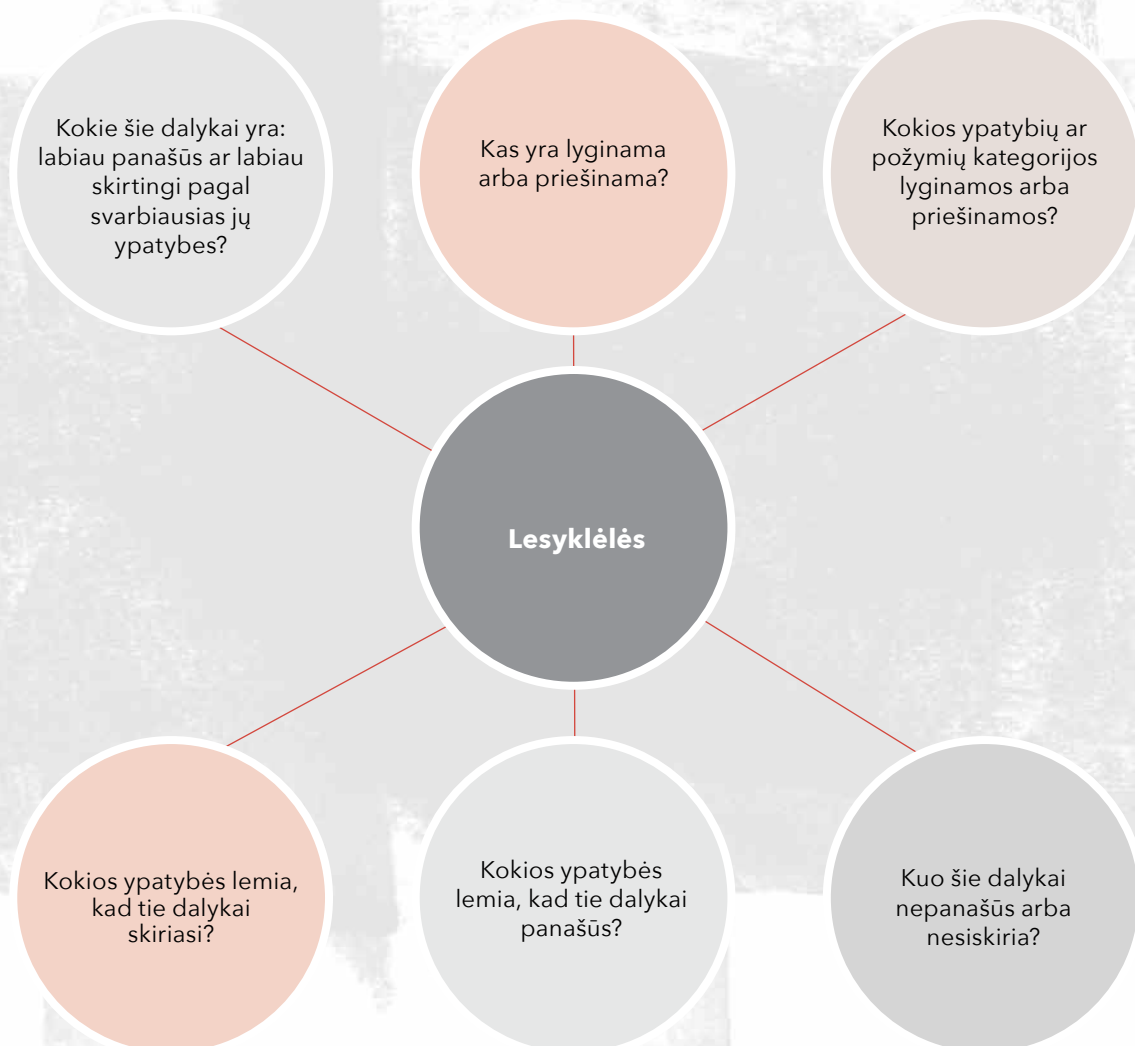

4. Aplink visą lesyklėlės dugnelį prikalkite siauras lenteles, kurios apsaugos lesalus nuo vėjo gūsių ir neleis trupinėliams nubyrėti ant žemės.
5. Įverkite virvutę ir pakabinkite lesyklėlę gerai matomoje vietoje.

Skaitymo strategijos pasirinkimas (aprašymas)

Abu tekstai panašūs (susiję tematine raiška, t.y. abu apie lesyklas), bet ir skiriasi (abi lesyklos daromos skirtingai), juos galima nagrinėti taikant **tekstų palyginimų ir supriešinimų strategiją** (10 pav.). Ši strategija naudojama, kai mokiniams reikia išsiaiškinti daiktų, reiškinių ar kt. panašumus ir skirtumus. Schemoje gali atsispindėti klausimai, padedantys mokiniams suprasti, kad **tam tikri dalykai yra panašūs arba skiriasi**.

10 pav. Tekstų palyginimų ir supriešinimų strategijos pavyzdys

Taikant **tekstų palyginimų ir supriešinimų strategiją**, mokiniai ne tik suvoks recepto ar instrukcijos turinį, bet ir mokysis išskirti perskaitytų tekstų **panašumus** ir **skirtumus**, **palyginti** dviejų tekstų informaciją, **daryti išvadą** apie jų panašumus ir skirtumus bei **apibendrinti** turimą informaciją. Ši strategija padeda ugdyti mokinių mąstymo gebėjimus: mąstymo lankstumą, samprotavimą, tikslumo siekimą, bendravimą.

H. F. Silverio knygoje „Palyginimas ir sugretinimas. Ugdome lyginamąjį mąstymą mokinių mokymosi pasiekimams gerinti“ pristatoma šios strategijos eiga:

- **apibūdinti** kiekvieną objektą atskirai, taikant tam tikrus **kriterijus**;
- **pažymėti** svarbiausius **panašumus** ir **skirtumus**;
- **suformuluoti** ir aptarti **apibendrinimus** ir **išvadą**;
- **apibendrinti** žinias atliekant **praktinę** užduotį.

STRATEGIJOS TAIKYMO ETAPAI

I ETAPAS. Apibūdink!

Patarimai mokytojui

Mokytojas pateikia schemą lentelėje. Jos viduje pateikiami **kriterijai**, pagal kuriuos reikės apibūdinti dviejų tekstų požymius. Mokiniai dirba mažomis grupelėmis (3–4 vaikai). Pirmiausia jie perskaito abu tekstus, vėliau išskiria kiekvieno teksto informaciją pagal tokius kriterijus: *gaminys, paskirtis, priemonės, eiga, priežiūra* ir parašo apibendrinančią **išvadą**. Parengus aiškius, tikslus tekstų aprašymus, lengviau atlikti gilesnį ir išsamesnį tekstų **palyginimą**.

Užduotis

- Apibūdink dviejų tekstų informaciją.

I tekstas

Paukščių pyragas

Lesinti skirtingų rūšių paukštelių.

Priemonių daug – vienos skirtos pyragui, kitos – lesyklėlės gamybai.

Eiga pateikta su aprašymu ir nuotraukomis.

Nukabinti tinklę, kai pyragas baigiasi.

Kriterijai

Gaminys

Paskirtis

Priemonės

Eiga

Priežiūra

II tekstas

Medinė pakabinama lesyklėlė

Berti lesalus ir maitinti paukštelių.

Priemonių nedaug – medinės lentelės, fanera, vinys.

Pateikta detalai aprašyta ir sunumeruota gaminio gamybos eiga.

Pakabintą lesyklėlę reikia nuolat valyti, įberti lesalų.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti rasti negrožiniame tekste tiesiogiai pateiktą informaciją ir daryti tiesiogines išvadas.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Randa tekste aiškiai pateiktą informaciją: kieno nors požymius, ypatybes, faktus, įrodymus, taisykles, nurodymus ir kt., daro apibendrinančias išvadas.

II ETAPAS. Palygink!

Patarimai mokytojui

Mokiniai, remdamiesi pirmosios lentelės informacija, pildo palyginimo lentelę ir joje pažymi svarbiausius tekstų panašumus ir skirtumus. Lentelės gali būti labai įvairaus formato (pvz., Venn'o diagramos ir kt.).

Užduotis

- Palygink dviejų tekstų informaciją.

Skirtumai:

Paukščių pyragas

Reikės užmaišyti pyragą ir padaryti lesyklą.

Reikės mokėti virti.

Tokią lesyklėlę padaryti padės nuotraukos.

Kai pyragas bus suleistas, reikės nukabinti tuščią tinklėlį su stogeliu.

Panašumai:

Skirtos paukščiams lesinti.

Lengvai padaromos net vaikų.

Abi pakabinamos.

Medinė pakabinama lesyklėlė

Reikės medinių lentelių, vinių, faneros.

Reikės mokėti kalti, gręžti.

Brėžinyje bus galima pasitikslinti, ar gerai dirbama.

Reikės nuolat papildyti lesalų ir valyti.

Galima naudoti kelerius metus.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti gautą informaciją: ją lyginti, sisteminti, apibendrinti, susieti su jau turimomis žiniomis, gyvenimiška patirtimi.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Geba informuojančiame tekste rasti reikalingas žinias ir jas interpretuoti: skirstyti pasirinktu aspektu; palygina dviejų tekstų informaciją.

III ETAPAS. Išvada!

Patarimai mokytojui

Mokiniais siūloma padiskutuoti apie tai, ką sužinojo lygindami tekstus. Jiems užduodami klausimai, skatinantys pamąstyti, surasti įrodymų, nuodugniau išnagrinėti abu tekstus ir, remiantis atliktomis užduotimis, padaryti **išvadas**.

Užduotis

- Ar šios lesyklos labiau panašios ar skirtingos? Kodėl?
Labiau skirtingos, nes į vieną beriamas lesalas, o kitai reikia užmaišyti „paukščių pyragą“.
- Koks svarbiausias jų skirtumas?
Viena medinė, kita – tinklelis su „paukščių pyragu“.
- Koks galėtų būti šio skirtumo poveikis?
Lesalas medinėje lesykloje gali būti nuolat papildomas, o „paukščių pyragą“ vėl reikės užmaišyti.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti interpretuoti gautą informaciją: ją lyginti, sisteminti, apibendrinti, susieti su jau turimomis žiniomis, gyvenimiška patirtimi.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Geba informuojančiame tekste rasti reikalingas žinias ir jas interpretuoti: daro išvadą ir apibendrinimus apie tekstų panašumus ir skirtumus.

IV ETAPAS. Pritaikyk!**Patarimai mokytojui**

Mokiniai išanalizavo du skirtingus tekstus. Jie susidarė nuomonę apie kiekvieną iš gaminių ir gali įsivertinti, kuris variantas iš pateiktų jiems būtų lengviau arba įdomiau padaromas. Kitas žingsnis – per dailės ir technologijų pamokas padaryti vieną iš aprašytų lesyklėlių.

Užduotis

- Kurią iš pateiktų lesyklų tu galėtum padirbti? Paaiškink savo pasirinkimą.
- Remdamasis lesyklos instrukcija arba „paukščių pyrago“ receptu padaryk lesyklėlę.

Esminiai skaitymo gebėjimai

Gebėti įvertinti informacinį tekstą – pasakyti savo nuomonę apie jame pateiktos informacijos patikimumą, pritaikymo galimybes.

Konkretieji skaitymo gebėjimai

Supranta ir paaiškina, kodėl perskaitytas tekstas yra vertingas: suteikia naujų žinių, moko, jo žinios, patarimai gali būti pritaikyti gyvenime ir kita.

Literatūra

1. Becker S. H. 99 neue Lesetipps. Klett/ Kallmeyer, 2012.
2. Bruzgelevičienė R. Ugdymo paradigma – didaktikos idėjų pamatas. Rankraštis.
3. Buehl D. Interaktyviojo mokymosi strategijos. Iš anglų kalbos vertė V. Poviliūnienė. V.: Garnelis, 2004.
4. Charlton B. C. Neformaliojo vertinimo strategijos: kaip formuluoti klausimus, stebėti mokinius ir planuoti pamokas, kad jos skatintų tinkamai suvokti tekstą. Iš anglų kalbos vertė I. Simonavičiūtė. V.: Tyto alba, 2007.
5. Daujotytė V. Tekstas ir kūrinys. V.: Kultūra, 1998.
6. Egan K. Nuodugnus mokymasis: paprasta naujovė, galinti keisti mokymą. Iš anglų kalbos vertė UAB „Gloria lingua“. V.: Švietimo aprūpinimo centras, 2014.
7. Gaarderis J. Knygos – pasauliui be skaitytojų? Iš anglų kalbos vertė A. Šiaulienė. // Rubinaitis. 2004. Nr. 2 (30), P. 3–9.
8. Kammer M. Wege zum Text. Sechzehn Unterrichtsmethoden für die Entwicklung der Lesekompetenz. Schneider Verlag Hohengehren GmbH, 2004.
9. Klicpera CH., Gasteiger-Klicpera B. Psychologie der Lese- und Schreibschwierigkeiten: Entwicklung, Ursachen, Förderung. 2. Auflage. Weinheim: Beltz, Psychologie Verlags Union, 1998.
10. Lietuvių kalbos pradinio ugdymo bendroji programa. <http://www.upc.smm.lt/ugdymas/dokumentai/Pradinio-ugdymo-lietuviu-kalbos-programa.pdf>.
11. Lukšienė M. Jungtys. V.: Alma littera, 2013.
12. Mc. Laughlin. Reading comprehension: What Every Teacher Needs to Know. // The Reading Teacher. Vol. 65. Issue 7 (2012). P. 432–440.
13. Mokinių kūrybiškumo ugdymo lietuvių (gimtosios) kalbos pamokose metodika. Parengė Šiuolaikinių didaktikų centras. V., 2013.
14. Nauckūnaitė Z. Iškalbos mokymas. K.: Šviesa.
15. Piaget J. Vaiko kalba ir mąstymas. Iš prancūzų kalbos vertė A. Grigaravičiūtė. V.: Aidai, 2002.
16. Ruseckienė L. Literatūros pedagogikos studijos. V: Gimtasis žodis, 2001.
17. Šiaučukėnienė L., Stankevičienė N., Čiužas R. Didaktikos teorija ir praktika. K.: Technologija, 2011.
18. Tarptautinis skaitymo gebėjimų tyrimas. PIRLS, 2011. Skaitymo gebėjimus tikrinančių užduočių pavyzdžiai. 4 klasė. V.: Nacionalinis egzaminų centras, 2013.
19. Texte, Themen und Strukturen. Herausgegeben von Angela Mielke und Bernd Schurf. Cornelsen Verlag, Berlin, 2011.
20. Tūtlytė R. Eilėraščio skaitymas. V.: Gimtasis žodis, 1996.
21. Tūtlytė R. Modernioji literatūra ir jos skaitymas. – Kn.: Teksto analizė mokykloje. V.: Alma littera, 1998.
22. Urba K. Koks įvairus pasaulis! // Rubinaitis. 2008. Nr. 3 (47). P. 1.
23. Varella A. Knygų šviesa. Iš graikų kalbos vertė D. Bučiūtė. // Rubinaitis. 2004. Nr. 1 (29). P. 2.
24. Viliūnas G. Nuo ko pradėti? – Kn.: Teksto analizė mokykloje. V.: Alma littera, 1998.
25. Z karta: kitokie vaikai, kitoks ir mokymasis. http://www.delfi.lt/gyvenimas/namai_ir_seima/z-karta-kitokie-vaikai-kitoks-ir-mokymasis.d?id=65110313#ixzz3KNBRNWc2
26. Žilinskaitė V. O kilti oi kaip nelengva. Pasisakymas gavus Geriausios 2006 m. vaikų knygos ir Vaikų literatūros premiją. // Rubinaitis. 2007. Nr. 2 (42). P.1.
27. Žukauskienė R. Raidos psichologija. V.: Margi raštai, 1996.
28. Župerka K. Stilistika. Šiauliai, 2001.

Tekstų analizei naudota literatūra:

1. Adomaitytė G. Karuselė. V.: „Gimtas žodis“, 2007, p. 35–36.
2. Buehl D. Interaktyviojo mokymosi strategijos. Iš anglų kalbos vertė V. Poviliūnienė. V.: Garnelis, 2004.
3. Harvey F. Silver Palyginimas ir sugretinimas. Ugdome lyginamąjį mąstymą mokinių mokymosi pasiekimams gerinti. Tarptautinis bakalaureatas, 2012.
4. Lekiantis laivas. Lietuvių pasaka. Pradinukų biblioteka. K.: „Šviesa“, 2006.
5. Lesykla - ne tik pramoga! Prieiga per internetą: http://orni.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=116&Itemid=1
6. *Lesyklėlė. Prieiga per internetą: <http://meistriukas.ucoz.com/>*
7. Pagaminkite paukščiams pyrago. Prieiga per internetą: <http://www.15min.lt/ji24/straipsnis/laisvalaikis/rankdarbiai/lesyklele-sparnuociams-567-288999#ixzz3KUpAEkFL>
8. Sintimbrianus M. Ilgoji pertrauka. V.: Vaga, 1976.
9. Vaičiūnaitė J. Aitvaras. V.: Alma littera, 2005, p. 38.
10. Vytautas V. Landsbergis - rašytojas, kuris svajojo būti Kauno zoologijos sodo direktoriumi.// „Naminukas“, 2014, 6 (257).

LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO
IR MOKSLO MINISTERIJA

*3–4 klasių mokinių
skaitymo gebėjimų*

UGDYMAS

Metodinė priemonė

Tiražas 1500 egz.

Išleido UGDYMO PLĖTOTĖS CENTRAS
Katkaus g. 44, LT-09217 Vilnius
info@upc.smm.lt, www.upc.smm.lt

Spausdino UAB „Araneum“
J.Jasinskio g. 16 G, LT-03163 Vilnius
pardavimai@araneum.lt, www.araneum.lt

978-609-95660-9-2

9

786099

566092